

હરતે (સર્વ) કરમાવ્યું છે:—

“મુદા જેતા વિષે લલાહ ધારે છે તેને દીનમાં સમજ આપે છે.

બેહરતી એવર

અથવા

સ્વર્ગનું ઘરેણું.

ભાગ પ મો

છપાવી પ્રસિદ્ધ કર્તા:—

અબ્દુરહીમ શિખ મોલવી ગુલામ મોહમ્મદ સાહેબ
મેનેજર કુતુબ ખાના સાહેબીયંદ સુર રાંદેર જી. સુરત.

રજમ સન ૧૩૪૬ હિજરી.

બીજી આવૃત્તિ પ્રત ૧૦૦૦

સર્વ હકક પ્રસિદ્ધ કર્તાએ પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સુરત બરોનકુરી કાગળ લાઈવાળી પેળમાં આવેલા શ્રી “અનામકલ
અથુ” પ્રી. પ્રેસમાં ગ્રાવિન્ડેશ હાથાસાહ નાયકે છાપી

કીમત છ આના

ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

અમદાવાદ પ્રેસતાવના.

મોટા મેહેરબાન રહમ કરતા અક્ષાહના નામથી.

સૌ તારીફ ખુદા પાકને વાસ્તે છે કે જેણે પોતાની ઉતારેલી કિતાબે પાકમાં ફરમાવ્યું કે "ઓ ધમાન લાવેલા લોકો ! તમે પોતે તમારી જાતને અને તમારા કુટુંબ કુખીલાને (જહન્નમની આગથી) બચાવો, કે જે આગનું બલતણુ માણસો અને પથરા (જુતો) છે" અને દરેક અને સલામ અક્ષાહ પાકના રસૂલ મોહંમદ (સલ) પર થાઓ કે જેણે નખીયોમાંથી (સૌથી મોટો) ફરજને હાંસિલ કરવા સારું ચુટી કઢાવેલા છે. અને તેમજ દરેક અને સલામ આપ (સલ) ની આલ અને સલામાઓ પર થાઓ કે જેઓ (સૌ) લોકોને દીન અને દુન્યાની અદખની વાતો શિખવનારા છે, અને તેઓ પોતે આપ (સલ)ના શિખાડેલા અદખ મુજબ ચાલનારા છે.

એ પછી ગુલામ મોહંમદ બિન હાજી હાફિઝ સાદેક કહે છે કે મારી કિતાબોના વાંચક સાહેબોને હવે ખાતરી થઇ હશે કે મેહેરબાન જેવર કેવી અમુલ્ય કિતાબ છે. કેમકે એના ત્રીજા અને ચોથા ભાગો જે પ્રગટ થઈ ગયા છે. તે તમો સાહેબોએ જરૂર વાંચ્યા હશે. અને હવે ખુદા પાકની મેહેરબાનીથી આ પાંચમો ભાગ પણ પ્રગટ થયો આગલા બે ભાગો મુજબ એ ભાગનો પણ એકે ભરોસેદાર માણસ પાસે તરજુમો કરાવ્યો છે કે જેનાં પ્રકૃત વિગેરે પણ તેમણેજ તપાસ્યા છે.

અચકુર પાંચમા ભાગમાં કેટલા વિષયોના સમાવેશ થયો છે તેઓની લીસ્ટ.

વૃષ્ટ	પૃષ્ટ
વેચવાનું અને ખરીદવાનું અયાન	૧
કીમત જાણવાનું અયાન	૩
જેવ્યાણુ ત્રીજા જાણવાનું અયાન	૪
ઉધાર લેવાનું અયાન	૫
વેપાર શર્તનું અયાન	૬
વગર જુએલી ત્રીજા ખરીદવાનું અયાન	૭
ખરીદેલી વસ્તુમાં એક નીકળવાનું અયાન	૮
આતેલ અને ફાસેદ એચનું અયાન	૧૦
નફાથી અથવા ખરીદ બાવે વેચવાનું અયાન	૧૩
ગ્યાળુ લેણદેણનું અયાન	૧૪
તોલીને વેચાતી ત્રીજાનું અયાન	૧૮
ભરીને અથવા ગણત્રીથી વેચાતી ત્રીજાનું	૨૦
સલામ એચનું અયાન	૨૧
કરજ લેવાનું અયાન	૨૩
જમીન થવાનું અયાન	૨૪
કરજ ખીજને માથે નાંખવાનું અયાન	૨૫
વકીલ અનાવવાનું અયાન	૨૬
વકીલને છોડી દેવાનું અયાન	૨૮
વેપારમાં એકના પૈસા અને એકની મહેનત	૩૧
અનામત રાખવી અને મુઝવી	૨૯
ઉઘીની લીલિલી ત્રીજાનું અયાન	૩૨
દિયા (નંદ) કરવાનું અયાન	૩૩
અચ્ચાંજાને ધનામ દેવાનું અયાન	૩૫
દહને પાછા લેવાનું અયાન	૩૬
બારે લેવાનું અયાન	૩૭
ફાસિદ મજરાનું અયાન	૩૭
નુકસાની ભરી લેવાનું અયાન	૩૯
ધનરો તોડી નાંખવાનું અયાન	૩૯
વગર રમઝે કોઇની ત્રીજા લેવાનું અયાન	૪૦
બાગ્યા હોવાનું અયાન	૪૧
રેલમાં લાકડાં પકડવાં [નોટ]	૪૨
ભાગ જહેવી લેવાનું અયાન	૪૨
ગિરવી મુકવાનું અયાન	૪૩
વસીયતનું અયાન	૪૪
મુઝદાના માલમાંથી ક્યાં. ક્યાં ખરચવું	
અને ક્યાં ક્યાં નહિ ખરચવું તેનું અયાન	૪૭
કિતાબોની મહેર ખખર	૪૮

બેહશતી એવર ભાગ પ.

ખોદાના નામથી જે મોટો મેહેરખાન રહ્યો કર્તા.

વેચવાનું અને ખરીદવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. જ્યારે એક માણસે કંઈ કે આ ચીજને આટલી કીમત પર વેચી તો ખી અને ખીજાએ કહ્યું કે મેં ખરીદી લીધી તો તે ચીજ વેચાઈ ગઈ. અને જોણે ખરીદી છે તેજ તેનો માલિક બની ગયો. હવે જો તે માણસ એમ ચાહે કે હું તે ચીજને નહિ વેચું પોતાની પાસેજ રહેવા દઉં; અથવા એમ ચાહે કે હું નહિ ખરીદું તો તેમાનું કંઈ બની સકશે નહિ. પહેલા માણસને વંચવીજ

પડશે, અને ખીજાને ખરીદવીજ પડશે અને આવી તરેહના વેચાણને એમ કહે છે.

૨ મસઅલો. એકે કહ્યું કે આ ચીજ મેં એ પૈસે તમને વેચી, ખીજાએ કહ્યું કે મને મંજૂર છે, અથવા એમ કહ્યું કે એટલી કીમત પર હું રાજ છું, કીક છે મેં ખરીદી લીધી. તો એ સૌ વાતોથી તે ચીજ વેચાઈ ગઈ. હવે તે વેચનારને અપત્યાર નથી કે તેને નહિ વેચે, અને તેમજ ખરીદનારને પણ એવો અપત્યાર નથી કે તે ચીજને નહિ ખરીદે.

પણ એ હુકમ તે વખત વાસ્તે છે કે જ્યારે બંને માણસોમાં એકજ ઠેકાણે વાતચીત થઈ હોય. એકે કહ્યું કે મેં આ ચીજ ચાર પૈસે તમને વેચી અને તે બીજો માણસ ચાર પૈસાનું સાંભળીને બોલ્યો. નહિ પણ ઉભો થઈ ગયો અથવા બીજા કોઈ સાથે સલાહ પૂછવા અથવા બીજા કામે ચાલ્યો ગયો અને જગ્યા બદલાઈ ગઈ. તે પછી તેણે કહ્યું કે ઠીક છે મેં તે ચીજ ખરીદી લીધી, તો હજી તે ચીજ વેચાઈ નથી. અલગત જો એ પછી તે વેચનાર જો એમ કહી દે કે મેં ચાર પૈસે તે ચીજ વેચી, અસ્વાસ્થ્ય. કહે કે સાચું લઈ લો, ત્યારે અલગત વેચાઈ જશે. એવીજ રીતે જો તે વેચનાર ઉભો થઈ ગયો અથવા કોઈ કામે ચાલ્યો ગયો. ત્યારે બીજાએ કહ્યું કે મેં લઈ લીધી. ત્યારે પણ તે ચીજ વેચાઈ નહિ. મતલબ એ કે જ્યારે એકજ જગ્યાએ બંને માણસોની વાતચીત થશે ત્યારેજ તે ચીજ વેચાશે.

૩ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે આ ચીજ એક પૈસે વેચી નાંખો વેચનારે કહ્યું મેં વેચી. તો આ વેચાણ (બેચ) માતબર નથી. પણ એ પછી જો ખરીદનારે ફરી કહી દીધું કે મેં ખરીદી લીધી તો તે ચીજ વેચાઈ ગઈ.

૪ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે આ ચીજ એક પૈસે મેં લીધી. અને વેચનારે કહ્યું કે હા, લઈ લો તો બેચ થઈ ગઈ.

૫ મસઅલો. કોઈએ કોઈ ચીજની કીંમત ઠેરવીને તેટલા પૈસા તેના હાથમાં મુકી દીધા. અને તે ચીજ ઉઠાવી લીધી. અને વેચનારે ખુશીથી તે કીંમત લઈ લીધી. પછી વેચનારે મોઢેથી કહ્યું પણ નહિ કે આટલી કીંમતે મેં આ ચીજ વેચી; અને નહિ લેનારે કહ્યું કે મેં ખરીદી. તો એવું લેણદેણ ચવાથી પણ તે ચીજ વેચાઈ જાય છે. અને બેચ દુરત થઈ જાય છે.

૬ મસઅલો. કોઈ માણસ જમરખ વેચવા આવ્યો અને તેને પૂછ્યા વગર ચાર જમરખ તેના રોકરામાંથી ઉઠાવી લીધા અને એક પૈસો તેના હાથમાં મુકી દીધો. અને તેણે ખુશીથી પૈસો લઈ લીધો તો બેચ થઈ ગઈ. પછી મોઢેથી બંનેમાંથી કોઈએ કંઈ કહ્યું હોય અથવા નહિ કહ્યું હોય.

૭ મસઅલો. કોઈએ (કાચના) મોતીઓની એક લટને વાસ્તે કહ્યું કે આ લટ મેં દસ પૈસે તમને વેચી. તે સાંભળી ખરીદનારે કહ્યું કે (જો તે લટ દસ મોતીઓની હોય તો) એમાંથી પાંચ મોતી મેં લઈ લીધા અથવા એમ કહ્યું કે અર્ધા મોતી મેં ખરીદી લીધા ત્યારે જ્યાં સુધી વેચનાર તે વાત પર રાજ નહિ થશે ત્યાં સુધી બેચ થશે નહિ. કેમકે પેલાએ તો આખી લટની કીંમત કહી છે. ત્યારે જ્યાં સુધી વેચનાર રાજ નહિ થાય ત્યાં સુધી ખરીદનારને એ અપત્યાર નથી કે તેમાંથી કંઈ લઈ લે

૮ મસઅલો. કોઈની પાસે ચાર ધરેણા છે બાલીઓ, પાંતડાં, ઝુમકા અને એરીન તેણે કહ્યું એ સૌને મેં ચાર આને વેચ્યા. ત્યારે જ્યાં સુધી તે રાજ નહિ હોય ત્યાં સુધી તેમાંથી કેટલીક ચીજો લેવી અને બાકીની નહિ લેવી એ વાતનો ખરીદનારને અપત્યાર નથી. કેમકે વેચનાર તો તે સૌને એક સાથે વેચવા માંગે છે. અલગત જો દરેક ચીજની કીંમત જુદી બતાવે તો તે ચીજોમાંથી એકાદ વસ્તુ પણ ખરીદી શકે છે.

૯ મસઅલો. વેચાણ અને ખરીદીમાં પણ એ વાત જરૂરી છે કે જે ચીજ ખરીદે તેને વાસ્તે ચોખ્ખી વાત કરી લે. એવી ગોળગોળ વાત રાખે નહિ જેથી પાછળથી ઝગડો ઉત્પન્ન થાય. તેમજ કીંમત પણ ખુલ્લી રીતે ઠેરવવી જોઈએ. જો એ બંનેમાંથી એક ચીજ વાસ્તે

પણ પૂરી ખબર ન હોય અથવા ફેસલો નહિ થઈ ગયો હોય તો બેઅ જાયઝ થશે નહિ.

૧૦ મસઅલો. કોઇએ એક રૂપિયાની અથવા એક પૈસાની કોઇ ચીજ ખરીદી હવે વેચનાર કહે છે કે પહેલાં તમે રૂપિયો દીઓ ત્યારે હું તે ચીજ તમને દઉં. અને ખરીદનાર કહે છે કે પહેલાં તે ચીજ મને દે ત્યાર પછી હું રૂપિયા દઇશ, ત્યારે પેહલાં એની પાસેથી તેને કીમત અપાવવામાં આવશે. જ્યારે લેનાર કીમત તેને દેશે ત્યારે વેચનાર પાસેથી તે ચીજ તેને અપાવવામાં આવશે. જ્યાં સુધી કીમત તેને મળી નહિ જાય ત્યાં સુધી વેચનારને તે ચીજને નહિ દેવાનો અપત્યાર છે. અને જો બંને તરફ સરખી ચીજ છે એટલે બંને તરફવાળાઓને કીમત દેવાની છે; અથવા સોદા દેવાનો છે; જેમકે રૂપિયા તોડાવીને તેના પૈસા લેવાના હોય અથવા લુગડાના બદલામાં લુગડું લેવાનું હોય. અને બંનેમાં મચકૂર ઝગડો આવી પડે તો બેઠને કેહવામાં આવશે કે તમે તેના હાથપર અને તે તમારા હાથપર એકબીજાની ચીજો મુકા.

કીમત જાણવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઇએ મૂઠી બંધ કરીને કહ્યું કે જેટલા પૈસા મારા હાથમાં છે તેટલે પૈસે ફલાણી ચીજ વેચી નાંખો. અને ખબર નથી કે હાથમાં શું છે. રૂપિયા છે કે પૈસા છે કે ગોણી છે. અને એક છે કે બે. ત્યારે એવી બેઅ દુરસ્ત નથી.

૨ મસઅલો. કોઈ શહેરમાં બે મતના પૈસાનું ચલણ છે. ત્યારે એ પણ કહી દીએ કે ફલાણી તરેહના પૈસાના બદલામાં હું આ ચીજ ખરીદું છું. જો કોઇએ એમ જણાવ્યું નહિ ફક્ત એટલું જ કહ્યું કે મેં આ ચીજ એક પૈસે વેચી અને બીજાએ કહ્યું કે મેં ખરીદી લીધી. ત્યારે જુઓ કે તે ઠેકાણે કઇ

તરેહના પૈસાનું ચલણ વધારે છે. જે તરેહના પૈસા વધારે ચાલતો હોય તેજ પૈસા દેવો પડશે. અને જો બંને તરેહના પૈસાનું ચલણ સરખું જ હોય તો બેઅ દુરસ્ત રહી નહિ પણ દૂરી ગઈ અને ખરાબ થઇ ગઇ.

૩ મસઅલો. કોઇની બંધ મુઠીમાં કેટલાક પૈસા છે. અને તેને મુઠી ખોલીને દેખાડી દીધી કે આટલા પૈસાની આ ચીજ દીઓ અને વેચનારે તે પૈસા હાથમાં જોઈ લીધા, અને તે ચીજ આપી દીધી. પણ એ માલમ પડ્યું નહિ કે હાથમાં કેટલા આના છે, ત્યારે પણ બેઅ દુરસ્ત છે. એવીજ રીતે જો પૈસાનો ઢગલો મહો આગળ બિછાના ઉપર મુક્યો હોય. તેના પણ એજ હુકમ છે, કે જો વેચનાર તેટલી કીમતે તે ચીજ વેચી નાંખે. અને જાણતું ન હોય કે તે કેટલા આના છે તો તે બેઅ દુરસ્ત છે. મતલબ એ કે જ્યારે પોતાની આંખથી જોઇ લે કે આટલા પૈસા છે ત્યારે તેની ગણતરી અતલાવવાની જરૂર નથી. અને જો તેણે આંખથી જોયા નથી, તે વખતે ગણતરી અતલાવવાની જરૂર છે. જવી રીતે કે એમ કહે કે દસ આને એ ચીજ એમે લીધી. જો મચકૂર હાલતમાં તેની ગણતરી મુકરર અને કીમતનો ફેસલો નહી થયો તો બેઅ દુરસ્ત નથી.

૪ મસઅલો. કોઇએ કહ્યું કે તમે આ ચીજ લઈ લીઓ કીમતનો ફેસલો કરવાની શી જરૂર છે ? જે કીમત હશે તે તમારાથી લેવામાં આવશે, તમારાથી શું વધારે લેશું ? અથવા એમ કહ્યું કે તમે એ ચીજ લઇ લો હું મારા ઘરમાં પુછીને જેટલી કીમત હશે તેટલી કહી દઇશ. અથવા એમ કહ્યું કે એમાનીજ ચીજ ફલાણાએ લીધી છે જે કીમત તેણે દીધી છે તેજ તમે પણ આપજો. અથવા એમ કહ્યું કે તમે જે ચાહો તે દઇ દો, હું કદી ના કહીશ નહીં, જે આપશો તે

લઈ લઈશ. અથવા એમ કહ્યું કે બજારમાં (ખીજે ઠેકાણે) પૂછાવી મંગાવો જે બજાર ભાવ હોય તે આપશો. અથવા એમ કહ્યું કે ફલાણા માણસને દેખાડી લીજો જે કીંમત તેવણ કહે તે તમે આપજો. ત્યારે એ સૌ હાલતોમાં એમ ફાસિદ છે, અલબત્ત જો તે જગ્યાએ કીંમત સાફ માલમ પડી ગઈ, અને જે અટકાવથી એમ ફાસિદ થઈ હતી તે અટકાવ નીકળી ગયો તો એમ દુરસ્ત થઈ જશે. અને જો જગ્યા બદલાઈ ગયા પછી ઝગડો પતી ગયો તો પહેલી એમ ફાસિદજ રહેશે. અલબત્ત ઝગડો પડી ગયા પછી ફરી નવેસરથી એમ કરી શકે છે.

૫ મસઅલો. કોઈ દુકાનદાર મુકદ્દર છે કે જેને ત્યાંથી જોઈતી વસ્તુ મંગાવી લેવામાં આવે છે. આજે એક સુર સોપારી મંગાવી, કાંસે બસેર કાથો મંગાવ્યો, અને કોઈ દહાડે પાસેર કાપરાં મંગાવી લીધાં. પણ કીંમત કંઈ પૂછાવી મંગાવી નહિ. અને એમ સમજી લીધું કે જે વહાડે હિસાબ કરવા તે આવશે તે દહાડે જે કંઈ તેનું નીકળશે તે દઈદેશું, એ (લેણદેણ) દુરસ્ત છે. એવીજ રીતે ગાંધીને ત્યાંથી દવાઓનો નુસખો મંગાવી લીધો, અને કીંમત પછી નહિ. અને વિચાર્યું કે સાગ થયા પછી જેટલા પૈસા તેના થયા હશે તેટલા મોકલી દેશું, તો એ (એમ) પણ જાય છે.

૬ મસઅલો. કોઈના હાથમાં એક રૂપીઓ કે પૈસો છે. તેણે કહ્યું કે આ રૂપિયાની એ ચીજ અમે લીધી. ત્યારે તેને અપત્યાર છે કે ગમે તો તેજ રૂપીએ તેને દીએ અથવા તેને ઠેકાણે કોઈખીજે રૂપીઓ દાએ પણ ખોટો નહિ હોવો જોઈએ.

૭ મસઅલો. કોઈએ એક રૂપીએ કંઈ ખરીદ્યું. ત્યારે તેને અપત્યાર છે કે ગમે તો એક રૂપીઓ દીએ અને ગમે તો બે આઠ

આનીઓ દીએ, અને ગમે તો ચાર પાવત્રીઓ દીએ, અને ગમે તો આઠ એઆનીઓ દઈ દીએ. વેચનાર તે [સિકકાઓમાંથી કોઈ પણ ચીજ] ને લેવાની ના પાડી શકતું નથી. પણ જો તે એક રૂપીઆના પૈસા દીએ તો વેચનારને અપત્યાર છે કે ગમે તો લીએ અને ગમે તો નહિ લીએ. જો તે પૈસા લેવાને ના પાડશે તો રૂપીઓજ દેવો પડશે.

૮ મસઅલો. કોઈએ કલમદાન કે એક નાની પેટી વેચી તો તેની કુંચી પણ વેચાઈ ગઈ. કુંચીની કીંમત જુદી લઈ શકાતી નથી. અને તેમજ કુંચી પોતાની પાસે રાખી શકાય નહીં.

વેચાણ ચીજ જાણવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. અનાજ વિગેરે સૌ ચીજોમાં અપત્યાર છે કે ગમે તો તોલીને લીએ અને એમ કહી દે કે એક રૂપીઆના વીશ શેર ઘઉં મેં ખરીદ કીધો. અને ગમે તો એમજ કીંમત ઠેરવીને લઈ લીએ અને એમ કહી દે તે ઘઉંનો આ ઢગલો મેં એક રૂપીએ ખરીદ કીધો. પછી તે ઢગલામાં ગમે તેટલા ઘઉં હોય સૌ ખરીદનારનાજ છે.

૨ મસઅલો. છાણા, કેરી, જમરખ, નારંગી વિગેરેમાં પણ અપત્યાર છે કે ગણત્રીના હિસાબથી લીએ. અથવા એમ આખા ઢગલાની કીંમત ઠેરવીને લીએ. જો એક ટોકરીમાંની કુલ કેરીઓ બે આને ખરીદી લીધી અને ગણત્રીની ખબર નહિ હોય કે કેટલી છે, તો ખરીદી દુરસ્ત છે. અને તે સૌ કેરીઓ તેનીજ છે પછી એકથી નીકળે અથવા વધારે નીકળે.

૩ મસઅલો. કોઈ ઝારત બોર વિગેરે કોઈ ચીજ વેચવા આવી. તેણીને કહ્યું કે એક પૈસાની આ ચીજ આ ઇંટ બરાબર તોલીને દે. અને તેણી પણ તે ઇંટ બરાબર તોલીને દેવા વાસ્તે રાજી થઈ ગઈ અને તે ઇંટનું વજન

કોઇને ખબર નથી કે કેટલી બારે છે. તો એ ખરીદી પણ દુરસ્ત છે.

૪ મસઅલો. ફરીઓ અથવા જમરખ કે નારંગીનો બરેલો ટાકરો એક રૂપીએ એવી શરતથી ખરીદ કીધો કે તેમાં ચારસો ફરીઓ છે. ફરી જ્યારે ગણતરી કીધી તો જણાયું કે તેમાં ત્રણસોજ છે, ત્યારે ખરીદનારને અખત્યાર છે. ગમેતો લીએ અથવા નહિ લીએ. જો લેશે તો પૂરો એક રૂપીએ દેવો પડશે નહિ, પણ એકસોની કીમત ઓછી કરીને ફક્ત બાર આના દીએ. અને જો સાડી ત્રણસો નીકળેતો ચાદ આના દીએ. મતલબ એ કે જેટલી ફરીઓ ઓછી હશે તેટલી કીમત પણ ઓછી દેવામાં આવશે. અને જો ટાકરામાં ચારસોથી વધારે ફરીઓ હોય તો જેટલી વધારે છે તેટલી વેચનારની છે. ખરીદનારને ચારસોથી વધારે લેવાનો હક નથી. અલબત્ત જો પૂરો ટાકરો ખરીદ કીધો હોય અને એ વાત કંઈ ઠેરવી નથી કે એમાં કેટલી ફરીઓ છે ત્યારે તો જેટલી ફરીઓ નીકળે તેટલી સૌ એનીજ છે. પછી ઓછી નીકળે કે વધારે.

૫ મસઅલો. ખનારસી કે ચીકનનો દુપટો (ઓરણી) કે પલંગપોશ કે ઇમરખાંદ વિગેરે કોઈ એવું લુગડું ખરીદ કીધું કે જો તેમાંથી કંઈ ફાડી લઇએ તો તે નકામું અને ખરાબ થઇ જાય. અને ખરીદ કરતી વખતે એવી શરત કીધી હતી કે એ દુપટો ત્રણ ગજનો છે, ફરી માપી જોતાં કંઈ ઓછું નીકળ્યું તો જેટલું ઓછું નીકળ્યું છે તેના બદલામાં કીમત ઓછી થશે નહિ. પણ જેટલી કીમત ઠેરવી હોય તેટલી પૂરી દેવી પડશે. પણ ઓછું નીકળવાથી એટલી સંભાળ લેવાશે કે ખાતે તરફથી વેચાણ ખરીદી પાકી થઈ ગઇ તે છતાં તેને અખત્યાર છે કે ગમેતો લીએ અને ગમે તો નહિ લીએ. અને જો કંઈ વધારે નીકળ્યું તો

તે પણ તેનુંજ છે. તેના બદલામાં કંઈ વધારે કીમત દેવી પડશે નહિ.

૬ મસઅલો. કોઈએ રાતની વખતે બે રેશમના નાડા એક રૂપીએ લીધા. જ્યારે સવારે જોયું તો માલમ પડ્યું કે એક તેમાંનો સુતરાઉ છે બંનેની બૈચ જાયઝ થઇ નહીં. ન રેશમીની અને નહીં સુતરાઉની. એમજ બે વીંટીઓ એવી શરતથી ખરીદ કીધી કે બંનેના નંગ શીરોઝાનાં છે. પછી માલમ પડ્યું કે એકમાં શીરોઝો નથી કંઈ બીજું છે. તો બંને વીંટીઓની બૈચ નાજાયઝ છે હવે જો એમાંથી એક (વીંટી) અથવા બંને લેવી-હોય-તો-તેની રીત એછે કે ફરીથી તેઓની કીમત ઠેરવીને ખરીદ કરે.

ઉધાર લેવાનું બચાન.

૧ મસઅલો. કોઈએ કંઈ ચીજ ઉધાર ખરીદી તો એ પણ જાયઝ છે. પણ એટલી વાત તેમાં જરૂરની છે કે કંઈક મુદત ઠેરવીને કહી દે કે પખવાડીયામાં કે એક મહિનામાં કે ચાર મહિનામાં તમારા પૈસા ચૂકવી દઇશ. જો મુદત કંઈ મુકરર કીધી નહિ અને ફક્ત એટલુંજ કહી દીધું કે હમણા (મારી પાસે) પૈસા નથી ફરી દઇ દઇશ. ત્યારે જો એવી શરતે ખરીદ કીધી હોય કે કીમત પછીજ દઇશ. ત્યારે તો તે બૈચ ફાસિદ (ખાતેજ) છે. અને જો ખરીદવામાં એવી શરત નહિ કીધી હોય અને ખરીદ કીધા પછી કહ્યું કે (કીમત) પછી દઇશ ત્યારે તો કંઈ ખીક નથી. અને ખરીદતી વખતે પણ કંઈ કહ્યું નહિ તેમજ ખરીદ્યા પછી પણ કંઈ કહ્યું નહિ. ત્યારે તો બૈચ દુરસ્ત છે. અને એ મયકૂર અને હાલતોમાં તે ચીજની કીમત હમણાજ દેવી પડશે. અલબત્ત વેચનાર જો કેટલાક દહાડા પછી પૈસા લેવા પર રાજ થઇ જાય તો જુદી વાત છે (એટલે ત્યારે દુરસ્ત છે). પણ જો તે રાજ નહિ થાય અને તેજ વખતે કીમત માંગે તો દેવીજ પડશે.

૨ મસઅલો. કોઇએ ખરીદતી વખતે એમ કહ્યું કે ફલાણી વસ્તુ અમને દબદો જ્યારે અમારો ખરચો આવશે ત્યારે લઇલેશો. અથવા એમ કહ્યું કે જ્યારે મારો બાઇ આવશે ત્યારે દઇ. દઇશ. અથવા એમ કહ્યું કે જ્યારે પાકની કાપણી થઇ જશે ત્યારે દઇ દઇશ અથવા વેચનારે પોતે કહ્યું કે હમણા તમે લઈ લીઓ જ્યારે તમારી મરજીમાં આવે ત્યારે પૈસા દઇ દે જો. ત્યારે આ બૈચ ફાસીદ થઈ ગઈ. કંઈ પણ મુદત મુકરર કરીને ખરીદવું જોઈએ. જો ખરીદ કીધા પછી એવી વાત કીધી ત્યારે તે બૈચ થઈ ગઈ. અથવા વેચનારને અખત્યાર છે કે તરતજ કીંમત માંગી લીએ પણ ફક્ત પાકની કાપણીના મસઅલામાં એવી હાલતમાં પાકની કપામણી થાય તે પહેલાં માંગી શકાય નહીં.

૩ મસઅલો. રોકડથી એક રૂપિયાના વીશ શેરના ધડે વેચાય છે. પણ ઉધાર લેવાને લીધે કોઇને વેચનારે પંદર શેર ધડે દીધા ત્યારે આ બૈચ દુરસ્ત છે. પણ તેજ વખતે માલમ પડી જવું જોઈએ કે તે માણસ ઉધાર ખરીદી રહ્યું છે.

૪ મસઅલો. એક મહિનાના વાયદાથી કોઇ ચીજ ખરીદી. એક મહિનો થઇ રહ્યા પછી કાલાવાલા કરીને મુદત વધારી લીધી કે પંદર દહાડાની બીજી મુદત દીધો તો તમારા પૈસા ચુકવી દઉં અને તે વેચનાર રાજી થઈ ગયો, ત્યારે પંદર દહાડાની બીજી મુદત મળી ગઇ. અને જો તે રાજી નહીં થાય તો તરત તે માંગી શકે છે.

૫ મસઅલો. જ્યારે પોતાની પાસે પૈસા હોય છતાં કોઇને વાયદો કરવો કે આજે નહિ કાલે આવજો, હમણા નહિ ફલાણા વખતે આવજો. હજી રૂપિયા તોડાવ્યો નથી તોડાવશું ત્યારે તમારા પૈસા મળશે. એ સા વાતો હરામ છે. જ્યારે તેણી માંગે ત્યારેજ

રૂપિયા તોડાવીને કીંમત દઇ દેવી જોઈએ. અજગત જો ઉધાર ખરીદ કીધું હોય તો જેટલા દહાડાની મુદતે ખરીદ્યું હોય તેટલા દહાડા પછી દેવું વાજેજ છે. હવે વાયદો પૂરો થયા પછી ફેરા ખવડાવવા અને વારંવાર તેને પાછું કાઢવું જાયજ નથી, પણ જો ખરેખાત તેની પાસે પૈસા નહિજ હોય અને નહિ કોઇ ઠેકાણેથી પૈસાનો ખદોખસ્ત કરી શકતું હોય ત્યારે તો લાચારી છે જ્યારે પૈસા આવી જાય ત્યારે તેને પાછું ફેરવે નહિ.

(ચીજ) પાછી ફેરવવાની શરત કરવાનું બયાન અને એ (શરત) ને શરએ શરીફમાં ખિયાર શર્ત કહે છે.

૧ મસઅલો. ખરીદતી વખતે એમ કહી દીધું કે એક દિવસ કે બે કે ત્રણ દિવસ સુધી અમને લેવાનો અથવા નહિ લેવાનો અખત્યાર છે. મરજીમાં આવશે તો લેશું અને નહિ તો પાછી ફેરવશું. તો એ જાયજ છે. જેટલા દહાડા ઠેરવ્યા હોય તેટલા દહાડામાં પાછી ફેરવવાનો તેણીને અખત્યાર છે. ગમે તો લીએ અને ગમે તો પાછી ફેરવી દીએ.

૨ મસઅલો. કોઇએ કહ્યું હતું કે ત્રણ દહાડા સુધી મને લેવાનો અથવા નહિ લેવાનો અખત્યાર છે. ફરી ત્રણ દિવસ ગુજરી ગયા અને ખરીદનારે કંઈ જવાબ દીધો નહિ. તેમજ તે ચીજ પાછી ફેરવી પણ નહિ ત્યારે તે ચીજ લેવી પડશે પાછી ફેરવવાનો હવે તેને કંઈ હક નથી પણ જો તે મેહેરબાની દાખલ પાછી લઈ લીધે તો હીક છે પાછી દીધે, વેચનારની ખુશી વિના તે પાછી આપી શકતું નથી.

૩ મસઅલો. ત્રણ દિવસ કરતાં વધારેની શરત કરી દુરસ્ત નથી. જો કોઇએ ચાર કે પાંચ દહાડાની શરત કીધી હોય તો જુઓ

કે ત્રણ દિવસની અંદર તેણે જવાબ વાળ્યો કે નથી. જો ત્રણ દહાડાની અંદર તેણે ચીજ પાછી દીધી ત્યારે તો બૈઅ ફરી ગઈ. અને જો કેહવડાવ્યું કે મેં લઈ લીધી તો બૈઅ દુરસ્ત છે. અને જો ત્રણ દહાડા ગુજરી ગયા પછી કંઈ માલમ પડ્યું નહિ કે તેણી લેશે કે નહિ તો બૈઅ ફાસિદ થઈ ગઈ.

૪ મસઅલો. એવીજ રીતે વેચનાર પણ કહી શકે છે કે ત્રણ દિવસ સુધી મને અખત્યાર છે અગર હું ચાહીશ તો ત્રણ દિવસની અંદર (વેચેલી ચીજ) પાછી લઈશ તો એ પણ જાયઝ છે.

૫ મસઅલો. ખરીદ કરતી વખતે કહી દીધું હતું કે ત્રણ દિવસમાં મને પાછી આપવાનો અખત્યાર જતો રહ્યો હવે તે પાછી અપાઈ શકતી નથી. એટલુંજ નહીં પણ જો પોતાના ઘરમાંજ આવીને કહી દીધું કે મેં એ ચીજ લઈ લીધી હવે પાછી આપીશ નહીં ત્યારે પણ તે મચકુર અખત્યાર જતો રહ્યો. અને જ્યારે બઅનું તોડવું અને પાછું આપવું મંજૂર હોય તો વેચનારની રૂબરૂમાં તોડવું જોઈએ તેની પાછળ (કે ગેરહાજરીમાં) તોડવું દુરસ્ત નથી.

૬ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે ત્રણ દિવસ સુધી મારી માને અખત્યાર છે જો તે કેહશે તો લઈ લેશું અને ના કહેશે તો પાછી દેશું તો એ પણ દુરસ્ત છે. હવે ત્રણ દહાડાની અંદર તે અથવા તેની મા તે ચીજને પાછી ફેરવી શકે છે. અને જો તે અથવા તેની મા કહીદે કે મેં તે ચીજ લઈ લીધી હવે પાછી આપીશ નહિ ત્યારે હવે પાછી ફેરવવાનો તેઓને અખત્યાર નથી.

૭ મસઅલો. જો કે ત્રણ તાકા લીધા અને કહ્યું કે ત્રણ દિવસ સુધી અપને અખત્યાર છે કે બોમાંથી જે પસંદ પડશે તે

એક તાકા દસ રૂપીએ લઈ લેશું તો એ દુરસ્ત છે. ત્રણ દિવસની અંદર તેમાંથી એક તાકા પસંદ કરી લીએ અને ચાર કે પાંચ તાકા અગર લીધા અને કહ્યું કે બોમાંથી એક પસંદ કરી લેશું તો એ બૈઅ ફાસિદ છે.

૮ મસઅલો. કોઈએ ત્રણ દિવસમાં પાછા ફેરવવાની શરત કરી લીધી હતી અને તે પછી તે ચીજને પોતાને ઘેર વાપવા શરૂ કરી દીધી, જેવી રીતે કે ઝોઢવાની વસ્તુ હતી તે ઝોઢવી શરૂ કરી દીધી અથવા પેહેરવાની ચીજ હતી તેને પહેરી લીધી અથવા પાથરવાની ચીજ હતી તેને પાથરવી શરૂ કરી દીધી ત્યારે હવે તે પાછી આપવાનો અખત્યાર રહ્યો નહિ.

વરગ જુએલી ચીજ ખરીદ.

વાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઈએ કોઈ ચીજ વગર જુએ ખરીદી તો એ બૈઅ દુરસ્ત છે. પણ જ્યારે જુએ ત્યારે તેને અખત્યાર છે કે જો પસંદ હોય તો રાખે નહિતો પાછી દીએ. અગરજો તેમાં કોઈ તરેહની એજ નહિ હોય. અને જેવી તરેહની લેવા ઠેરવી હોય તેવીજ હોય ત્યારે પણ રાખવાનો અથવા નહિ રાખવાનો તેને અખત્યાર છે.

૨ મસઅલો. કોઈએ વગર જુએ પોતાની ચીજ વેચી નાંખી ત્યારે તે વેચનારને જોયા પછી પાછી લઈ લેવાનો અખત્યાર નથી. જોયા પછી (પાછા ફેરવવા)નો અખત્યાર ફક્ત ખરીદનારનેજ હોય છે.

૩ મસઅલો. કોઈ ભાજ પાલો વેચનારી વટાણાની સીંગ વેચવા આવી તેમાં ઉપલા ભાગમાં સારી હતી, તે જોઈને પૂરો ટોપલો ખરીદી લીધો, પણ નીચે ખરાબ નીકળી. ત્યારે હજી પણ તેણીને તે ટોકરો પાછા આપવાનો અખત્યાર છે, અલગત જો સૌ સીંગો સરખી

હોય તો થોડી સોગો જોઈ લેવી બસ છે. પછી ગમે તો તમામ સોગો જુએ અથવા નહીં જુએ, પાછો આપવાને અખત્યાર રહેશે નહિ.

૪ મસઅલો. જમરખ અથવા દાડમ કે નારંગી વિગેરે કોઈ એવી ચીજ ખરીદી કે જે સૌ સરખી હોતી નથી. ત્યારે જ્યાં સુધી સૌને નહિ જોઈ લીએ ત્યાં સુધી અખત્યાર રહે છે. થોડાને જોવાથી અખત્યાર જતો નથી.

૫ મસઅલો. જે કોઈ ચીજ ખાવા પીવાની ખરીદી તો તેમાં ફક્ત જોવાથી (પાછી આપવાનો) અખત્યાર જતો નથી, પણ તે ચાખવી પણ જોઈએ જે ચાખવા પછી નસંદ નહિ પડે તો પાછી આપવાનો અખત્યાર છે.

૬ મસઅલો. ઘણા વખત ગુજરી ગયો કે જે વખતે કોઈ ચીજ જોઈ હતી. હવે આજે તેને ખરીદ કીધી. પણ હજી જોઈ નથી. ઘેરે ક્ષાત્રીને જ્યારે જોઈ ત્યારે તદ્દન તે ચીજ તેવીજ તેને માલમ પડી ત્યારે હવે જોયા પછી તેને પાછી આપવાનો તેને અખત્યાર નથી. અલગત જે આટલા દહાડામાં જે કંઈ ફરક થઈ ગયો હોય ત્યારે જોયા પછી લેવાનો કે નહિ લેવાનો તેને અખત્યાર રહેશે.

ખરીદેલી વસ્તુમાં એય નીકળવાનું અયાન.

૧ મસઅલો. જ્યારે કોઈ કંઈ વેચે ત્યારે વાજેય છે કે તે ચીજમાં જે કંઈ એય કે ખરાખી હોય તેસૌ ખરીદનારને અતલાવી દીએ. (તે ખરાખી કે ખોડ) નહિ અતલાવવી અને ઘોડો દધને વેચી નાંખવી હરામ છે.

૨ મસઅલો. જ્યારે ખરીદી થઈ ગઈ પછી કોઈ એય જણાયો જેમકે તાકાને ઉંદરોએ કાતરી કાઢેલો છે, અથવા શાલમાં ઉધઈ લાગેલી છે, અથવા એવીજ કોઈ એય નીકળી આવી. ત્યારે હવે આ ખરીદનારને અખત્યાર છે કે ગમે તો રાખી લીએ અને

ગમે તો પાછી દઈ દીએ. પણ જે રાખી બેશે તો કીંમત પૂરી દેવી પડશે. તે એયને બદલે ફેટલાક પૈસા ઓછા આપવા દુરસ્ત નથી. પણ જે વેચનાર પોતે કીંમત ઓછી લેવા તૈયાર હોય તો કીંમત ઓછી દેવી જાયઝ છે.

૩ મસઅલો. કોઈએ એક તાકો ખરીદીને રાખેલો હતો, એટલામાં કોઈ છોકરાએ તેના એક ખુણાને ફાડી કાઢ્યો, અથવા કાતરથી કાતરી કાઢ્યો, પછી જોયું તો જણાયું કે તે અંદરથી ખરાય છે. ફેટલેક ઉકાળેથી ઉંદરોએ કાતરેલો છે. ત્યારે હવે તે તાકાને પાછો ફેરવી શકશે નહિ. કેમકે એક ખીજી એય તો તેમાં તેના ધરમાંજ રહ ગઈ છે. અલગત વેચનારના ધરની એયના બદલામાં કીંમત ઓછી કરવામાં આવે. લોકોને દેખાડવામાં આવે, જે કીંમત તેઓ ઠેરવે તેટલી ઓછી કરે.

૪ મસઅલો. એવીજ રીતે જે લુગડું કાતરી ચુક્યા પછી એય માલમ પડી ત્યારે પણ પાછું દઈ શકતા નથી. અલગત કીંમત ઘટાડવામાં આવશે. પણ જે વેચનાર કહે કે મારું કાતરેલું આખી દો અને તમારા બધા પૈસા લઈ લો હું કીંમત ઓછી લઈશ નહિ ત્યારે તેને એ અખત્યાર છે. ખરીદનાર તેને ઓછી કીંમત દઈ શકતું નથી. અને જે કાતરીને સીવી પણ લીધું હતું પછી એય માલમ પડી તો એયના બદલામાં કીંમત ઘટાડવામાં આવશે. અને વેચનાર લુગડાની એવી હાલત થઈ જવાથી પોતાનું લુગડું લઈ શકતું નથી. અને અને જે આ ખરીદનારે તે લુગડું વેચી નાંખ્યું અથવા પોતાના નાખાલેગ અચ્ચાને પેહરાવવાની નૈયતથી કાતરી કાઢ્યું, પણ તેમાં શરત એ છે કે તદ્દન તેને દઈ દેવાની નૈયત હોય, અને પછી તેમાં એય નીકળી, ત્યારે હવે કીંમત ઘટાડવામાં આવશે નહિ. અને જે બાલેગ ઓલાદની નૈયતથી વેતરી કાઢ્યું હતું અને

પછી એય જાહેર થઇ તો હવે કીમત ઓછી કરીને આપવામાં આવશે

૫ મસઅલો. કોઇએ સવાકાના એક લેખે કેટલાક ઇંડાં ખરીદ કીધાં જ્યારે તે ફેડવામાં આવ્યાં ત્યારે સૌ ઇંડાં બગડેલાં નીકળ્યાં, ત્યારે પૂરેપૂરી કીમત પાછી લઇ શકે છે. અને એમ સમજાશે કે જાણે તેણે તદ્દન ખરીદ કીધાંજ નહોતાં અને જે તેમાંથી કેટલાંક તો સારાં નીકળ્યાં અને કેટલાંક ખરાબ તો ખરાબ જટલાં હશે તેટલાં ઇંડાંની કીમત પાછી લઇ શકે છે. અને કોઇ વીસ કે પચ્ચીસ ઇંડાંઓની સામટી કીમત કરી ખરીદ કીધાં હોય જેમકે આ સૌ ઇંડાં મે પાંચ આને ખરીદ કીધાં. ત્યારે જુઓ કે તેમાં કેટલાં ખરાબ છે જે સૌ ઇંડાંમાં પાંચ કે છ ખરાબ નીકળ્યાં તો એની કાંઇ વિશ્વાસ નથી. જે એ કરતાં વધારે ખરાબ નીકળ્યાં તો ખરાબની કીમત હિસાબ પ્રમાણે પાછી લીએ.

૬ મસઅલો. કાકડી, ચીખડાં, ખરબુજ, તરબુજ, દોધી, બદામ, અખરોટ વિગેરે કંઇ ખરીદ્યું. જ્યારે કાપ્યું કે ફેડ્યું તો અંદરથી તદ્દન ખરાબ નીકળ્યું ત્યારે જુઓ કે ખવાય તેવું છે કે, તદ્દન ફેંકી દેવા લાયકના છે જે તદ્દન ખરાબ અને નફામા હોય તો એ એવ તદ્દન ખોટી થઇ, અને પોતાના સૌ પૈસા પાછા લીએ. અને જે કંઇ કામમાં આવી શકતા હોય તો જેટલા પૈસા બજારમાં તેની કીમત કરે તેટલા લીએ. પૂરી કીમત તેની દેવામાં આવશે નહિ.

૭ મસઅલો. જે સૌ બદામોમાં પાંચ કે છ બદામોજ ખરાબ નીકળે તો એ વાતની કંઈ ફિકર નથી અને જે ખરાબ વધારે નીકળે તો જેટલી ખરાબ છે તેની કીમત કાપી લેવાનો અખત્યાર છે.

૮ મસઅલો. એક રૂપીયાના પંદર શેર છઠ્ઠું ખરીદ કીધા, અથવા એક રૂપીયાનું દોઢ શેર થી ખરીદ્યું તેમાંથી કેટલુંક તો ખરાબ

નીકળ્યું અને કેટલુંક સારું. ત્યારે સારું લઇ લેવું અને ખરાબ પાછું આપવું જાયઝ નથી. પણ જે તે લીએ તો સૌ લીએ અને જે પાછું લીએ તો તમામ પાછું લીએ. પણ જે વેચનાર પોતે રાજ થઈ જાય કે સારું લઇ લેા અને જેટલું ખરાબ હોય તે પાછું દઇ દે. ત્યારે એમ કરવું જાયઝ છે. વેચનારની રજા વગર એમ કરી શકાશે નહીં.

• ૯ મસઅલો. એય નીકળે તે વખતે પાછી આપવાનો અખત્યાર તેજ વખતે છે કે એવ-વાળી ચીજ લીધા ઉપર કોઇ તરેહથી રાજ ખુશી લેનારની સામેત નહીં થતી હોય અને જે તેજ ચીજ લેવાને લેનાર રાજ થઇ જાય ત્યારે હવે તેને પાછી આપવી જાયઝ નથી. અલગત વેચનાર ખુશીથી પાછી લીએ ત્યારે પાછી આપવી જાયઝ છે. જેમકે કોઇએ બકરી કે ગાય વિગેરે કોઇ ચીજ ખરીદી, જ્યારે તે ઘેર આવી ત્યારે માલમ પડ્યું કે તે માંદો છે, અથવા તેના શરીરમાં કોઈ ઠેકાણે ઘા છે. ત્યારે જોયા પછી જે તે પોતાની રાજખુશી દેખાડે કે કંઈ હરકત નથી, અમે એવી એવવાળીજ લઇ લીધી, ત્યારે હવે પાછી આપવાનો તેને અખત્યાર રહ્યો નથી. અને જે જીભથી તો કહ્યું નહીં પણ તેની સાથે એવી રીતે વરત્યું કે જેથી તેની રાજ ખુશી જણાય છે, જેમકે તેની દવાદાર કરવા લાગ્યો ત્યારે પણ પાછી દેવાનો અખત્યાર તેને રહ્યો નહિ.

૧૦ મસઅલો. બકરીનું ગોશ ખરીદ્યું ફરી માલમ પડ્યું કે ઘેરીનું છે તો પાછી દઇ શકે છે.

૧૧ મસઅલો. મોતીયોનો હાર અથવા કોઇ ખીજું ધરેણું ખરીદ કીધું અને કોઈ વખતે તે પહેર્યું, અથવા જોડા ખરીદ્યા અને તે પહેરીને ફરતી ફરી, ત્યારે હવે એવને લીધે તેણીને પાછી આપવાનું અખત્યાર નથી. અલગત જે એવા વિચારથી

પેહેર્યા હોય કે જોઇએ પગમાં આવે છે કે નહિ અને ચાલવામાં પગને કંઈ તકલીફતો થતી નથી તો એવી રીતે જોવા વાસ્તે થોડા વખતને માટે પહેરવાથી કાંઈ હરકત નથી. હજી પણ તેણી પાછી દર્દ શકે છે. એવીજ રીતે જો કોઈ પલંગ કે તખત ખરીદ કીધો અને જરૂરી વખતે તેને પાથરીને બેઠો અથવા તે તખત ઉપર નમાઝ પઢી, અને એવી રીતે તે ચીજને વાપરી, ત્યારે હવે તે પાછી દેવાનો તેણીનો અખત્યાર જતો રહ્યો. એવીજ રીતે દરેક ચીજને સમજી લીઓ. જો તેને વાપરવા લાગે તો પછી આપવાનો અખત્યાર રહેતો નથી.

૧૨ મસઅલો. વેચતી વખતે વેચનારે કહી દીધું કે સારી રીતે જોઈ લીઓ જો પછી એમાં કંઈ એવું માલમ પડે અથવા ખરાબ નીકળે તો હું જોખમદાર નથી. એવું કહેવા છતાં તે ખરીદનારે ચીજ લઈ લીધી. તો હવે પછી ગમે તેટલી એઓ નીકળે તોપણ પાછા આપવાનો તેને અખત્યાર નથી અને એવી રીતે વેચવું પણ દુરસ્ત છે. એમ વેચનાર કહી દીધે તે પછી એવું ખતલાવવી વાજેબ નથી.

બૈઅ ખાતિલ અને ફાસિદ વિગેરેનું અયાન.

૧ મસઅલો. શરૈઅ શરીફમાં જે બૈઅ તદન ગેરમાતબર અને ખોટી હોય, અને એમ સમજાય કે ખરીદનારે તદન ખરીદ્યુંજ નથી, અને વેચનારે તદન વેચ્યુંજ નથી તેવી બૈઅને ખાતિલ બૈઅ કહે છે. તેનો એવો હુકમ છે કે ખરીદનાર તે ચીજનો માલિક થયો નહિ અને તે ચીજ હજી તે વેચનારના માલકીપણામાંજ છે. અને તેથી કરીને ખરીદનારને તે ચીજનું ખાવું અથવા આપવું જાયઝ નથી. અને તેમજ કોઈ પણ બીજી રીતે પોતાના કામમાં વાપરવું પણ દુરસ્ત નથી.

અને જે બૈઅ થઈ તો ગઈ પણ પછીથી તેમાં કંઈ કારણથી ખરાબી અને તુકસાની આવી ગઈ તેને ફાસિદ બૈઅ કહે છે. તેનો હુકમ એ છે કે જ્યાં સુધી ખરીદનારના કબજામાં નહિ આવી જાય ત્યાં સુધી તે ખરીદેલી ચીજ તેની માલકીપણામાં આવતી નથી. જ્યારે કબજો કરી લીધો ત્યારે તે માલકીપણામાં આવી ગઈ પણ તે હુલાલ નથી. તેથી કરીને તેને ખાવું પીવું અથવા કોઈ પણ બીજી તરેહથી તેને વાપરવું દુરસ્ત નથી. એટલુંજ નહિ પણ એવી બૈઅને તોડી નાંખવી વાજેબ છે. જો તેજ ચીજ લેવી હોય તો ફરીથી તેવું વેચાણ કરે. અને ખરીદનાર ખરીદ કરે જો એ બૈઅ તોડી નહિ પણ કોઈ બીજાને વેચી નાંખી તો યુતો થયો. અને હવે આ બીજા ખરીદનારને વાસ્તે તેવું ખાવું કે પીવું કે વાપરવું જાયઝ છે. અને આ બીજા બૈઅ દુરસ્ત થઈ ગઈ જો નફો લઈને વેચી હોય તો નફો ખેરાત કરી દેવો વાજેબ છે. પોતાના કામમાં લેવું દુરસ્ત નથી.

૨ મસઅલો. ખેડુતોને ત્યાં જે રિવાજ છે કે તળાવની માછલીઓ વેચી નાંખે છે એ બૈઅ ખાતિલ છે. તળાવમાં જેટલી માછલીઓ હોય છે તેઓ જ્યાં સુધી શિકાર કરીને પકડવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી તેઓનો કોઈ માલિક નથી. જે માણસ શિકાર કરીને પકડે તેજ તેઓનો માલિક બને છે. જ્યારે એ વાત સમજમાં આવી ગઈ ત્યારે હવે સમજવું જોઈએ કે જ્યારે જમીનનો માલિક તેઓનો માલિકજ નથી ત્યારે વેચવું કેવી રીતે જાયઝ થશે. અલબત્ત જો જમીનદારો પોતે માછલીઓ પકડીને વેચ્યા કરે તો અલબત્ત દુરસ્ત છે. જો કોઈ બીજા પાસે પકડાવશે તો તેજ માલિક બની જશે. જમીનદારનો તે પકડાવેલી માછલીઓ ઉપર કંઈ હક નથી. તેવીજ રીતે માછલીઓને પકડવાથી લોકોને મના કરવી પણ દુરસ્ત નથી.

૩ મસઅલો. કાષ્ટની જમીનમાં વગર રોપે પોતાની મેળે ધાસ ઉગી આવી, નહિ તેણે રોપી અને નહિ પાણી પાવું. ત્યારે એ ધાસ પણ કાષ્ટની માલકીપણની નથી. જેની મરજીમાં આવે તે કાષ્ટ લઇ જાય. એને વેચવી પણ દુરસ્ત નથી અને એને કાપવાથી કાષ્ટને મના કરવી પણ દુરસ્ત નથી. અલખત જે પાણી પાડને તેની માવજત કાઢી હોય તો એ ધાસનો ધણી તેજ છે; હવે વેચવું પણ જયઝ છે અને બીજા કાષ્ટને નહિ કાપવા દેવું પણ દુરસ્ત છે.

૪ મસઅલો. જનાવરના ગર્ભમાં જે બચ્ચું હોય તેને અવતર્યા પહેલાં વેચવું બાતલ છે. અને જે તેની મા સાથે વેચી નાંખ્યું તો જયઝ છે. પણ જે એમ કહ્યું કે હું એ બકરી તો વેચું છું પણ એના પેદમાં જે બચ્ચું છે તે વેચતો નથી. જ્યારે તે અવતરે ત્યારે તે મારું છે. તો એ બૈઅ ફાસિદ છે.

૫ મસઅલો. જનાવરના સ્થાનમાં જે દૂધ ભરેલું છે, તે દૂધને દોઢા અગાઉ વેચવું બાતલ છે. પહેલાં દોઢી લીએ અને પછી વેચે. એવીજ રીતે મેંદા અને દુંબાના વાળ કે જ્યાં સુધી કાતરી નહિ લીએ ત્યાં સુધી વાળોનું વેચવું નાદુરસ્ત અને બાતલ છે.

૬ મસઅલો. જે લાકડું કે ખુટો મકાનમાં કે છાપરામાં લાગેલાં હોય તેને ખોદવા અથવા કાપવા આગળ જોયવું દુરસ્ત નથી.

૭ મસઅલો. માણસના હાડકાં કે વાળ વિગેરે કાષ્ટ ચીજનું પણ વેચવું નાજયઝ અને બાતલ છે. અને એવી ચીજોનું પોતાના કામમાં વાપરવું અને લેવું દુરસ્ત નથી.

૮ મસઅલો. કુકર શિવાય બીજા તમામ મુરદાર (એટલે ઝુએહ નહિ થયલા જનાવરો)નાં હાડકાં અને વાળ અને શીંગડા પાક છે. એને વેચવાં અને પોતાના કામમાં વાપરવામાં લેવું પણ જયઝ છે.

૯ મસઅલો. તમે એક બકરી અથવા કાષ્ટ ચીજ કાષ્ટની પાસેથી પાંચ રૂપીએ વેચાતી લીધી. અને તે બકરી પર કબજો કરી લીધો, અને પોતાને ઘેર મંગાવીને બંધાવી લીધી પણ હજી કીંમત ચૂકવી નથી. પછી કંઈ કારણથી તેની કીંમત દબ શકી નહિ. અથવા હવે તે બકરી રાખવી મનજૂર નથી, તેથી તમે કહ્યું કે એજ બકરીને ચાર રૂપિયામાં લઇ જાઓ એક રૂપિયા એમે તમને બીજો દેશું, એમ વેચવું અને લેવું જયઝ નથી, જ્યાં સુધી તેની કીંમત નહીં દીએ ત્યાં સુધી એાછી કીંમત પર વેચવું દુરસ્ત નથી.

૧૦ મસઅલો. કાષ્ટએ એવી શરતથી મકાન વેચ્યું કે એક મહિના સુધી એને દેશું નહિ પણ એમે પોતે રહેશું. અથવા એવી શરત કાઢી કે એટલા રૂપિયા તમે અમને કરજ દીઓ, અથવા લુગડું એવી શરત પર ખરીદ કીધું કે તમેજ વેતરી સીવી આપશો. અથવા એવી શરત કાઢી કે જે શરીઅતમાં નકામી અને નાજયઝ છે ત્યારે એ બૈઅ ફાસિદ છે.

૧૧ મસઅલો. એવી શરતે એક ગાય ખરીદ કાઢી કે આ ચાર સેર દૂધ દે છે. એ બૈઅ પણ ફાસિદ છે. અલખત જે કાષ્ટ અમુક વજન મુકરર નહિ કીધું ફક્ત એજ શરત કીધી કે એ ગાય બહુ દુધવાળી છે તો એ બૈઅ જયઝ છે.

૧૨ મસઅલો. માટોડી અથવા ચીનીના (કે કાયનાં) રમકડાં બચ્ચાંઓ વારતે ખરીદ કાષ્ટમાં તો એ બૈઅ બાતલ છે. શરતે શરીફમાં આ રમકડાંઓની કંઈ કીંમત નથી તેથી કરીને તેની કંઈ પણ કીંમત દેવડાવવામાં આવશે નહિ. જે કાષ્ટ તોડી નાંખે તો તેની કીંમત ભરી દેવામાં પણ આવશે નહિ.

૧૩ મસઅલો. કાષ્ટ તરેહનો અનાજ, ઘી તેલ વિગેરે રૂપિયાનું દસ શેર અથવા કાષ્ટ

ખીજ કીમતથી ખરીદ કીધું ત્યારે જુઓ કે આ બૈચ થઈ ગયા પછી તેણે તમારી અથવા મોકલેલા તમારા માણસની રૂબરૂ તોલીને દીધું છે. અથવા તેણે કહ્યું કે તમે ઘેર જાઓ અમે તોલીને ઘેર મોકલીએ છીએ અથવા પહેલાંથી તોલીને જુદું મુકેલું હતું (અને તમે લેવા ગયા ત્યારે તેણે (વગર તોલે) એમજ દબ દીધું ત્યારે એ ત્રણ હાલતો થઈ.—પહેલી હાલતનો હુકમ એ છે કે ઘરમાં લારીને હવે તેને તોલવાની જરૂર નથી, વગર તોલે પણ તેને ખાવું, પીવું, વેચવું વિગેરે સૌ દુરસ્ત છે. અને ખીજ અને ત્રીજી હાલતમાં હુકમ એ છે કે જ્યાં સુધી પોતે તોલી નહિ લીએ ત્યાં સુધી તેનું ખાવું કે પીવું કે વેચવું વિગેરે કંઈ દુરસ્ત નથી. જો વગર તોલે વેચી નાખ્યું તો એ બૈચ ફાસિદ થઈ ગઈ. ફરી જો તોલી લીએ ત્યારે પણ એ બૈચ દુરસ્ત નથી.

૧૪ મસઅલો. વેચવા પહેલાં તેને તોલીને તમને દેખાડવું તે પછી તમે ખરીદી લીધું અને ફરી તેણે તોલ્યું નહિ, તો એવી હાલતમાં પણ ખરીદ કરનારને ફરી તોલવું જરૂરનું છે. વગર તોલે ખાવું અને વેચવું જાયજ નથી. અને વેચવા પહેલાં અગરજો તેણે તોલીને દેખાડી દીધું છે પણ તે વાત કંઈ માતર નથી.

૧૫ મસઅલો. જમીન, ગામ અને મકાન વિગેરે સિવાયની જેટલી ચીજો છે તેઓને ખરીદ કીધા પછી જ્યાં સુધી કબજો નહિ કરે ત્યાં સુધી વેચવું દુરસ્ત નથી.

૧૬ મસઅલો. એક બકરી અથવા ખીજ કોઈ ચીજ ખરીદી. કેટલાક દહાડા પછી એક માણસ આવ્યો અને કહ્યું કે આ બકરી તો મારી છે. કોઈએ એમજ પકડીને વેચી કાઢી, તેની નહિ હતી. ત્યારે જો તે માણસ પોતાના દાવાને બે માણસોની ગવાહીથી સાબિત કરી લીએ તો બકરી તેનેજ આપવી પડશે. અને બકરીની કીમત તેની પાસેથી લઈ શકાશે નહિ.

પણ જ્યારે તે વેચનારો મને સારે પોતાના પૈસા તેની પાસેથી લઈ લીઓ. પેલા માણસથી તમે કંઈ લઈ શકતા નથી.

૧૭ મસઅલો. કોઈ મરઘી, ગાય, કે, બકરી વિગેરે મરી ગઈ તો તેની બૈચ હરામ અને ખાતેલ છે એટલુંજ નહિ પણ આ મરેલી ચીજને ઘેડા બંગીયાઓને ખાવા વાસ્તે દેવી પણ જાયજ નથી. પણ ઘેડા બંગીયાઓ પાસે જો ફેંકી દેવા વાસ્તે મોકલાવી દીધી અને પછી તેઓએ ખાઈ લીધી તો તમે કોઈ પણ કપકાને લાયક નથી. અને તે (મરેલા જાનવર)નું ચામડું કઢાવીને ખાલપા પાસે સાફ કરાવીને વેચવું અથવા પોતે વાપરવું દુરસ્ત છે, જેમકે અમે પહેલાં ભાગમાં બયાન કીધું છે ત્યાં જુઓ.

૧૮ મસઅલો. જ્યારે એક માણસે કીમત ઠેરવીને વજન વિગેરે કરાવી લીધું, અને તે કીમતે વેચવા વેચનાર રાજ પણ થયો ત્યારે તે વખતે ખીજ કોઈને ભાવ વધારીને પોતે લઈ લેવું જાયજ નથી. એવીજ રીતે એમ પણ કહેવું દુરસ્ત નથી કે તમે એનાથી નહિ લીઓ એવી ચીજ હું ઓછી કીમતે દબાશ.

૧૯ મસઅલો. વેચનારે તમને સવાકાના ચાર જમરૂંપ દીધા ફરી ખીજએ વધારે તકરાર કરીને સવાકાના પાંચ લીધા. ત્યારે હવે તમને તે વેચનાર પાસેથી એક જમરૂંપ વધારે લેવું જાયજ નથી. જોર જુલમ કરીને લેવું હરામ છે. જેની સાથે જેટલા ઠેરવ્યા હોય તેટલાજ લેવાનો અખત્યાર છે.

૨૦ મસઅલો. કોઈ માણસ કંઈ વેચે છે પણ તમને વેચવાને તે રાજ થતો નથી. ત્યારે તેની પાસેથી જોરજુલમથી લઈને પૈસા ચુકવવા દુરસ્ત નથી. કેમકે તે પોતાની ચીજનો માલેક છે, ગમે તો વેચે અને ગમે તો નહિ વેચે, અને ગમે તેને વેચે (અને ગમે તેને નહિ વેચે). પોલીસવાળા ધણી ખરા જોર જુલમથી લીએ છે એ તદ્દન હરામ છે જ કોઈને ધણી

પોલીસમા નોકર હોય ત્યારે એવે વખતે ધણીથી પૂછી લીએ અગર વગર પૂછે લાપર-વામાં લીએ નહિ.

૨૧ મસઅલો. અઢીકે સેર અલુકડા લીધા તે પછી ત્રણ ચાર અલુકડા જેર જીલમથી વધારે લેવા દુરસ્ત નથી. અલખત જે રાજી ખુશીથી વેચનાર પોતે દમ દીએ તો તેનું લેવું જયઝ છે. એવીજ રીતે જે કીમત ઠેરવી હોય. સોદા ખરીદ કીધા પછી તે ઠેરવેલી કીમત કરતાં ઓછી કીમત આપવી જયઝ નથી, અલખત જે તે પોતાની ખુશીથી કંઈ ઘટાડી દીએ તો ઓછી કીમત દઈ શકે છે.

૨૨ મસઅલો. મધપુડો જેના ઘરમાં હોય તેજ તેનો માલેક છે. કોઇ બીજાને તેનું તોડવું કે લેવું જયઝ નથી. અને તેના ઘરમાં જે કોઈ પક્ષીએ અચ્ચાં મેલ્યાં તો તે ધરધણી તેનો માલેક નથી. પણ જે તેઓને પકડે તે માલેક છે. પણ અચ્ચાંઓને પકડવું અને (એવી રીતે) તેઓને (અને તેઓના માખાપને) ઇળ પહોંચાડવી જયઝ નથી.

નફો લઇને અથવા ખરીદ બાવે વેચવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. એક ચીજ અમે એક રૂપીયે ખરીદી હતી. ત્યારે હવે અમને અમારી ચીજને અખત્યાર છે કે ગમે તો એક રૂપીયેજ વેચી નાંખીએ અને ગમે તો દસવીસ રૂપીયે વેચીએ. એમાં કંઈ ગુનો નથી. પણ જે વાત એમ દરી કે ખરીદનારે કહ્યું કે રૂપીયે એક આનો નફો લઇને અમને વેચી નાંખો. તમે કહ્યું કે હીક અમે રૂપીયે એક આનો નફો લઇને વેચી નાંખી. ત્યારે હવે રૂપીયે એક આનો નફા કરતાં વધારે નફો લેવો જયઝ નથી. અથવા વાત એવી રીતે થઇ કે તમે જેટલે ખરીદી હોય તેના ઉપર ચાર આના નફો લઇ લો. તે વખતે પણ ખરીદ બાવ જે ખરો હોય તે ખતલાવી

દેવો વાજેજ છે. અને ચાર આના કરતાં વધારે નફો લેવો જયઝ નથી. તેવીજ રીતે જે તમે કહ્યું કે એ ચીજ અમે તમને ખરીદ બાવે દેશું, કંઈ નફો લેશું નહીં. તો હવે કંઈ પણ નફો લેવો જયઝ નથી. ખરીદ બાવ જે ખરો હોય તેજ ખતલાવી દેવો વાજેજ છે.

૨ મસઅલો. કોઇ વેચણ ચીજની કીમત એવી રીતે ઠેરવી કે રૂપીયે એક આનો નફો લઇને વેચી નાંખો, તેણે કહ્યું કે હીક મેં એટલાજ નફાપર વેચી નાંખી. અથવા તમે કહ્યું કે તમે જેટલે ખરીદી હોય તેજ બાવે વેચી નાંખો. તેણે કહ્યું કે હીક તેજ બાવ તમે આપો નફો કંઈ આપશો નહીં. પણ તેણે હજી એ ખતલાવ્યું નહીં કે તેની ખરીદ કીમત કેટલી છે. ત્યારે જુઓ કે તે જગ્યાથી ઉડવા પહેલાં જે તે પોતાનો ખરીદ બાજ ખતલાવી દીએ ત્યારે તો એ એમ સહીદ છે. અને જે તેજ ઠેકાણે નહીં ખતલાવે પણ એમ કહે કે હાલ તમે લઇ જાઓ હિસાબ જોઇને હું ખતલાવીશ, અથવા બીજું કંઈ કહ્યું તો તે એમ ફાસિદ છે.

૩ મસઅલો. ખરીદ કીધા પછી માલમ પડ્યું કે તેણે ચાલાકીથી પોતાનો ખરીદ બાવ ખોટો ખતલાવ્યો, અને નકકી કીધેલા નફા કરતાં વધારે નફો લીધો છે, તો ખરીદનારને કીમત (જે ઠેરવી હોય તેના કરતાં) ઓછી આપવાનો અખત્યાર નથી. એટલુંજ નહિ પણ જે ખરીદવું મનજીર હશે તો તેટલીજ કીમત દેવી પડશે, જેટલી કીમતે તેણે વેચી હોય. અને એવો વાયદો કીધો હતો કે અમે નફો લેશું નહિ, ફરી તેને પોતાની ખરીદ કીમત ખોટી અને વધારે ખતલાવી, તો જેટલી વધારે ખતલાવી હોય તેટલી લેવાનો તેને હક નથી. લેનારને અખત્યાર છે કે ફક્ત ખરીદ બાવ દીએ અને જેટલું વધારે ખતલાવ્યું હોય તે દીએ નહીં.

૪ મસઅલો. કોઇ ચીજ તમે ઉધાર ખરીદ કીધી ત્યારે હવે જ્યાં સુધી બીજા ખરીદનારને તમે એમ નહીં ખતલાવો કે માફ! આ ચીજ મેં ઉધાર લીધી છે. ત્યાં સુધી તેને ખમર કર્યાં વમર નફાથી કે ખરીદ આવે તે ચીજ વચવી નાખયઝ છે. પણ ખતલાવી દીએ કે એ ચીજ મેં ઉધાર ખરીદ કીધી હતી. ફરી એવી રીતે નફા લઇને કે ખરીદ આવે વેચવી બયઝ છે. અલખત જે પોતાના ખરીદ આવ જણાવે નહીં અને ગમે તે કીંમતે વેચી નાંખે તો બયઝ છે.

૫ મસઅલો. એક લુગડું એક રૂપીયે ખરીદ કીધું. ફરી ચાર આના દઇને તેને રંગાવ્યું, અથવા ધોવડાવ્યું, કે સીવડાવ્યું. ત્યારે એમ સમજશે કે સવ્વા રૂપીયે તેણે ખરીદ કીધું છે. તેથી ફરીને હવે સવ્વા રૂપીયે તેની ખરીદ કીંમત જાહેર કરીને નફા લેવો દુરસ્ત છે. પણ એમ નહીં કહે કે સવ્વા રૂપીયે મેં ખરીદ કીધું છે, પણ કહે કે એ ચીજ સવ્વા રૂપીયે મને પડતર છે, જેથી બુકું ખોલાય નહીં.

૬ મસઅલો. એક બકરી ચાર રૂપીયે ખરીદ કીધી. ફરી એક મહિનો રાખી અને એક રૂપીયે તેની ખોરાકી પર ખરચ થયો. ત્યારે હવે પાંચ રૂપીયા તેની અસલ ખરીદ કીંમત જાહેર કરીને નફા લેવો દુરસ્ત છે. પણ જે તે દૂધ દેતી હોય તો જેટલું દૂધ દીધું હોય તેટલું ઘટાડીને કેહવું પડશે. જેમકે એક મહિનામાં આઠ આનાનું દૂધ દીધું હોય તો હવે ખરીદ કીંમત સાડા ચાર રૂપીયા જાહેર કરે. અને કહે કે આ સાડાચાર રૂપીયે મને પડવા ગઇ છે. ઝોરતોને આ મસઅલાઓની વધારે જરૂર પડતી નથી તેથી અમે બીજા એવા મસઅલા બયાન કરતા નથી.

વ્યાબુ લેણદેણનું બયાન.

વ્યાબુ લેણદેણનો બારે યુનો છે. ફરઆને

શરીફ અને હદીસે શરીફમાં એની બહુ ભુરાઇ અને એનાથી બચવાની મોટી તાકોફ આવેલી છે. હઝરત રસૂલુલ્લાહે (સલ) વ્યાબુ દેનાર અને વ્યાબુ લેનાર અને વચ્ચે પડી વ્યાબુ અપાવનાર, વ્યાબુ દસ્તાવેજ લખનાર અને તેના ગવાહ, શાહેદા વિગેરે સૌ ઉપર લખનત કીધી છે. અને આપે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે વ્યાબુ દેનાર અને લેનાર યુનાહમાં સરખાજ છે. તેથી એ કામથી બહુજ બચવું જોઇએ. એના મસઅલા ઘણાજ ખારીક છે. નાની નાની વાતોમાં વ્યાબુનો યુનો થઇ જાય છે, અને અજાણ લોકોને લેશ ખરાખર પણ ખમર પડતી નથી કે શું યુનો થયો. અમે ઘણાજ જરૂરી મસઅલાઓ અહીં બયાન કરીએ છીએ લેણદેણની વખતે હમેશ તેઓપર ધ્યાન રાખશો.

૧ મસઅલો. હિંદુસ્તાનના રિવાજ મુજબ સૌ ચીજો ચાર તરેહની છે. (૧) પોતે સોનું કે ચાંદી, અથવા તેઓ બનેમાંથી એક ચીજની બનેલી ચીજ; (૨) એ સિવાય બીજી તે ચીજ જે તોલીને વેચાય છે. જેવી કે અનાજ, લોહું, ત્રાણું, રૂ, તરકારી વિગેરે (૩) તે ચીજ જે ગજ (કે વાર) થી માપીને વેચાય છે. જેવું કે કપડું (૪) તે ચીજ કે જે ગણતરીથી વેચાય છે. જેવી કે છંડાં, ફેરીઓ, જમરૂખ, નારંગી, બકરી, ગાય, ઘોડા વિગેરે એ સૌનો હુકમ જુદો જુદો સમજી લેશો.

૨ મસઅલો. ચાંદી કે સોનું. ખરીદવાની ઘણી રીતો છે. એકતો એક ચાંદીને ચાંદીના બદલામાં અને સોનાને સોનાના બદલામાં ખરીદ કીધું. જેમકે એક રૂપીઆની ચાંદી ખરીદવી છે. અથવા આઠ આનાની ચાંદી ખરીદ કીધી અને તેની કીંમતમાં આઠ આની દીધી. અથવા ગણી દઇને સોનું ખરીદ્યું મતલબ એ કે બંને તરફ એકજ તરેહની ચીજ છે, તો એવે વખતે બે વાતો વાજેજ છે. બંને તરફની ચાંદી કે સોનું વજનમાં ખરાખર હોય, બીજું એ કે

છુટા પડે તે અગાઉ બંને તરફથી લેણદેણ થઈ જવું જોઈએ. ઉધાર કંઈ પણ બાકી રહે નહિ. જો એ બંને વાતોમાંથી એક વાત રહી ગઈ તો બ્યાજ થઈ ગયું જેમકે એક રૂપિયાની ચાંદી તમે લીધી તો વજનમાં બરાબર એક રૂપિયા ભારજ હોવી જોઈએ. જો એક રૂપિયા ભારથી ઓછી લીધી અથવા વધારે લીધી તો એ બ્યાજ થઈ ગયું. તેવીજ રીતે તમે રૂપિયો તો દસ દીધો પણ તેને ચાંદી હજી દીધી નથી. તમારો પાસેથી ગયા બાદ ચોડી વાર પછી આપવાનો વાયદો કીધો અથવા તેમજ તમે હજી રૂપિયો દીધો નહિ પણ ચાંદી ઉધાર લઈ લીધી તો એ પણ બ્યાજ છે.

૩ મસઅલો. બીજી તરફ એ છે કે બંને તરફ એકજ જાતની ચીજો નથી. પણ એક તરફ ચાંદી અને બીજી તરફ સોનું છે. તેનો હુકમ એ છે કે વજનમાં બંને તરફ બરાબર હોવું જરૂરી નથી. એક રૂપિયાનું ગમે તેટલું સોનું આવે જાય છે. તેમજ એક ગણીની ગમે તેટલી ચાંદી આવે જાય છે. પણ (વેચનાર અને ખરીદનાર) છુટા પડે તે અગાઉ લેણદેણ બલાસ થઈ જવું જોઈએ. કંઈ પણ ઉધાર રહી જવું જોઈએ નહિ. જેમ હમણા ઉપર બયાન થયું તેમ અહીં પણ વાજેજ છે.

૪ મસઅલો. બજારમાં ચાંદીનો ભાવ ધણો વધારે છે. અઢાર આનાની રૂપિયા ભાર ચાંદી મેલે છે. રૂપિયાની રૂપિયા ભાર કોઈ દેવું નથી. ચાંદીનું ઘરેણું ઘણુંજ ઉમદા બનેલું છે. અને દસ રૂપિયા ભાર તેનું વજન છે. પણ બાર રૂપિયાથી ઓછા ભાવમાં મળી શકતું નથી. ત્યારે બ્યાજથી બચવાની રીત એ છે કે રૂપિયાથી ખરીદ કરે નહિ, પણ પૈસાઓથી ખરીદ કરે. અને જો વધારે લેવી હોય તો ગણીયોથી ખરીદ કરે. એટલે અઢાર આનાના પૈસાના બદલામાં એક રૂપિયા ભાર ચાંદી ખરીદ કરે. અથવા

કંઈ પાવલી બે આનીઓ એટલે પૂરેપૂરી રૂપિયાની નહીં હોય અને કેટલાક પૈસા દબને ખરીદે તો યુનો થશે નહિ. પણ નગદ એક રૂપિયો બે આનાના પૈસા દેશો નહિ, નહિ તો બ્યાજ થઈ જશે. તેમજ જો આઠ રૂપિયાભાર ચાંદી નવ રૂપિયામાં લેવી મનજીર હોય તો સાત રૂપિયા અને ચૈદ આનાની પાવલી બે આનીઓ અને અઢાર આનાના પૈસા દેશો તો ચાંદીના બદલામાં તો તેટલીજ ચાંદી આવી અને જેટલી બાકી રહી તેટલી તે પૈસાના બદલામાં આવી ગઈ. જો આઠ રૂપિયા અને એક રૂપિયાના પૈસા દેશો તો ઝુનાથી પોતાને બચાવી શકશે નહિ. કેમકે આઠ રૂપિયાના બદલામાં આઠ રૂપિયા ભાર ચાંદી હોવી જોઈએ, હવે આ પૈસા (વધારાના) કેવા ? તેથી તે બ્યાજ ગણાશે. મતલબ એકે એટલું હમેશાં ચાંદી રાખો કે જેટલી ચાંદી તમે લીધી છે તેનાથી ઓછી ચાંદી દીઓ અને બાકીના પૈસા દીઓ. જો પાંચ રૂપિયાભાર ચાંદી લીઓ તો પુરા પાંચ રૂપિયા દેશો નહીં, જો દસ રૂપિયાભાર ચાંદી લીધી હોય તો દસ રૂપિયા દેશો નહિ ઓછા દીઓ અને બાકીને વાસ્તે પૈસા દીઓ, તો બ્યાજ થશે નહીં. અને સાથે એ પણ ચાંદી રાખશો કે કદી એમ કોમત નહીં ઠેરવે કે નવ રૂપિયાની આટલી ચાંદી દીઓ. પણ એમ કહો કે સાત રૂપિયા અને બે રૂપિયાના પૈસાના બદલામાં ચાંદી દીઓ. અને જો તેમ કહેશો તો ફરી બ્યાજ થઈ જશે. ખૂબ સમજી લેશો.

૫ મસઅલો. જો બંને વેચનાર અને ખરીદનાર રાજી થઈ જાય તો એક સહેલ કામ એ છે કે જે તરફ ચાંદી વજનમાં કમી હોય તે તરફ પૈસા શામેલ કરવા જોઈએ.

૬ મસઅલો. અને વળી એના કરતાં પણ એક વધારે સહેલ વાત એ છે કે બંને માણસો ગમે તેટલા રૂપિયા મુકે અને ગમે તેટલી ચાંદી મુકે અને બંને માણસો એક એક પૈસો પણ શામેલ કરી દીઓ અને

કહો કે આ ચાંદી અને આ પૈસાને એમ આ રૂપિયા અને આ પૈસાના બદલામાં લઈએ છીએ. ત્યારે તે સૌ ઝઘડાઓથી બચી જશે.

૭ મસઅલો. જો ચાંદી સસ્તી હોય અને એક રૂપિયાની દોઢ રૂપિયાભાર મળતી હોય, રૂપિયાની રૂપિયાભાર લેવામાં આપણને નુકસાન છે. તો તેને ખરીદવાની અને વ્યાજથી બચવાની રીત એ છે કે કીંમતમાં કેટલા પૈસા જરૂર મેળવી દેવા. ઝોઝામાં ઝોઝા બે આના કે એક આનાના પૈસા કે એક સવાકોજ. જેમકે દસ રૂપિયાની ચાંદી પંદર રૂપિયાભાર લીધી ત્યારે નવ રૂપિયા અને એક રૂપિયાના પૈસા દઈ દીઓ. અથવા બે આનાનાજ પૈસા દઈ દીઓ. બાકીના રૂપિયા અને પાવલી બેઆનીઓ દીઓ. જેથી સમજશે કે ચાંદીના બદલામાં તેની બરાબર ચાંદી લીધી અને બાકી તમામ ચાંદી એ પૈસાના બદલામાં છે. એવી રીતે યુને થશે નહીં. અને તે વાત અહિં પણ જરૂર ધ્યાનમાં રાખો કે એમ કહેશે નહીં કે આ રૂપિયાની ચાંદી દીઓ. પણ એમ કહો કે નવ રૂપિયા અને એક રૂપિયાના પૈસાના બદલામાં આ ચાંદી દીઓ. મતલબ એ કે જેટલા પૈસા શામેલ કરવા મનસુર હોય લેણદેણ કરતી વખતે તેઓને સાફ કહી બતલાવો. નહિ તો વ્યાજથી બચાવ થશે નહીં.

૮ મસઅલો. ખોટી અને ખરી ચાંદી દઈને સારી ચાંદી લેવી છે. અને સારી ચાંદી તેની બરાબર મળી શકતી નથી. ત્યારે એમ કરો કે આ ખરાબ ચાંદીને વેચી નાંખો. જે કીંમત આવે તેની સારી ચાંદી ખરીદી લીઓ. અને વેચવામાં અને ખરીદવામાં એજ કાયદાનો વિચાર રાખો કે જે ઉપર બયાન થયો. અહીં પણ બંને માણસો એક એક પૈસો શામેલ કરીને વેચો અને ખરીદો.

૯ મસઅલો. ઘણી ઓરતો કીનારીવાલા પાસેથી સાચો ગોટો, કિનારી. શીત વિગેરે ખરીદે છે. તેમાં પણ એ મસઅલાઓનું ધ્યાન

રાખો. કેમકે તે પણ ચાંદી છે અને ચાંદીનો રૂપિયો તેના બદલામાં આપવામાં આવે છે. અહિં પણ સહેલી વાત એજ છે કે બંને તરફ એકેક પૈસો મેળવી લેવાય.

૧૦ મસઅલો. જો ચાંદી કે સોનાની બનેલી કોઇ એવી ચીજ ખરીદ કીધી કે જેમાં ફક્ત ચાંદીજ છે. અથવા ફક્ત સોનુંજ છે, બીજું કંઈ નથી તો તેનો પણ એજ હુકમ છે કે સોનાની ચીજ જો ચાંદી કે રૂપિયાથી ખરીદ કરે અથવા ચાંદીની ચીજ ગેણીથી ખરીદ કરે તો વજનમાં ગમે તેટલી હોય જાયજ છે. ફક્ત એટલું ધ્યાન રાખો કે તેજ વખતે લેણદેણ થઈ જાય. કોઇને માથે કંઈ બાકી રહે નહિ. અને જો ચાંદીની ચીજ રૂપિયાઓથી અને સોનાની ચીજ ગેણીઓથી ખરીદ કરે તો વજનમાં બરાબર હોવી વાજેજ છે. જો કોઈ તરફ કંઈ વધ ઘટ હોય તો તેજ રીતે ખરીદ કરો કે જે ઉપર બયાન થઈ.

૧૧ મસઅલો. અને જો કોઇ એવી ચીજ હોય કે ચાંદી ઉપરાંત તેમાં બીજું પણ કંઈ છે. જેમકે દાણીયામાં લાખ ભરેલી છે. અથવા વીંટીમાં નંગ જડેલા છે, અથવા દાણીયાઓમાં લાખ તો ભરેલી નથી પણ તાગમાં ગુથેલા છે. એ ચીજને રૂપિયાથી ખરીદી તો જુઓ કે તેમાં કેટલી ચાંદી છે. બરાબર તેટલાજ રૂપિયાની છે કે જેટલે રૂપિયા તેમ ખરીદ કીધા છે અથવા તેથી ઓછી કે વધારે છે. જો રૂપિયાઓની ચાંદીથી તે ચીજની ચાંદી (વજનમાં) ખરેખાર ઓછી હોય તો એ લેણદેણ જાયજ છે. અને જો બરાબર કે વધી ગઈ તો વ્યાજ થઈ ગયું. અને તેથી બચવાની તેજ રીત છે કે જે બયાન થઈ (અને તે એ છે) કે કીંમતની ચાંદી તે ધરણીની ચાંદી કરતાં ઓછી રાખો અને બાકીના પૈસા મેળવી દીઓ. અને તેજ વખતે લેણદેણ ખલાસ થઈ જવો એમાં પણ શરત છે.

૧૨ મસઅલો. પોતાની વીંટીથી કાઢી
ખીજાની વીંટી બદલી લીધી. હારે જુઓ કે
જે બંને પર નંગ જડેલા હોય તો દરેક રીતે
એ બદલી લેવું જાયઝ છે. પછી બંને વીંટીની
ચાંદી ખરાબર હોય અથવા વધારે ચોક્કસ હોય
સૌ ફરસ્ત છે. અલખત બંને જણ એક સાથેજ
બદલે એ જરૂરી છે. અને જે બંને વગર
નંગની હોય તો વગરના ખરાબર હોવી શરત
છે. જે જરા પણ વધારે કે કમી હશે તો
વ્યાજ થઈ જશે. જે એક પર નંગ હોય અને
ખીજા સાદી હોય તો જે સાદીમાં ચાંદી (પેલી
નંગવાળી વીંટી કરતાં) વધારે હોય તો એ
બદલવું જાયઝ છે. નહિ તો હરામ છે અને
વ્યાજ છે. તેમજ જે તેજ વખતે બંને તરફથી
લેણદેણ નહિ થયો. એકે તો હમણાં દીધી
અને ખીજાએ થોડીવાર રહીને દેવાને કહ્યું તો
અહીં પણ વ્યાજ થઈ જશે.

૧૩ મસઅલો. જે મસઅલાઓમાં તેજ
વખતે લેણદેણ થઈ જવું શરત છે તેની મત-
લખ એ છે કે બંને એક ખીજાથી (વાતચીત
કરીને) જુદા થાય (છુટા પડે) તે પહેલાં લેણ-
દેણ થઈ જવું જોઈએ. જે એક માણસ
ખીજાથી જુદો પડ્યો તે પછી લેણદેણ થયું
તો એ વાત ખાતર નથી. એ પણ વ્યાજમાં
દાખલ અણુશો. જેમકે તમે દસ રૂપિયાની ચાંદી
કે સેનું અથવા ચાંદી કે સોનાની કાંઈ ચીજ
સોનીથી ખરીદ કીધી. તો તમને જોઈએ કે
રૂપિયા તેજ વખતે દઈ દીધો. અને તેને
જોઈએ કે તે ચીજ તેજ વખતે દઈ દીધો.
જે સોની ચાંદી પોતાની સાથે નહિ લાવ્યો
અને કહ્યું કે હું ઘેર જઈને હમણાં મોકલી
દઈશ તો એ જાયઝ નથી. પણ તેને જોઈએ
કે અહીંજ મંગાવી દીધો. અને તે મંગાવી
આમે ત્યાં મોકલી ખરીદનાર પણ ત્યાંથી ખસે
નહી. અને તેને પણ કંઈ જવા દે નહીં જે તે
કહે કે તમે મારી સાથે આવો હું ઘર પહોંચી

ને દઈ દઈશ તો તે ત્યાં જાય ત્યાં ત્યાં
તેની સાથેજ ખરાબર રહેવું જોઈએ. જે તે
(ધરની) અંદર ચાલ્યો ગયો, અથવા કાંઈ ખીજા
રીતે છુટા પડ્યો તો ગુનો થશે અને તે જાય
ના જાયઝ થઈ ગઈ. હવે ફરીથી ભાવતાલ
કરવો જોઈએ.

૧૪ મસઅલો. ખરીદ કીધા પછી તમે
ધરમાં આવ્યા અથવા તે કેથે ચાલ્યો ગયો,
અથવા પોતાની દુકાનમાંજ કાંઈ કામને માટે
ગયો અને (એવી રીતે) એક ખીજાથી જુદા
પડ્યા તો એ નાજાયઝ અને વ્યાજ કારખાર થયો.

૧૫ મસઅલો. જે તમારી પાસે તે વખતે
રૂપિયા નહિ હોય અને ઉધાર લેવા, ચાહો તો
તેની રીત એ છે કે જેટલી કીંમત તમને દેવી
હોય તેટલા રૂપિયા તેનીજ પાસેથી કરજ
લઈને તે ખરીદીલી ચીજની કીંમત બિલકુલ
ચૂકવી દો. તમારે માથે ફક્ત કરજ રહી જશે.
તે તમારી મરજમાં આવે ત્યારે ચૂકવશો.

૧૬ મસઅલો. એક [જરી] કાઢેલો દુપટો
કે ટોપી દસ રૂપિયે ખરીદ કીધી ત્યારે જુઓ
કે તેમાં કેટલા રૂપિયાભાર ચાંદી નીકળશે. જેટલા
રૂપિયાભાર ચાંદી તેમાં હોય તેટલા રૂપિયા તેજ
વખતે તેની પાસે ઉભા ઉભા દઈ દેવા વાજેજ છે.
બાકી રૂપિયા જ્યારે જોઈએ ત્યારે આપો. એજ
હુકમ ધરેણાં વિગેરે ખરીદ કરવામાં પણ છે. જેમકે
પાંચ રૂપિયાનું ધરેણું ખરીદ્યું અને તેમાં બે
રૂપિયાભાર ચાંદી છે. તો બે રૂપિયા તેજ વખતે
દઈ દીધો બાકી રૂપિયા જ્યારે જોઈએ ત્યારે દેશો.

૧૭ મસઅલો. એક રૂપિયાના અથવા
કેટલાક રૂપિયાના પૈસા લીધા, અથવા પૈસા
દઈને રૂપિયા લીધા, તો એનો હુકમ એ છે કે
બંને તરફથી (તેજ વખતે) લેણદેણ થઈ જવું
જરૂરી નથી પણ એક તરફથી થઈ જવું ખસ
છે. જેમકે તમે રૂપિયા તો તેજ વખતે દઈ
દીધા પણ તેણે પૈસા થોડી વાર પછી દીધા,
અથવા તેણે પૈસા તેજ વખતે દઈ દીધા પણ

તમે રૂપિયા છુટા પડ્યા પછી દીધો. તો એ દુરસ્ત છે. અલખત નો પૈસાની સાથે કંઈ પાવલી બેઆનીઓ પણ લીધી હોય તો એવું લેણદેણ બંને તરફથી તેજ વખતે થઈ જવું જોઈએ, કે તે રૂપિયા દીએ અને એ પાવલી બેઆનીઓ દઈ દીએ. પણ યાદ રાખો કે પૈસાનું મચકૂર હુકમ તેજ વખતે છે કે જ્યારે દુકાનદાર પાસે પૈસા હોય તો ખરા પણ કાઢ સખબથી તે આપી શકતો નથી. અથવા તેને ઘેર છે ત્યાં જઈને લાવી દેશે. અને જો પૈસા નહિ હતા અને તેણે કહ્યું કે જ્યારે માલ વેચાઈ જાય અને પૈસા આવે ત્યારે લઈ જશો. અથવા કેટલાક પૈસા હમણા દીધા અને બાકીને વાસ્તે કહ્યું કે જ્યારે વિકરી થાય અને પૈસા આવે ત્યારે લઈ જશો, એ દુરસ્ત નથી. અને કહ્યું કરીને પૈસા હાજર નહીં હોવાથીજ એમ ઉધારનું કામ ચાલે છે. તેથી કરીને સારું તો એજ છે કે તદ્દન ઉધારના પૈસા છોડેજ નહિ અને જો કદી એવી જરૂર પડે તો એમ કરે કે જેટલા પૈસા મૈનૂદ હોય તેટલા કરજ લઈ લીએ અને રૂપિયા અનામત મુકે. જ્યારે સૌ પૈસા દઈ દીએ ત્યારે બેઝ કરી લીએ.

૧૮ મસઅલો. જો અશરરી (ગેણી) દઈને રૂપિયા લીધા તો બંને તરફથી લેણદેણ સામ સામી થઈ જવું (તેજ વખતે) વાજેજ છે.

૧૯ મસઅલો. ચાંદી સોનાની ચીજ, રૂપિયા કે ગેણી દઈને ખરીદ કીધી. અને એવી શરત કીધી કે એક દિવસ કે ત્રણ દિવસ સુધીમાં અમને લેવાનો કે નહિ લેવાનો અખ-ત્યાર છે. તો એમ જાયઝ નથી. એવા મામ-લામાં આવો કાલકરાર કરવો નહિ જોઈએ.

તોલીને વેચાતી ચીજોનું ખયાન

૧. મસઅલો. હવે તે ચીજોનું ખયાન સાંભળો કે જે તોલીને વેચાય છે. જેવી કે અનાજ, ગોશ, લોહું, તાંબુ, તરકારી, મીઠું વિગેરે એવી તરેહની ચીજોમાંથી જો એક

ચીજને તેજ તરેહની ચીજથી વેચવું અને બદલવું મંજૂર હોય, જેમ કે એક તરેહના ઘઉં દઈને બીજી તરેહના ઘઉં લીધા. અથવા એક તરેહનું ભાત દઈને બીજી તરેહનું ભાત લીધું, અથવા લોટ (આટા)ના બદલામાં લોટ લીધો, અથવા એવીજ રીતે કાંઈ બીજી ચીજ લીધી, મતલબ કે બંને તરફ એકજ તરેહની ચીજ છે, તો તેમાં પણ તેને બંને વાતોનું ખ્યાન રાખવું વાજેજ છે (૧) બંને તરફ વજન સરખુંજ હોય જરા પણ વધઘટથી બ્યાજ થઈ જશે (૨) તેજ વખતે હાથોહાથ બંને તરફથી લેણદેણ અને કબજો નહિ થાય તો ઓછામાં ઓછું એટલું તો જરૂર થાય કે બંને ઘઉં જુદા કરીને રાખી દેવાય તમે તમારા ઘઉં તોલ્યા પછી જુદા મુકી દીએ. “કે જુદા આ મુકેલા છે જ્યારે તમારી મરજીમાં આવે ત્યારે લઈ જજો” તેવીજ રીતે તેપણ પોતાના ઘઉં તોલીને જુદા મુકી દીએ અને કહી દીએ કે “આ તમારા જુદા મુકેલા છે જ્યારે જોઈએ ત્યારે લઈ જશો.” જો એમ પણ નહિ કીધું અને એક બીજીથી (વાત કરીને) જુદા પડી ગયા તો બ્યાજનો યુનો થયો.

૨ મસઅલો. ખરાબ ઘઉં દઈને સારા ઘઉં લેવા છે, અથવા ખરાબ લોટ (આટા) દઈને સારો લોટ લેવો છે અને તેથી, તેને સરખે ભાર તો કાંઈ દેશે નહિ ત્યારે બ્યાજથી બચવાની રીત એ છે કે આ ઘઉં કે લોટને વેચી નાંખો કે ‘અમે આટલો લોટ બે આને વેચી નાંખ્યો’ પછી તેજ બેઆનાના બદલામાં તે માણસ પાસે તે સારો લોટ લઈ લીએ. એ જાયઝ છે.

૩ મસઅલો. અને જો એવી ચીજોમાં જે તોલીને વેચાય છે એકજ તરેહની ચીજ નહિ હોય; જેમકે ઘઉં દઈને ભાત લીધો, અથવા જો, ચણા, જુવાર, મીઠું, ગોસ્ત, તરકારી વિગેરે કાંઈ બીજી ચીજ લીધી, મતલબ કે એક

તરફ એક તરફની ચીજ છે અને બીજી તરફ બીજી તરફની. બંને તરફ એકજ ચીજ નથી. ત્યારે એવી હાલતમાં બંનેનું વજન બરાબર હોવું વાળેજ નથી. એક સેર ધજી દબને જોઈએ તો દસસેર ભાત વિગેરે લઈ લીઓ. અથવા નોટાંકજ લઈ લો, સૌ જાયજ છે. અલગત તે બીજી વાત અહિં પણ વાળેજ છે કે જ્યારે બંને સામસામા હોય તેજ વખતે બંને તરફથી આ લેણુંદેણું થઈ જવું જોઈએ. અથવા ઓછામાં ઓછું એટલું થાય કે બંનેની ચીજો જુદીજુદી કરીને મુકી દેવાય. જે એમ કરવામાં નહિ આવશે તો બ્યાજનો યુતો થશે.

૪ મસઅલો. તરકારીવાલી પાસેથી એક સેર ચણાના બદલામાં કાંઈ તરકારી લીધી ફરી ચણા લાવવા સાડે કોઠડીમાં જવું પડ્યું, અને તે જગ્યાથી ખસી ગઈ, તો એ (બૈઅ) નાજાયજ અને હરામ છે. હવે ફરીથી વાતચીત કરવી પડશે.

૫ મસઅલો. જે એવી તરફની ચીજ જે તોલીને વેચાય છે. રૂપિયા અથવા પૈસાઓથી ખરીદ કીધી, અથવા લુગડાં વિગેરે એવી ચીજથી અદલબદલ કીધી કે જે ચીજ તોલીને વેચાતી નથી, પણ ગજથી ભરીને અથવા ગણત્રીથી વેચાય છે, જેમકે કપડાનો એક તાકો દબને ધજી વિગેરે લીધા, અથવા ધજી કે ચણા દબને જમરૂખ, નારંગી, સેફ, છાંં વિગેરે એવી ચીજ લીધી કે જે ગણત્રીને વેચાતી હોય મતલબ કે એક તરફ એવી ચીજ છે જે તોલીને વેચાય છે, અને બીજી તરફ ગણત્રીથી અથવા ગજથી ભરીને વેચાતી ચીજ છે. ત્યારે એવી હાલતમાં મચકુર બે વાતોમાંથી કોઈ વાત પણ વાળેજ નથી. એક પૈસાના ગમે તેટલા ધજી, આટો (લોટ), તરકારી ખરીદ કરે, અથવા લુગડું દબને ગમે તેટલું અનાજ લીએ. ધજી, ચણા વિગેરે દબને ગમે તેટલા જમરૂખ, નારંગી, વિગેરે લીએ. અને ગમે તો તેજ જગ્યાએ

(જ્યાં લેણુંદેણુંની વાતચીત થઈ હોય ત્યાંજ) બંને ચીજો લેવાય દેવાય અથવા એક બીજાથી જુદા પડ્યા પછી. દરેક રીતે એ બૈઅ જાયજ છે.

૬ મસઅલો. એક તરફ ચાળેલો લોટ [આટો] છે અને બીજી તરફ વગર ચાળેલો, અથવા એક તરફ જડો (દળેલો) અને બીજી તરફ ઝીણો (દળેલો) લોટ છે. ત્યારે અદલબદલ કરતી વખતે એ બંનેનું વજનમાં બરાબર હોવું પણ વાળેજ છે. વધુજ જાયજ નથી. જે જરૂરનુંજ વખત આવી પડે તો એની તેજ રીત છે કે જે ઉપર બયાન થઈ (કે વેચી નાંખી તેના પૈસાના બદલામાં જોઈતો લોટ લીએ.) અને જે એક તરફ ધજીનો લોટ અને બીજી તરફ જુવાર કે ચણાનો લોટ છે, ત્યારે હવે તે બંનેનું વજનમાં સરખું હોવું વાળેજ નથી (કેમકે અગરજે બંને તોલીને વેચાતી ચીજો છે પણ એકજ જાતની નથી. ચણા જુદી ચીજ છે અને ધજી જુદી ચીજ છે.) પણ તે બીજી શરત પૂરી થવી દરેક હાલતમાં વાળેજ છે કે બંનેની રૂપરૂમાં (એકજ ઠેકાણે) લેણુંદેણું થઈ જાય.

૭ મસઅલો. ધઉને લોટથી બદલવું કાંઈ પણ રીતે જાયજ નથી. ગમે તો શેર ધઉ દબને એક શેરજ લોટ લેવાય, અને ગમે તો કંઈ ઓછું વધુ લીએ. દરેક હાલતમાં તે નાજાયજ છે. અલગત જે ધઉ દબને ધઉનો લોટ લીધો નહીં પણ ચણા વિગેરે બીજા કોઈ દાણાનો લોટ લીધો તો જાયજ છે. પણ તેમજ એક બીજાની રૂપરૂમાંજ.

૮ મસઅલો. રાઈ દબને રાઈનું તેલ લીધું અથવા તલ દબને મીઠું તેલ લીધું ત્યારે જુઓ કે જે તેલ તમે લીધું છે તે પેલા તલકે રાઈમાંથી કાઢવાથી જે તેલ નીકળે તેના કરતાં ખરેખર વધારેજ છે ત્યારે તો એ બદલવું હાથોહાથ જાયજ છે. અને જે તેના કરતાં ઓછું કે સરખું થાય. અથવા એવો શક થાય કે

રખેને તેના કરતાં વધારે નહિ થશે તો દુરસ્ત નથી પણ વ્યાજ છે.

૯ મસઅલો. ગાયનું ગોશ દબને બકરાનું ગોશ લીધું તો બંનેનું વજનમાં બરાબર હોવું વાળેખ નથી. વધઘટ જાય છે પણ હાથોહાથ હોય.

૧૦ મસઅલો. પોતાનો લોટો દબને બીજાનો લોટો લીધો અથવા લોટાને પતેલી વિગેરે બીજા કોષ વાસણ સાથે બદલ્યો તો વજનમાં બંનેનું સરખા હોવું અને હાથોહાથ એ મામલો થઇ જવો શરત છે. જે જરા પણ વધઘટ થઇ તો વ્યાજ થઇ ગયો કેમકે બંને ચીજો તાંબાની છે તેથી તે એકજ જાતની ગણાશે. તેમજ વજનમાં તો બરાબર થઇ પણ હાથોહાથ નહિ બદલાઈ ત્યારે પણ વ્યાજ થશે. અલબત્ત જે એક તરફ તાંબાનું વાસણ હોય અને બીજી તરફ લોટાનું કે પીત્તળનું હોય તો વજનમાં વધઘટ જાય છે. પણ હાથોહાથ થવું જોઇએ.

૧૧ મસઅલો. કોઈની પાસેથી એક સેર ધઉં ઉછીના લીધા. અને એમ કહ્યું કે અમારી પાસે ધઉં તો મળે નહીં અમે એના બદલામાં બસેર ચણા દઇ દેશું તો જાય છે નથી. કેમકે એની મતલબ એ થઇ કે ધઉને ચણાથી બદલે છે. અને બદલતી વખતે બંને ચીજોનું તેજ વખતે લેણદેણ થઈ જવું જોઇએ. કંઈ પણ ઉધાર રહી જવું જોઇએ નહીં. જે કદાચ એવી જરૂર પડે તો એવી રીતે કરે કે ધઉં ઉધાર લઇ જાય અને તે વખતે એમ નહીં કહે કે એના બદલામાં અમે ચણા દેશું. પણ કોઈ બીજી વખતે આવીને ચણા દઈ જાય અને કહે કે પેલા ધઉંના બદલામાં તમે આ ચણા લઈ લો. તો એ જાય છે.

૧૨ મસઅલો. આ જેટલા મસઅલા બયાન થયા એમાં સૌનું એકજ વખતે એક બીજાની રૂબરૂમાં હાથોહાથ લેણદેણ થઇ જવું જોઇએ, અથવા ઓછામાં ઓછું તેજ વખતે એક બીજાની રૂબરૂ બંને ચીજો ભુદી

કરીને મુકી દેવી શરત છે. જે એમ નહીં કરશે તો વ્યાજ મામલો થશે.

ભરીને અથવા ગણીને વેચાતી ચીજોનો હુકમ.

૧ મસઅલો. જે ચીજો તોલીને વેચાતી નથી પણ ગજથી ભરીને કે ગણત્રીથી વેચાય છે, તેઓના હુકમ એ છે કે જે એકજ જાતની ચીજ દબને તેજ જાતની ચીજ લઇલીઓ જેમકે જમરૂખ દબને બીજા જમરૂખ લીધા, અથવા નારંગી દબને નારંગી લીધી. અથવા લુગડું દબને બીજું તેવુંજ લુગડું લીધું તો (ભરવામાં કે ગણત્રીમાં) સરખા હોવું શરત નથી. વધઘટ જાય છે. પણ તેજ વખતે લેણદેણ થઈ જવું વાળેખ છે પણ જે એક તરફ એક ચીજ અને બીજી તરફ બીજી ચીજ, જેમકે જમરૂખ દબને નારંગી લીધી અથવા ધઉં દબને જમરૂખ લીધા અથવા મલમલ દબને ખાદી કે ગવન લીધું તો દરેક રીતે જાય છે. બંનેનું (ભરવામાં) બરાબર હોવું પણ વાળેખ નથી તેમજ તેજ વખતે હાથોહાથ લેવુંદેવું પણ વાળેખ નથી.

૨ મસઅલો. એ સૌના ખોલાસો એ છે કે સોના ચાંદી જે બંને તરફ એકજ ચીજ હોય અને તે ચીજ તોલીને વેચાતી હોય જેમકે ધઉંના બદલામાં ધઉં અને ચણાના બદલામાં ચણા વિગેરે. ત્યારે તો વજનમાં બરાબર હોવું પણ વાળેખ છે. અને તેજ વખતે એક બીજાની હાજરીમાં હાથોહાથ લેવું દેવું થઇ જવું વાળેખ છે. અને જે બંને તરફ એકજ ચીજ છે, પણ તે તોલીને વેચાતી નથી, જેમકે જમરૂખ દબને જમરૂખ અને નારંગી દબને નારંગી, લુગડું દબને તેવુંજ લુગડું લીધું, અથવા એક તરફથી એક ચીજ છે અને બીજી તરફ બીજી ચીજ છે, પણ બંને તોલીને વેચાતી હોય જેમકે ધઉંના બદલામાં ચણા અને ચણાના બદલામાં ભુવાર ભેંપી; ત્યારે

મચકુર બંને હાથતોમાં વજનમાં બરાબર હોયું વાળેય નથી. વધધટ જયઝ છે. અલગત તેજ વખતે લેણુદેણુ થઇ જવું વાળેય છે. અને જ્યાં બંને સત્તો નહોય એટલે બંને તરફ એકજ ચીજ નથી, આ તરફ જુદી ચીજ છે અને પેલી તરફ જુદી ચીજ છે, અને તે બંને તોલીને વેચાતી પણ નથી, ત્યાં વધધટ પણ જયઝ છે. અને એકજ વખતે લેણુદેણુ થઇ જવું પણ વાળેય નથી, જેમકે જમણ દધને નારંગી લેવી.

૩. મસઅલો. ચીનીનું એક વાસણ ચીનીના ખીમ વાસણ સાથે બદલી લીધું અથવા ચીનીને તાંબચીની (એનામલ)થી બદલ્યું તો એમાં વજનમાં સરખા હોયું વાળેય નથી. એકના બદલામાં બે લીએ તો પણ જયઝ છે. એવીજ રીતે એક સોય દધને બે ત્રણ ચાર સોય લેવી પણ જયઝ છે. પણ જો બંને તરફ ચીની અથવા બંને તરફ તાંબચીની હોયતો તે વખતે તેજ ડેકાણું રૂપમાં લેણુદેણુ ખલાસ થઇ જવું વાળેય છે. જો જાત બદલાઈ જાય જેમકે ચીનીની સાથે તાંબચીની બદલી, તો એ પણ વાળેય નથી.

૪. મસઅલો. તમારી પાસે તમારી પાડોસણ બાવી (અને કહ્યું) કે તમે જે એક સેર લોટની રોટલીઓ રાંધી છે તે અમને દઇ દીઓ. (કેમકે) અમારે ત્યાં પરાણા આવ્યા છે. અને આ સેર કે સવા સેર લોટ કે ઘઉં લઇ લીઓ, અથવા (એમ કહ્યું કે) હમણા રોટલી દઇ દીઓ ફરી અમારી પાસેથી લોટ કે ઘઉં લઇ લેશો તો એ દુરસ્ત છે.

૫. મસઅલો. જો નોકર ચાકરથી કોઇ ચીજ મંગાવો તો તેને સારી પેઠે સમજવી દીઓ, કે એ ચીજને એવી રીતે ખરીદી લાવજો, કદાચ એમ નહિ થાય કે તે ગેરકાયદે ખરીદી સાથે જોમાં બાજ થઇ જાય. ફરી તમે અને તમારું કુટુંબ સૌ જેને ખાધ, અને હવે અ

ચીજ ખાવાની સજામાં જૈસ ફક્તી જાય. અને જોને જોને તમે ખવાડો. જેમકે ધણી ધણીવાણીને અથવા ધણીવાણી ધણીને અથવા પરાણાને તો તે સૌને ખુનો તમારે માથે પડે.

સહમ ઐઅનું અયાન.

૧. મસઅલો. પાક કપાય તે પહેલાં અથવા તે પછી કોઇને દસ રૂપીયા દીધા અને એમ કહ્યું કે બે મહિના કે ત્રણ મહિના પછી ફલાણુ મહિનામાં ફલાણી તારીએ અમે તમારાથી આ દસ રૂપીયાના ઘઉં લેશું. અને બાવ તેજ વખતે ડેરવી લીધો કે રૂપીયાના પંદર સેર કે રૂપીયાના ૨૦ સેરને હિસાબે લેશું તો એ બેઅ દુરસ્ત છે. જે મહિનાનો વાયદો કાઢી હોય તેજ મહિનામાં તેને તેજ ભાવથી ઘઉં દેવા પડશે. પછી બજારમાં ગમે તો મોંઘા વેચાતા હોય કે સસ્તા. બજાર ભાવ (તે વખતે) કંઈ પણ માતબર નથી. અને જો બેઅને સહમ કહે છે. પણ તેની દુરસ્ત થવાની ટેટલીક ચરતો છે તેને બહુ બ્યાન દધને સમજો:—(૧) ઘઉં વિગેરેની વાત એવી ચોખ્ખી રીતે ખુલ્લી કરી લીએ કે જેથી લેતી વખતે બંનેમાં કોઇ તરફનો ઝઘડો થાય નહિ. જેવી રીતે કે ફલાણી જાતનાં ઘઉં દેજો. ઘઉં બહુ પાતળા નહોય. અંદર કાકરી વધારે ભેજલી નહીં હોય. ખરાબ હોય નહીં. તેમાં, કોઇ ખીજ ચીજ વટાણા વિગેરે ભેજલી નહિ હોય. સારા સુકાયલા હોય. ભીંજેલા નહીં હોય.

મતલબ એ કે જેવી ચીજ લેવી હોય તેવી ખતલાવી દેવી જોઇએ, જેથી તે વખતે કંકાસ થાય નહિ. જો તે વખતે એટલુંજ કહી દીધું કે દસ રૂપીયાના ઘઉં દઇ દેજો તો એ નાદુરસ્ત છે. અથવા એમ કહ્યું કે દસ રૂપીયાનો ભાત દઇ દેશો અથવા ચોખ્ખા દઈ દેશો, પણ તેની જાત કંઈ ખતલાવી નહિ (કે કઇ જાતના) તો એ સૌ નાજમઝ છે (૨) ભાવ પણ તેજ

વખતે ઠેરવી લેવો જોઇએ. કે રૂપીયાના પંદર સેર કે વીસ સેરના ભાવે લેશું જો એમ કહ્યું કે તે વખતનાં બજાર ભાવે અમને દેશો, અથવા તેથી બસેર વધારે દેશો તો એ જાન્યઝ નથી. બજાર ભાવને જરા પણ માતબર ગણુશો નહિ. તેજ વખતે પોતાનો ભાવતાલ નકકી કરી લીઓ. અને તે વખત આભ્યાથી તેજ ઠેરવેલા ભાવથી લઇશો. (૩) જેટલા રૂપીયાના લેવાના હોય તેટલા રૂપીયા તેજ વખતે કહી દીઓ. કે અમે દસના કે વીસ રૂપીયાના ધઉં લેશું. જો એ બતાવ્યું નહીં અને એમજ ગોળ-ગોળ કહી દીધું કે થોડા રૂપીયાના અમે પણ લઇ લેશું, તો એ નાજન્યઝ છે.

(૪) તેજ વખતે તેજ ઠેકાણે સૌ રૂપીયા દઇ દીએ જો ભાવતાલ કીધા પછી છુટા પડીને ફરી રૂપીયા દીધા તો સોદો બાતેલ થઇ ગયો, હવે ફરીથી કરવું જોઇએ. એવીજ રીતે જો પાંચ રૂપીયા તો તેજ વખતે દઇ દીધા અને પાંચ રૂપીયા બીજી વખતે દીધા તો પાંચ રૂપીયા વાળી બેચ સલમ બાકી રહી અને ફરીથી દીધેલા પાંચ રૂપીયાવાળી બાતેલ થઇ ગઇ. (૫) પોતાની લેવાની મુદત ઓછામાં ઓછી એક મહિનો મુકરર કરે કે એક મહિના પછી ફલાણી તારીખે અમે ધઉં લેશું મહિના કરતાં ઓછી મુદત મુકરર કરવી જાણ્યઝ નથી. અને ગમે તેટલી વધારે મુદત મુકરર કરે તો તે જાન્યઝ છે. પણ દહાડો તારીખ અને મહિનો સૌ મુકરર કરી લીઓ કે જેથી ઝઘડો થાય નહીં. તે કહે કે હું હમણા દેતો નથી, અને તમે કહે કે હું તો આજેજ લઇશ તેથી કરીને પહેલાંથી સૌ વાતનો ફેસલો કરી લેવો જોઇએ. જો વાર, તારીખ અને મહિનો મુકરર નહિ કીધો, અને કહી દીધું કે પાક તૈયાર થશે ત્યારે દઇ દેશો, તો એ દુરસ્ત નથી.

૬ એ પણ મુકરર કરી લીએ કે ફલાણે ઠેકાણે તે ધઉં દેજો. એટલે એજ શહેરમાં

અથવા કોઈ બીજા શહેરમાં. જ્યાં લેવું હોય ત્યાં પોહચાડી દેવા કહે. અથવા એમ કહે કે મારે ઘેર પોહચાડી દેજો. મતલબ એ કે જે જે વાત મંજુર હોય તે સાફ કહી દીએ. જો એમ ચોખું બતાવશે નહીં તો નાદુરસ્ત છે. અજાનબત જો કોઇ એવી હલકી ચીજ હોય કે જેને લાવવા લઈ જવામાં કંઇ મજુરી લાગશે નહિ, જેમ કે કસ્તુરી ખરીદ કીધી અથવા સાચા મોતી અથવા બીજું કંઈ તે લેવાની જગ્યા (કે ફલાણે ઠેકાણે લેશું) બતાવવી જરૂર નથી તે મજે ત્યાં તેને દઈ દીએ. જો એ શરતો મુજબ કીધું તો બેચ સલમ દુરસ્ત છે નહિ તો નાજન્યઝ છે.

૨ મસઅલો. ધઉં વિગેરે અનાજ ઉત્રાંત જે ચીજો એવી હોય કે તેઓની હાલત બયાન કરીને (ભાવતાલ, જાતી વીગેરે) ઠેરવી લેવાય, કે જેથી લેતી વખતે કંઈ ઝગડો થવાની બીક રહે નહિ, તેઓની બેચ સલમ પણ જાણ્યઝ છે. જેમકે ઇંડાં, ઇંટો, કપડું વીગેરે.

પણ સૌ વાતો પતી જવી જોઇએ કે એટલી મોટી ઇંટ હોય, એટલી લાંબી હોય. એટલી ચોડી હોય. કપડું સુનાઈ હોય, એટલું ઝીણું હોય, એટલું જાડું હોય. સ્વદેશી હોય, અથવા વિલાતી હોય. મતલબ એકે સૌ વાતો બતાવવી દેવી જોઇએ કોઇ તરફનો ફેરફાર રહી જવો જોઇએ નહિ.

૩ મસઅલો. રૂપીયાની પાંચ ધાંસંડી કે પાંચ ટોપલિઓને હિસાબે જુસો બેચ સલમની રીતે લેધો. ત્યારે એ દુરસ્ત નથી. કેમકે ધાંસંડી અને ટોપલીના પ્રમાણમાં ધણો મોટો ફરક છે. અજાનબત જો કોઇ તરફથી સૌ કંઈ ઠેરવી લીએ. અથવા વજનના હિસાબથી બેચ કરે તો દુરસ્ત છે.

૪ મસઅલો. સલમ (બેચ) દુરસ્ત હોવાની એક એ પણ શરત છે, કે જે વખત લેશું-લેશુંની વાતચીત કીધી હોય તે વખતથી લઇને

વસુલ કરે તે વખત સુધી તે ચીજ બજારમાં હમેશ મળી આવતી હોય. નહીં મળી આવે એવી નહોય. જે એ મચકૂર મુદત દરમ્યાન તે નહીં મળી આવે એવી થઇ જાય, કે જીલ્લાના બજારોમાં મળી આવે નહીં, અગર જે બીજા દેશથી ધણી મુશકેલ વેદીને મંગાવી શકે, તો તે બૈચ સલમ ખાતેલ થઇ ગઇ.

૫ મસઅલો. સોદો કરતી વખતે એવી શરત કીધી કે પાકની કપામણી થાય ત્યારે ફલાણુ મહિનામાં અમે નવા ધઉં લેશું, અથવા ફલાણુ ખેતરના ધઉં લેશું, તો એ ખોડું છે. તેથી એવી શરત નહિ કરવી જોઇએ. ઠેરવેલા વખત પર તે (દેનાર)ને અખત્યાર છે. ગમે તો નવા દીએ અને ગમે તો જીના. અલખત જે નવા કપાઈ ગયા હોય તો નવાની શરત કરવી પણ જાયઝ છે.

૬ મસઅલો. તમે દસ રૂપીયાના ધઉં લેવાનો ઠરાવ કીધો હતો. તે મુદત ગુજરી ગઇ, એટલુંજ નહીં પણ વધારે વીતી ગઇ, અને તેણે હજી ધઉં દીધા નથી, અને તે દીએ એવી આશા પણ નથી, તો હવે એમ કેહવું જાયઝ નથી કે ઠીક તમે ધઉં નહિ દીઓ, અને તેના બદલામાં એટલા ચણા અથવા એટલું ભાત અથવા એટલી ફલાણી ચીજ દઇ દીઓ. ધઉંના બદલામાં કોઈપણ બીજી ચીજ લેવી જાયઝ નથી. તેને થોડી મુદત વધારે આપો અથવા પોતાના રૂપાયા પાછા લઇ લીઓ. એવીજ રીતે બૈચ સલમને જે બંનેએ તોડી નાંખી કે અમે તે ઠેરવેલો સોદો તોડી નાંખીએ છીએ, ધઉં લેશું નહિ, અમારા રૂપાયા પાછા દઇ દીઓ. અથવા તમે તો તોડી નહિ પણ તે મામલો પોતેજ ટૂંટી ગયો, જેમકે તે ચીજ (બજારમાં) નહીં મળી આવે એવી થઇ ગઇ, અને કોઇ ઠેકાણે મળતી નથી, તો એવી હાલતમાં તમને ફક્ત રૂપીયાજ લેવાનો અખત્યાર છે. તે રૂપીયાઓના બદલામાં બીજી

ચીજ લેવી દુરસ્ત નથી. પેહલા રૂપીયા લઇ લીઓ અને (રૂપીયા) લીધા પછી જે ચીજ તમે ચાહો તે તેની પાસેથી ખરીદી લીઓ.

કરજ લેવાનું બયાન

૧ મસઅલો. જે ચીજ એવી હોય કે તેવીજ ચીજ તમે દઇ શકતા હોવ તો તે ચીજનું કરજમાં લેવું દુરસ્ત છે. જેમકે અનાજ, ઇંડાં, ગોસ્ત વિગેરે. અને જે ચીજ એવી હોય કે તેવીજ તરેહની ચીજ (જેની પાસેથી લીધી હોય તેને) દેવી મુશકેલ હોય તો તેવી ચીજનું કરજ લેવું દુરસ્ત નથી. જેમકે જમરૂખ, નારંગી, બકરી, મંધી વિગેરે.

૨ મસઅલો. જે વખતમાં રૂપીયાના દસ સેર ધઉં મળતા હતા તે વખતે તમે પાંચ સેર ધઉં કરજ લીધા, ફરી ધઉં સસ્તા થઇ ગયા અને રૂપીયાના વીસ સેર મળવા લાગ્યા ત્યારે તમને તો તે પાંચ સેરજ ધઉં દેવા પડશે. એવીજ રીતે જે મોંઘા થઇ જાય ત્યારે પણ જેટલા લીધા હોય તેટલાજ દેવા પડશે.

૩ મસઅલો. જેવા ધઉં તમે લીધા હતા તેના કરતાં સારાં ધઉં તેણે પાછા દીધા તો તેઓનું લેવું જાયઝ છે. એ બ્યાજ નથી. પણ કરજ લેતી વખતે એમ કેહવું જાયઝ નથી કે અમે એના કરતાં સારા લેશું અલખત વજનમાં વધારે નહિ હોવા જોઇએ. જે આપેલાં ધઉં કરતાં તમે વધારે લીધા તો એ નાજાયઝ થઇ ગયા. ખુબ સંભાળીને એકસાઇથી દેવા અને લેવા જોઇએ. પણ દેતી વખતે જે થોડું નમતું તોલીને (વધારે) દીધું તો કંઇ હરકત નથી.

૪. મસઅલો. કોઇથી કેટલાક રૂપીયા અને અનાજ એવા વાયદાથી કરજ લીધાં કે એક મહિના અથવા પંદર દહાડા પછી અમે પાછા દઇ દેશું. અને તેણે કયુલ રાખ્યા. ત્યારે પણ એ મુદત ખોલવી નકામી એટલુંજ નહિ પણ નાજાયઝ છે. જે કરજ દેનારને તે મુદત અગાઉ જરૂર પડી આવે અને તમારાથી માંગે, અથવા

વગર જરૂર માગે ત્યારે તમને તો તેજ વખતે દેવું પડશે.

૫ મસઅલો. તમે બસેર ઘઉં કે લોટ વિગેરે કંઈ કરજ લીધો. બ્યારે તેણે તમારો કાધો ત્યારે તમે કહ્યું કે હમણાં ઘઉં તો નથી. તેના બદલામાં તમે બે આનાનાં પૈસા લઈ જાઓ તેણે કહ્યું કે હીક ત્યારે તે પૈસા તે માણસ ત્યાંજ ઉભો હોય તેજ વખતે દઈ દેવા બેઠ્યો. બે પૈસા લાવવાને વાસ્તે ઘરમાં જવું પડ્યું, અને માંગનાર પાસેથી જીદા થવું પડ્યું તો તે મામલોજ બાતેલ (ખોટો) થઈ ગયો, હવે ફરીથી કેહેવું બેઠ્યો કે તમે તે હાથાર ઘઉંના બદલામાં બે આના લઈ લીઓ.

૬ મસઅલો. એક રૂપિયાના પૈસા કરજ લીધા ફરી પૈસા મેંધા થઈ ગયા (એટલે અગાઉ કરતાં હવે રૂપિયાના ઓછા પૈસા મળવા લાગ્યા) અને રૂપિયાના સાડા પંદર આના મળવા લાગ્યા ત્યારે હવે સોળ આના દેવા વાળો નથી. પણ તેના બદલામાં રૂપિયો દેવો બેઠ્યો. દેનાર એમ કહી શકતો નથી. કે હું રૂપિયા લેતો નથી તમેતો પૈસા લીધો હતા તેજ દીઓ.

૭ મસઅલો (જે) ઘરમાં એવો રિવાજ છે કે બીજા ઘરમાંથી હમણાં પાંચ કે દસ રોટલીઓ કરજ અંચાલી લીધી પછી બ્યારે પોતાના ઘરમાં રંધાઈ ત્યારે ગણીને મોકલી દીધી એ મણુદુરસ્ત છે.

કોઈના જમીન થવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કાતમા (નામની ઓરત કે કાસમ નામના મરદ) પર કોઈના કેટલાક રૂપિયાનું લેણું હતું. તમે તેના જમીન બની ગયાકે બે તે નહિ દેશે તો અમારી પાસેથી લઈ લેજો અથવા એમ કહ્યું કે તેના જમીન અમે હીએ, અથવા બીજું કંઈ એવુંજ કહ્યું કે જેના અર્થ જમીનગીરીના થતા હોય, અને તે માંગનારે તમારી જમીનગીરી કબૂલ રાખી તો હવે

તે કરજ અદા કરવું તમારે માથે વાળેજાય ગયું. બે કાતમા (કે કાસમ) નહીં બરે સો તમારે તે રૂપિયા બરી દેવા પડશે. અને તે માંગનારને અપત્યાર છે કે અમે તો તમારા પર અને ચાહે તો કાતમા (કે કાસમ) પર પોતાના રૂપિયાનો તકાદો કરે. હવે જ્યાં સુધી કાતમા (કે કાસમ) પોતાનું કરજ અદા નહિ કરે અથવા માંગનાર પાસે માફ નહિ કરાવી લીએ. ત્યાં સુધી તમે ખરેખર જમીન અને જોખમદાર છો. અક્ષત બે પોતે માંગનાર ધણી તમારી જમીનગીરીને માફ કરી દીએ, અને કહી દીએ કે હવે તમારાથી કંઈ લેવું દેવું નથી, અમે તમારા પર તકાદો કરીશું નહીં, ત્યારે હવે તમારી જમીનગીરી રહી નહિ. અને તમે જમીન થયા ચલા તેજ વખતે બે કરજ દેનારે તમારી જમીનગીરી મનજૂર નહિ રાખી, અને કહ્યું કે તમારી જમીનગીરીનો અમને બરોસો નથી, અથવા બીજું કંઈ એવુંજ કહ્યું તો તમે જમીન થયા નહિ.

૨ મસઅલો. તમે કોઈના જમીન બન્યા હતા. અને તેની પાસે હમણાં રૂપિયા નહિ હતા તેથી તમને તે રૂપિયા દેવા પડ્યા. ત્યારે બે તમે તે કરજદાર (લેનાર) ના કહેવાથી જમીન થયા હોવ તો જેટલું તમે માંગનારને દીધું હોય તેટલું કરજદાર પાસેથી લઈ શકો છો. અને બે તમે પોતાની રાજી ખુશીથી જમીન બન્યા હોવ ત્યારે જુઓ કે તમારી જમીનગીરીને સાથી પેહેલાં કોણે મનજૂર રાખી. તે કરજ લેનાર કે માંગનાર. બે પેહેલાં કરજદારે મનજૂર રાખી હોય ત્યારે તો એમજ સમજશે કે તેના કહેવાથી તમે જમીન બન્યા છો, અને તેથી તમારા રૂપિયા તેની પાસેથી લઈ શકો છો. અને બે પેહેલાં માંગનારે મનજૂર રાખી હોય તો બે કંઈ તમે દીધું હોય તે પેલા કરજ લેનાર પાસેથી લઈ શકશો નથી. પણ એ એમ ગણાશે કે જાણે તમે

તેના પર એહસાન (ઉપકાર) કીધો, કે વગર કરજ દીએ તમે તેને કરજમાંથી છોડવો (અલખત) ને તે પોતે દઈ દીએ તો એ જુદી વાત છે.

૩ મસઅલો. ને માંગનારે કરજ લેનારને મહિના કે પંદર દહાડાની મોહલત દીધી, તો હવે તેટલા દહાડા તે (માંગનાર) પેલા જમીન થયલા માણસથી પણ માંગી શકતો નથી.

૪ મસઅલો. અને ને તમે પોતાની પાસેથી ચુકવવાની જમીનગીરી દીધી નહોતી પણ પેલા કરજ લેનારના રૂપીઆ તમારી પાસે મુકેલા હતા, અને તેથી તમે કહ્યું હતું કે અમારી પાસે આ માણસના રૂપીઆ મુકેલા છે, અમે તેમાંથી દઈ દેશું. ફરી તે રૂપીઆ ચોરાઈ ગયા, અથવા કોઈ બીજી રીતે નુકસાન થઈ ગયા, ત્યારે હવે તમારી જમીનગીરી રહી નહીં, અને હવે તમારાપર તે ચુકવવા પણ વાજેજ નથી. અને તે માંગનાર ધણી પણ તમારાપર તકાદો કરી શકતો નથી.

૫ મસઅલો. કેથે જવા વાસ્તે તમે કોઈ એકકો કે ગાડું કીરાએ રાખ્યું. અને પેલા ગાડાવાલાનો કોઈ જમીન થયો કે ને એ નહીં લઈ જશે તો હું મારું ગાડું દઈશ. તો એવી જમીનગીરી જાયઝ છે. ને તે નહીં દેશે તો એ જમીનને ફેવું પડશે.

૬ મસઅલો. તમે પોતાની યીજ કાઢને દીધી, કે જમીનો એને વેચી લાવો. તે વેચી લાવો પણ પૈસા લાવો નહીં. અને કહ્યું કે પૈસા કેથે જશે નહિ, પૈસાનો હું જોખમદાર છું, તે નહિ દેશે તો મારાથી લઈ લેશો, તો એવી જમીનગીરી નાજયઝ છે.

૭ મસઅલો. કાઢએ કહ્યું કે તમારી મરઘીને એજ (પીંજરામાં કે ઝાંપ) માંજ ગોંધાયલી રહેવા દો. ને (એને) બિલાડી લઈ જાય તો તેનું જોખમ મારે માથે છે. મારી પાસેથી લઈ

લેજો. અથવા બકરીને વાસ્તે કહ્યું કે ને વર લઈ જાય તો મારી પાસેથી લઈ લેજો, તો એવી જમીનગીરી નાજયઝ છે.

૮ મસઅલો. નાખાલેગ છોકરા કે છોકરી કાઢનાં જમીન થાય તો એ પણ નાદુરસ્ત છે. પોતાનું કરજ બીજાને માથે નાંખવાનું બમાન.

૧ મસઅલો. ખતીજ (નામની ઓરત) તું તમારા પર કંઈ લેહેણું છે, અને ફાતમાપર તમે કંઈ માંગો છો. હવે ખતીજએ તમારાપર તકાદો કીધો ત્યારે તમે કહ્યું ફાતમા અમારી દેણુદાર છે. તમે તમારું લેહેણું તેણીની પાસેથી વસૂલ કરી લીએ. અમારાપર તકાદો નહિ કરો. ને તેજ વખતે ખતીજ એ વાતને મંજુર રાખે અને ફાતમા પણ તેણીને દેવા રાજ થઈ જાય તો ખતીજનું લેહેણું તમારા માથાથી ઉતરી ગયું, હવે તેણી તમારાપર બિલકુલ તકાદો કરી શકતી નથી. પણ તેજ ફાતમાથી માંગે. પછી ગમે ત્યારે મળે. અને જેટલો કરજો તમે ખતીજને દેવડાવ્યો છે, તેટલું હવે તમે ફાતમા પાસે લઈ (કે માંગી) શકતા નથી અલખત ને ફાતમા તેથી વધારાની કરજદાર છે, તો જેટલું [તે કરજ કરતાં ઉપ્રાંત] વધારે હોય તે તમે લઈ (અને માંગી) શકો છો. ફરી ને ફાતમાએ ખતીજને લઈ દીધું ત્યારે તો ઠીક, અને ને નહીં દીધું અને મરી ગઈ, તો જે કંઈ માલ મિલકત તેણીએ છોડી, હશે તે વેચીને ખતીજને (તેણીના લેહેણા પૈસા) અપાવશું. અને ને ફાતમાએ કંઈ માલ મિલકત છોડી નહિ હશે કે જે વેચીને તે કરજ દેવાય, અથવા તેણીએ પોતાની જીંદગીમાંજ નકાર કીધો અને સમ ખાધા કે તમારા કરજથી મને કંઈ પણ સંબંધ નથી, અને ગવાહો પણ નથી, ત્યારે એવી હાલતમાં ખતીજ ફરી તમારા પરજ તકાદો કરી શકે છે. અને પોતાનું લેહેણું તમા-

રાથીજ લઇ શકે છે. અને જો તમારા કહેવાથી ખતીજ ફાતમાથી પોતાનું દેહધું વસૂલ કરવાને મંજૂર નહિં રાખે અથવા ફાતમા તેણીને દેવાને નાખુશ હોય તો કરજો તમારા માથા-પરથી ઉતર્યો નથી.

૨ મસઅલો. ફાતમા (નામની ઝોરત) તમારી કરજદાર નહોતી અને તમે એમજ તમારા પરનું કરજ તેને માથે નાંખ્યું, અને ફાતમાએ તે પોતાને માથે લીધું, અને ખતી-જને પણ તે મંજૂર રાખ્યું, ત્યારે પણ ખતીજનું દેહધું તમારા પરથી ઉતરી ગયું, અને ફાતમાને માથે રહ્યું. તેથી કરીને એનો પણ એજ હુકમ છે કે જે હમણા ઉપર બયાન થયો. અને જેટલા રૂપિયા ફાતમાને દેવા પડશે તે રૂપિયા દીધા પછી તમારી પાસે વસૂલ કરી લીએ. અને દેવા અગાઉ તમારી પાસેથી લઇ લેવાનો તેણીને હક નથી.

૩ મસઅલો. જો ફાતમા પાસે તમારા રૂપિયા રાખેલા હતા, અને તેથી કરીને કરજો તે તેણીને માથે નાંખ્યો, ફરી તે રૂપિયા કાઢી તરેહથી નુકશાન થઈ ગયા, ત્યારે હવે ફાતમા તમારા રૂપિયાની જોખમદાર નથી. પણ હવેથી ખતીજ કરજનો તકદો તમારા પર કરશે. અને તમારાથીજ લેશે. હવે ફાતમાથી માંગવાનો અને લેવાનો તેણીને કાંઈ હક નથી.

૪ મસઅલો. ફાતમા પર કરજો નાંખવા બાદ જો તમેજ તે કરજો વાળો, અને ખતી-જને દઇ દીએ, તો એ પણ દુરસ્ત છે. ખતીજ એમ કહી શકતી નથી કે હું તમારાથી લઇશ નહીં પણ ફાતમાથી લઇશ.

કોઇને (પોતાના વતિ) વકીલ

કરી દેવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જે કામને માણસ પોતે કરી શકે છે, તે કામ કરવામાં તેને એ પણ અપત્યાર છે કે કોઇ બીજાથી કહી દીએ, કે

તમે અમારું આ કામ કરી દીએ. જેમકે વેચવું, ખરીદવું, ભાડે લેવું, ભાડે આપવું, નિકાલ કરવો વિગેરે. જેમકે ચાકરડીને બજારમાં સોદો ખરીદવા મોકલી. અથવા ચાકરડીની મારફતે કાંઇ ચીજ વેચાવી, અથવા ગાડી કે ગાડું કિરાયાનું મંગાવ્યું હવે જેનાથી આ કામો કરાવ્યા હોય શરીઅતમાં તેને વકીલ કહે છે. જેમ કે ચાકરડીને અથવા કાંઇ નોકરને સોદો લેવા મોકલ્યો તો તે તમારો વકીલ કહેવાશે.

૨ મસઅલો. તમે ચાકરડી પાસે ગોસ્ત મંગાવ્યું, અને તેણી ઉધાર લઇ આવી, તો તે ગોશવાલો તમારાથી પોતાના પૈસા માંગી શકતો નથી. તેજ ચાકરડીથી માંગે અને તે ચાકરડી તમારાથી માંગે એવીજ રીતે જો કાંઇ વસ્તુ તમે ચાકરડીની મારફતે વેચાવી તો તે સેનારથી પૈસા માંગવાનો અને વસૂલ કરવાનો તમને હક નથી. તેણે જેનાથી તે ચીજ લીધી છે તેનેજ તે પૈસા પણ ચૂકવશે. અને તે જો તમનેજ પૈસા દઇ દીએ તો પણ જયઝ છે. મતલબ એ છે કે જો તે તમને નહીં દીએ તો તમે જોરજબરથી તે (ખરીદનાર)ની પાસેથી લઇ શકતા નથી.

૩ મસઅલો. તમે નોકરથી કાંઈ ચીજ મંગાવી અને તે લઇ આવ્યો. ત્યારે તે (નોકર) ને અપત્યાર છે કે જ્યાં સુધી તે તમારાથી તેની કીમત લઇ નહીં લીએ ત્યાં સુધી તે ચીજ તમને દીએ નહીં. પછી ગમે તો તેણે પોતાની પાસેથી કીમત તે ચીજની દીધી હોય અથવા હજી નહીં દીધી હોય. બંનેના હુકમ એકજ છે. અલબત્તજો તે પાંચ દસ દિવસના વાયદા પર ઉધાર લાવ્યો હોય. તો જેટલા દહાડાનો વાયદો કરી આવ્યો હોય તેટલા દહાડા વીતી જાય તે પહેલાં તે તમારી પાસે તે ચીજની કીમત માંગી શકતો નથી.

૪ મસઅલો. તમે એક સેર ગોસ્ત મંગા-વ્યું હવું, અને તે દોઢ સેર લઇ આવ્યો, તો

પુરં દોઢ સેર રાખવું વાળેય નથી. જે તમે નહીં લેશો તો અર્ધો શેર તેને લેવું પડશે.

૫ મસઅલો. તમે કોઇને કહ્યું કે ફલાણી બકરી જે ફલાણાને ત્યાં છે તેને બે રૂપિયામાં જઈને ખરીદી લાવો, ત્યારે તે વકીલ તેજ બકરીને પોતાને માટે ખરીદી શકતો નથી. મનસખ એ કે જે ચીજ ખાસ તમે ઠેરવીને ખતલાવી દીધો, તે વખતે તે ચીજને ખાસ પોતાને માટે ખરીદવું તેને દુરસ્ત નથી. અલ-ખત જે કીમત તમે ખતલાવી છે તે કીમત કરતાં વધુ કીમતે પોતાને વાસ્તે તેનું ખરીદવું દુરસ્ત છે. અને જે તમે કંઈ પણ કીમત નહીં કહી હોય તો કોઈપણ રીતે તે પોતાને માટે તે ચીજને ખરીદી શકતો નથી.

૬ મસઅલો. જે તમે કોઈ ખાસ બકરી ખતલાવી નહીં, ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે એક બકરી જોઈએ, તે અમને ખરીદી આપો, ત્યારે તે પોતાને વાસ્તે પણ ખરીદ કરી શકે છે. પછી ગમે તે બકરું પોતાને વાસ્તે અને ચાહે તે તમારે વાસ્તે ખરીદે. જે પોતાને વાસ્તે નીયત કરીને લીએ તો તે તેની યજ. અને જે તમારે વાસ્તે લેવાની નીયતે ખરીદે તો તે તમારી છે. અને જે તમારા દીધેલા પૈસાથી ખરીદે ત્યારે તો તમારીજ યજ. પછી નીયત ગમે તેને વાસ્તે કરે (જે પોતાને માટે નીયત કરશે તો તેની યજ નહીં).

૭ મસઅલો. તમારે વાસ્તે તેણે બકરું ખરીદ્યું. પછી હજી તમને તે દેવા પામ્યો નહિં અને એટલામાં બકરું મરી ગયું, અથવા ચોરાઈ ગયું તો તે બકરીની કીમત તમને દેવી પડશે. જે તમે એમ કહેશો કે તમે પોતાને માટે ખરીદી હતી અમારે વાસ્તે નહીં, ત્યારે જે તમે તેને પ્રથમથી કીમત દઈ ચુક્યા હતા તો તમારા પૈસા ગયા. અને જે તમે કીમત દીધી હતી નહીં અને હવે તે કીમત માંગે છે ત્યારે જે તમે સજ્જ આઓ કે તમે પોતાને

માટે તે ખરીદી હતી, ત્યારે તો તેનું બકરું ગયું. અને જે સોગન નહીં ખાધ શકે તો તેની વાત માનવીજ પડશે.

૮ મસઅલો. જે નોકર કે ચાકરડી કોઈ મોંઘી ચીજ ખરીદી લાવી, ત્યારે જે કીમતમાં થોડાકજ ફેર હોય તો તમને તે ચીજ રાખવીજ પડશે. અને જે બધું મોંઘે લઈ આવી કે જેટલી કીમત કોઈ લગાડી શકતુંજ નથી, તો તેનું લેવું વાળેય નથી. જે નહીં લેશો તો તેને લેવી પડશે.

૯ મસઅલો. તમે કોઇને કોઈ ચીજ વેચવા દીધી, તો તેને પોતે તે ચીજ ખરીદી લેવી, અને કીમત તમને દઈ દેવી, જયઝ નથી. તેમજ તમે કંઈ મંગાવ્યું કે ફલાણી ચીજ ખરીદી લાવો, તો તે માણસ પોતાની ચીજ તમને દઈ શકતું નથી. જે પોતાની ચીજ તમને વેચવી અથવા તમારી ચીજ પોતે ખરીદવી મંજૂર હોય, તો ખુલ્લું જણાવે કે એ ચીજ હું લઉં છું, મને દઈ દો અથવા એમ કહી દીએ કે આ મારી ચીજ તમે લઈ લીઓ અને આટલી કીમત દઈ દીઓ. ખુલ્લું જણાવ્યા વગર એમ કરવું જયઝ નથી.

૧૦ મસઅલો તમે ચાકરડી પાસે બકરાનું ગોશ મંગાવ્યું, અને તેણી ગાયનું ગોશ લાવી, ત્યારે તમને અખત્યાર છે કે ગમે તો રાખો અને ચાહો તો નહિ રાખો. તેવીજ રીતે તમે બટાકા મંગાવ્યા અને તેણી ભીંકા કે બીજું કંઈ લાવી, તો તે લઈ લેવું જરૂરી નથી. જે તમે નહીં લેશો તો તેણીને લેવું પડશે.

૧૧ મસઅલો. તમે એક પૈસાની કોઈ ચીજ મંગાવી, અને તેણી બે પૈસાની લાવી, તો તમને અખત્યાર છે કે એક પૈસા જેટલી લઈ લો, અને એક પૈસાની જે વધારે લાવી છે તે તેણીને માથે નાખો (અમે તે લેણી સજ્જ અથવા પાછી દઈ આવે.)

૧૨ મસઅશો. તમે બે માણસોને મોકલ્યા કે જાઓ અને ફલાણી ચીજ ખરીદી લાવો ત્યારે ખરીદતી વખતે બંનેને હાજર રહેવું જોઈએ. ફક્ત એકજ માણસ ખરીદે તો તે બેચ મોકૂફ છે. જો તમે કબુલ રાખશો તો જામચ થઈ જશે.

૧૩ મસઅશો. તમે કોઈને કહ્યું કે અમારે માટે એક ગાય કે એક બકરું અથવા બીજી કોઈ ચીજ ખતલાવી કે તે ખરીદી લાવી દીઓ. ત્યારે તેણે પોતે તો તે ચીજ નહીં ખરીદી, પણ કોઈ બીજાને કહ્યું, અને તેણે ખરીદ કીધી, તો તેનું લેવું વાજેબ નથી. ગમે તો લીઓ અને ગમે તો નહીં લીઓ. બંને તરફનો અખત્યાર છે. અલખત જો તે પોતે તમારે વારતે ખરીદ કરે તો તમને લેવીજ પડશે.

વકીલને છોડી દેવાનું ખયાન.

વકીલને છોડી દેવાનો અને કાઠી મુકવાનો તમને દરેક વખતે અખત્યાર છે. જેમકે તમે કોઈને કહેલું કે અમને એક બકરું જોઈએ છે, કોઈ ઠેકાણે મળી જાય તો લઈ લેજો. ફરી મના કરી દીધી, તો હવે તેને લેવાનો અખત્યાર નથી. જો હવે તે લેશે તો તેનેજ માથે પડશે, તમને લેવું પડશે નહિ.

મસઅશો. જો તમે તેને પોતે મના નહિ કીધી પણ કાગળ લખીને મોકલ્યો, અથવા માણસ મોકલીને કહેવડાવી દીધું કે હવે લેશો નહીં, ત્યારે પણ તે વકીલ છોડી દેવાયો (એમ ગણ્યો). અને જો તમે તો કહેવડાવ્યું નહીં પણ કોઈ બીજા માણસે પોતાના તરફથીજ તેને કહી દીધું, કે ફલાણાએ (પોતાના વકીલ-પણામાંથી) તમને છોડી દીધા છે, હવે ખરીદ કરશો નહીં, ત્યારે જો બે માણસોએ ચેતવણી આપી હોય, અથવા એકજ ચેતવણી આપી હોય, પણ તે (એક માણસ) માત્ર અને દીન મુસ્ત છે, તો વકીલપણું જરૂર રહેલું અને જો

એમ નહીં હોય તો તેનું વકીલપણું કાયમ છે. જો તે (કોઈ ચીજ) ખરીદી લીએ તો તમને (તે ચીજ) લેવી પડશે.

(વેપારમાં) એકનો પૈસો અને બીજાની મહેનત હોય તેનું ખયાન.

૧ મસઅશો. વ્યાપાર કરવા માટે તમે કોઈને કેટલાક રૂપિયા દીધા, કે એ રૂપિયા લઈને વેપાર કરો, જે કાંઈ નફો થશે તે આપણે બંને વહેંચી લેશું. એ જામચ છે. એને મોદાર-ખત કહે છે. પણ એની કેટલીક શરતો છે. જો તે સૌ શરતો મુજબ હોય તો સહીદ છે, નહિતો નાજમચ અને ફાસિદ છે.

(૧) એ કતો એ કે જેટલા રૂપિયા દેવા હોય તે ખતલાવી દેવા જોઈએ. અને વેપારને વારતે તે રૂપિયા તેને દઈ દીઓ. અને પોતાની પાસે નહીં રાખો. જો રૂપિયા તેને નહિ દીધા અને પોતાની પાસેજ રાખ્યા તો એ કામ ફાસિદ છે.

(૨) એકે નફો વહેંચવાની વાત ચોક્કસ કરી લીઓ. અને તમે કેટલો નફો રાખશો અને તે કેટલો રાખશો, તે પેહલાથી ચોખું કહી દીઓ. એ વાત જો ઠેરવાશે નહિ, ફક્ત એટલુંજ કહેશો કે નફો આપણે બંને વહેંચી લેશું, તો એ ફાસિદ છે.

(૩) એ કે નફો વહેંચવાને એવી રીતે મુકરર કરશો નહિ કે જેટલો નફો થાય તેમાંથી દસ રૂપિયા અમારા અને બાકીના સૌ રૂપિયા તમારા. અથવા દસ તમારા અને બાકી સૌ રૂપિયા અમારા મતલબ એકે કોઈ ચોક્કસ રકમ મુકરર કરવી નહીં. કે એટલી અમારી અને એટલી તમારી. પણ એવું બંધાણ કરવું જોઈએ કે (નફો જેટલો થાય તેનો) અર્ધો ભાગ અમારો અને અર્ધો તમારો. અથવા એક ભાગ એકનો અને બાકીના ત્રણ ભાગ બીજાના. મતલબ એકે નફો ભાગોમાં વહેંચાય. નહીં તો ફાસિદ થઈ જશે. જો નફો થશે તોજ તે કામ કરનાર ભાગ લઈ શકશે. અને જો કંઈ નફો

નહિ થયો તો તેને કંઈ પણ મળશે નહિ. અને એમ શરત કરે કે જો નફો નહીં થશે ત્યારે પણ અમે તમને અસલ મુડીમાંથી એટલા રૂપિયા દેશું, તો એ કામ ફાસેદ થશે. તેમજ જો એમ શરત કીધી કે જો નુકસાન થશે તો તે નુકસાન વેપાર કરનારને માથે છે, અથવા બંનેને માથે છે, એ પણ ફાસેદ છે. પણ હુકમ એજ છે કે જે કંઈ નુકસાન થાય તે માલિક (રૂપિયા ખરચનાર)ને માથે છે. તેનાજ રૂપિયા જશે.

૨ મસઅલો. જ્યાં સુધી તેની પાસે રૂપિયા હોય, અને તે જોઈતું માલ ખરીદે નહીં, ત્યાં સુધી તેના હાથમાંથી તે કામ લઈ લેવા અને રૂપિયા પાછા લેવાનો તમને અપત્યાર છે. અને જ્યારે તે માલ ખરીદી ચૂક્યો તો હવે તે કામ તમે તેના કબજામાંથી લઈ શકતા નથી.

૩ મસઅલો. જો એવી શરત કીધી કે તમારી સાથે અમે કામ કરશું અથવા અમારો ફલાણો માણસ તમારી સાથે કામ કરશે તો એ વેપાર ફાસેદ થશે.

૪ મસઅલો. (મોદારઅત જે બયાન થઈ) એવો હુકમ એ છે કે જો તે વેપાર નબળા શર્તો (જે કે ઉપર બયાન થઈ તે) મૂજબ શરૂ કરવામાં આવ્યો હોય, અને તે વેપારને નાજબત કરી નાંખે એવી કોઈ શરત કરવામાં નહીં આવી હોય, તો નફામાં બંને ભાગીયા છે. જેટલો ભાગ દરેકે ઠેરવ્યો હોય તેટલો વહેંચી લીએ. અને જો કંઈ નફો નહીં થયો, અથવા નુકસાન થયું તો તે મેહનત કરનાર ભાગીયાને કંઈ મળશે નહીં. તમજ નુકસાનનો કંઈ પણ ભાગ તેને દેવો પડશે નહીં, અને જો તે વેપાર નાજબત (શર્તોને લીધે) ફાસેદ થઈ ગયો હોય, તો તે વેપારનું કામ ઉઠાવનાર (એટલે જેના પૈસા વેપારમાં લગાડેલા નહીં હતા તે) ને નફામાંથી કંઈ પણ મળશે નહીં પણ તે એડ નોકર તરીકે ગણાશે. (અને એવી હાલતમાં) જુઓ કે જો એવા માણસને નોકર રાખીએ તો કેટલા

પગાર દેવો પડે બસ તેટલોજ પગાર તેને દેવામાં આવશે નફો થાય ત્યારે પણ અને નહીં થાય ત્યારે પણ. દરેક હાલતમાં તેને પગારતો મળશેજ. અને તમામ નફો (વેપારમાં પૈસા ખરચનાર) માલિકને મળશે. પણ જો પગાર વધુ પડતો હોય અને જેટલો નફો થતો હતો તેના હિસાબથી ભાગ પડતો નફો આપીએ તો એાછી રકમ દેવી પડે એમ છે તો એવી હાલતમાં પગાર દેશું નહીં. નફો વહેંચી દેશું.

૫ મસઅલો. એવી તરેહના મસઅલાઓની ઝોરતોને બહુ જરૂર પડતી નથી તેથી અમે વધુ લખતા નથી. જ્યારે એવો વેપારનો સંજોગ આવી પડે તો તેના દરેક મસઅલાને કોઈ સારા આલેમથી પુછી લેવું જોઈએ, જેથી શુંનો થાય નહીં.

અનામત રાખવી અને મુકવી તેનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઈએ કોઈ ચીજ તમારી પાસે અનામત મુકી, અને તમે લઈ લીધી તો તેની સંભાળ રાખવી (તમારાપર) વાજેજ થઈ ગઈ. જો બરાબર સંભાળ નહીં રાખી અને તે ચીજ નુકસાન થઈ ગઈ, તો તે નુકસાન બરી દેવી પડશે. અલબત્ત જો સંભાળવામાં કોશીશ કીધી તે છતાં તે નુકસાન થઈ ગઈ; જેમકે ચોર ચોરી ગયા અથવા મકાનમાં આગ લાગી અને તેમાં તે બળી ગઈ તો તેની નુકસાન તે મુકનાર લઈ શકતું નથી. એટલુંજ નહીં પણ જો અનામત મુકતી વખતે એવો કરાર કીધો કે જો જતી રહેશે તો હું (રાખનાર) જોખમદાર છું, મારાથી પૈસા લઈ લેશો, ત્યારે પણ મુકનારને નુકસાન બરી લેવાનો અપત્યાર નથી. હા, જો તમે પોતાની ખુશીથી બરી આપો તો એની કંઈ હરકત નથી.

૨ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે હું જરા કામને માટે જઈ છું મારી આ ચીજ રાખો. તમે કહ્યું કે હા છે, મુકો. અથવા તમે કંઈ

કહ્યું નહીં અને તે તમારી પાસે મુકી ચાલ્યું ગયું, તો એ અનામત થઈ ગઈ અલગત જો તમે સાફ કહી દીધું કે હું જોખમદાર નથી, કોઈ બીજા પાસે મુકા, અથવા બીજું કંઈ કહીને ના કહી દીધી, અને તે છતાં તે મુકીને ચાલ્યું ગયું, તો હવે તે ચીજ તમારી સંભાળમાં ગણાશે નહીં. અલગત જો તેના ગયા પછી તમે ઉઠાવીને રાખી લીધી તો હવે અનામત થઈ ગઈ.

૩ મસઅલો. કેટલીક ઝોરતો બેઠેલી હતી, તેઓને સોંપી તે માણસ ચાલ્યો ગયો, તો તે સૌ ઝોરતોપર તે ચીજ સંભાળવી વાજેબ છે. જો તે ઝોરતો તે ચીજ છોડી એક સાથે ઉઠીને ચાલી જશે, અને તે ચીજ જતી રહેશે, તો નુકસાની સૌને ભરી આપવી પડશે, અને જો સૌ સાથે ઉઠીને ચાલી નહિ ગઈ, પણ એકેક કરીને ગઈ તો જે સૌથી છેલ્લે રહી જશે, તેણીની પાસે નુકસાની ભરી લેવી પડશે કારણ કે તે ચીજ સંભાળવી હવે તેણીનેજ માથે હતી અને (તે ચીજ છોડીને) તેણી ચાલી ગઈ, અને તે ચીજ જતી રહી.

૪ મસઅલો. જેની પાસે જે કોઈ અનામત (કોઈએ મુકેલી) હોય તેને અખલાર છે કે ગમે તો તે પોતાની પાસે સંભાળથી રાખે, અથવા પોતાની માટે એનકે ધણી વિગેરે કોઈ એવા સગા પાસે મુકે કે જેઓ તેની સાથે એકજ ધરમાં રહેતા હોય, અને જેઓની પાસે તે પોતાની ચીજ પણ જરૂરને વખતે મુકવું હોય. પણ જો કોઈ એવો ભરોસેદાર નહીં હોય તો તેની પાસે મુકવું જાયઝ નથી. તે જાણી જોઈને કોઈ એવા વગર ભરોસેદાર માણસ પાસે મુકી, તો નુકસાન થવાથી તે નુકસાની ભરી લેવી પડશે. અને એવા (ઉપર જણાવેલા) સગા શિવાય, કોઈ બીજા પાસે પણ, બીજા કોઈની મુકેલી અનામતને, તે અનામતના માલિકની પરવાનગી વગર મુકવી, જાયઝ નથી પછી ગમે

તો તે બીજો માણસ કોઈ સગો હોય અથવા તદ્દન પરાયો હોય (અનામતના માલિકની રજા વગર) જો કોઈ પરાયા માણસ પાસે અનામતને મુકી તો નુકસાની થવાથી દંડ ભરી આપવો પડશે. અલગત તે પરાયો માણસ જો એવો માણસ હોય કે એ (અનામત રાખનાર માણસ) પણ પોતાની ચીજો તેને ત્યાં મુકે છે તો દુરસ્ત છે.

૫ મસઅલો. કોઈ ચીજ મુકી અને તમે ભૂલી ગયા. તે ચીજને ત્યાંજ છોડીને ચાલ્યા ગયા, ત્યારે તે ચીજ જતી રહેવાથી ભરી આપવી પડશે. અથવા કોડડી કે પેટીનું તાણું ખોલીને તમે ચાલ્યા ગયા અને ત્યાં જાણુ અજાણુ સૌ તરેહના માણસો છે. ત્યારે પણ જતી રહેવાથી ભરી આપવી પડશે.

૬ મસઅલો. ધરમાં આગ લાગી તો એવે વખતે પરાયા માણસને ત્યાં પણ અનામત મુકવી જાયઝ છે. પણ જ્યારે તે ઉગર જતો રહે ત્યારે તરતજ પાછી લઈ લેવી જોઈએ. જો હવે પાછી નહીં લેશે તો (નુકસાની થવાથી) દંડ આપવો પડશે. એવીજ રીતે મરતી વખતે જો પોતાના ધરનો કોઈ માણસ પાસે નહીં હોય તો પાડોશીને સોંપવું જાયઝ છે.

૭ મસઅલો. જો કોઈએ કંઈ રૂપિયા કે પૈસા અનામત મુક્યા તો તેજ રૂપિયા અને પૈસાને સંભાળી રાખવા વાજેબ છે. તેઓને પોતાના રૂપિયાઓમાં ભેળવા જાયઝ નથી. એમ સમજશો નહીં કે રૂપિયા તો સૌ સરખાજ છે. લાવો એને ખરચી નાંખીએ. જ્યારે તે માંગશે ત્યારે દેશું. અલગત જો તેણે (અનામત મુકનારે) રજા લીધી હોય તો એવે વખતે ખરચવું જાયઝ છે. પણ તેના હુકમ એ છે જો કે તેજ રૂપિયા તમે જુદા રહેવા દો તોજ તે રૂપિયા અનામત ગણાશે. જો તે રૂપિયા નુકસાન થઈ જશે તો તે ભરી આપવા પડશે નહીં. અને જો તમે રજા લઈને તે રૂપિયાઓને

ખરચી નાંખ્યા, તો હવે તે તમારે માથે કરજ થયો, અનામત રહ્યા નહીં. તેથી હવે ગમે તેવી હાલતમાં તમને તો દેવાજ પડશે. જે ખરચ્યા પછી તેટલાજ રૂપિયા તમે તેના નામથી જુદા મુકી દીધા ત્યારે પણ તે અનામત નથી. તે તમારાજ રૂપિયા છે. જે ચોરાઈ જશે તો તમારા જશે. તેને તો પાછા દેવાજ પડશે. મતલબ એ કે ખરચ કીધા પછી જ્યાં સુધી તેને ચુકવશો નહીં ત્યાં સુધી તે તમારે માથે (કરજ) રહેશે.

૮ મસઅલો. સો રૂપિયા કોઈએ તમારી પાસે અનામત મુક્યા તેમાંથી પચાસ (રૂપિયા) તમે (તેની) રજા લઈને ખરચ્યા. તે પચાસ રૂપિયા તમારે માથે કરજ થઈ ગયા, અને પચાસ અનામત રહ્યા. હવે જ્યારે તમારી પાસે રૂપિયા હોય ત્યારે તમારી પાસેના પચાસ રૂપિયા તે અનામત મુકલા પચાસ રૂપિયામાં ભેળવશો નહીં. જે તેમાં ભેળવશો તો તે રૂપિયા પણ અનામત રહેશે નહીં. એ પૂરા સો રૂપિયા તમારે માથે (દહેણ) થઈ જશે. જે જતા રહેશે તો પૂરા સો રૂપિયા દેવા પડશે. કેમકે અનામતના રૂપિયા પોતાના રૂપિયાઓમાં ભેળવી નાંખવાથી (તે રૂપિયા) અનામત રહેતા નથી, પણ કરજના રૂપિયા થઈ જાય છે. અને દરેક હાલતમાં (તે રૂપિયા) દેવા પડે છે.

૯ મસઅલો. તમે તેની રજા લઈને તેના સો રૂપિયા પોતાના સો રૂપિયામાં ભેળવી દીધા. ત્યારે તે સૌ રૂપિયા અનેના ભાગમાં થઈ ગયા, જે ચોરાઈ જશે તો અનેના જશે. કોઈને કંઈ પણ દેવું પડશે નહીં. અને જે તેમાંથી કેટલાક ચોરી થઈ જશે અને કેટલાક બાકી રહી જશે, ત્યારે પણ અર્ધા એના અને અર્ધા તેના જશે. અને જે એકના સો હોય અને બીજાના બસો હોય તો એના ભાગના પ્રમાણમાં એના અને તેના ભાગના પ્રમાણમાં તેના જશે.

જેમકે જે બાર રૂપિયા જતા રહેશે તો ચાર રૂપિયા એક સો રૂપિયા વાળાના મથા અને આઠ રૂપિયા બસો રૂપિયાવાળાના (મથા) એ હુકમ તેજ વખતે લાગુ પડશે. કે જ્યારે તેની રજા લઈને ભેળ્યા હોય. અને જે વગર રજાએ ભેળ્યા હોય તો તેનો તેજ હુકમ છે કે જે ખયાત કરવામાં આવ્યો. (અને તે એ છે) કે અનામતના રૂપિયા (મુકનારની) વગર રજાએ પોતાના રૂપિયાઓમાં ભેળવી લેવાથી કરજ થઈ જાય છે, તેથી તે (અનામત મુકેલા) રૂપિયા હવે અનામત રહ્યા નથી. જે કંઈ (નુકસાન) જશે તે તમરું જશે. તેના રૂપિયા તો તેને દરેક હાલતમાં દેવા પડશે.

૧૦ મસઅલો. કોઈએ બકરી કે ગાય અનામત મુકી. ત્યારે તેનું દૂધ પીવું અથવા બીજી કોઈ પણ રીતે તેનાથી કામ લેવું દુરસ્ત નથી. અલબત્ત ઇજ્જત (રજા) થી એ સૌ જાયઝ થઈ જાય છે. વગર પરવાનગીએ જેટલું દૂધ લીધું હશે તેની કીમત દેવી પડશે.

૧૧ મસઅલો. કોઈએ એક લુગડું કે ધરેણું અથવા પલંગ વિગેરે અનામત મુક્યું. ત્યારે તેની રજા વગર તેને વાપરવું દુરસ્ત નથી. જે તે અનામત રાખનારે લુગડું કે ધરેણું પેહેર્યું અથવા પલંગ પર બેઠું, અથવા સૂઈ ગયું અને તેમ વાપરવામાં તે લુગડું ફાટી ગયું, અથવા ચોરાઈ ગયું, અથવા ધરેણું કે પલંગ ભાંગી ગયું, અથવા ચોર ચોરી ગયા તો ભરી આપવું પડશે. અલબત્ત જે તૌબા કરીને ફરી તેવીજ સંભાળથી રાખશે અને ફરી કોઈ પણ રીતે નુકસાન થઈ જશે તો હંડ બરવો પડશે નહીં.

૧૨ મસઅલો. પેટીમાંથી અનામત મુકેલું લુગડું કાઢ્યું કે સાંજના એજ પેહેરીને ફાલે કે કાણે જઈ. ફરી પેહેરવા અગાઉ જે તે જતું રહ્યું ત્યારે પણ ભરી આપવું પડશે.

૧૩ મસઅલો. અનામત મુકેલી ગાય કે બકરી બીમાર પડી ગઈ. તમે તેની દવા કીધી

તે દ્વાથી તે ભરી ગઇ તો કીંમત ભરી આપવી પડશે. અને જે તમે દવા નહીં કીધી અને તે ભરી ગઇ તો નુકશાની દેવી પડશે નહીં.

૧૪ મસઅલો. કોઇએ અનામત રાખવા એક રૂપિયા દીધો અને તમે ખટવામાં મુકી દીધો, અથવા ઈન્જરબંધમાં બાંધી દીધો. પણ તેમાં નાંખતી વખતે તે રૂપિયા ઈન્જરબંધ કે ખટવામાં નહીં પડ્યો પણ તમે તો એમજ સમજ્યા કે તમે તો ખટવામાં મુક્યો. ત્યારે તે બારી આપવો પડશે નહીં.

૧૫ મસઅલો (અનામત મુકનાર) જ્યારે પોતાની અનામત માંજે ત્યારે તરતજ તેને દેવી વાળેજ છે. વગર ઉજરે નહીં દેવું અને વાર લગાડવી જાયજ નથી. કોઇએ પોતાની અનામત માંગી અને તમે કહ્યું કે ભાઇ હમણા કામમાં રોકાયેલો છું, કાલે લઇ જાઓ. તેણે કહ્યું કે ઠીક છે, કાલે દે જો. ત્યારે તો કંઈ હરકત નથી. અને જે તે કાલે લેવાને રાજી નહીં થયું અને નહીં દેવાથી ગુસ્સે થઇને ચાલ્યું ગયું, તો હવે તે ચીજ (અનામત મુકેલી) અનામત રહી નહીં હવે જે જતી રહેશે તો તમને ભરી આપવી પડશે.

૧૬ મસઅલો. કોઇએ પોતાનું માણસ (પોતાની મુકેલી) અનામત લેવા મોકલ્યું, ત્યારે તમને અખત્યાર છે કે તેને નહીં દીઓ, અને કહેવડાવી દીઓ કે તે પોતે આવીને પોતાની ચીજ લઇ જાય. અમે કોઈ બીજાને દેશું નહિ. અને જે તમે તેને સાચો સમજીને દઇ દીધી, અને તે પછી ધણીએ કહ્યું કે તેને મેં મોકલ્યો નહોતો. તમે કેમ દીધી? ત્યારે તે તમારી પાસે લઈ શકે છે. અને તમે તે માણસની પાસેથી પાછી લઇ શકો છો. અને જે તે લઇ જનારની પાસેથી ચીજ ખોવાઇ ગઈ કે જતી રહી, તો તમે તે માણસ પાસેથી કીંમત લઇ શકતા નથી પણ તે અનામત મુકનાર તમારી પાસેથી લઇ શકે છે.

ઉછીની લીધેલી ચીજનું બીયાન.

(૧) કોઇથી કોઇ લુંગડું કે ધરણું કે પલંગ કે વાસણુ વિગેરે કોઇ ચીજ કેટલાક દહાડાને વારતે માંગી લાવ્યા કે કામ પૂરું થઈ જવાથી દઇ દેશું તેનો હુકમ પણ અનામતના જેવોજ છે. હવે તેને સારી પેઠે સંભાળી યાદ રાખવું જોઇએ. જે સંભાળ સાથે પણ જતી રહે તો જેની ચીજ હોય તેને તેની કીંમત વિગેરે કંઈ પણ ભરી લેવાનો હક નથી. એટલુંજ નહીં પણ જે તમે એકરાર કીધો હોય કે જે જતી રહેશે તો અમારાથી કીંમત લઈ લેશો. ત્યારે પણ કીંમત ભરી લેવી જાયજ નથી. અલખત જે સંભાળ નહીં રાખવાને લીધે જતી રહી તો ભરી આપવી પડશે. અને તે ચીજના માલિકને દર વખતે અખત્યાર છે કે જ્યારે ચાહે ત્યારે પોતાની ચીજ લઇ લીએ. તમને તે વખતે દેવાની ના પાડવી જાયજ નથી. જે માંગ્યા પછી નહીં દીધી અને તે પછી જતી રહેશે તો ભરી આપવી પડશે.

(૨) મસઅલો. (તે ચીજના માલિકે જેવી રીતે વાપરવાની પરવાનગી દીધી હોય તેવીજ રીતે વાપરી જોઇએ. તેથી ઉલટી રીતે વાપરવું જાયજ નથી. જે તેથી જુદી રીતે વાપરશે તો જતી રહેવાથી કીંમત ભરી આપવી પડશે. જેવી રીતે કે કોઇએ ઓઢવાને દુપટો દીધો અને તે તેને પાથરીને સુઇ ગયું, અને તે ખરાબ થઇ ગયું. અથવા પલંગપર એટલા માણસો સૂતા કે તે ટુટી ગયું. અથવા કાચનું વાસણુ હતું તે આગપર મુકવાથી ભાંગી ગયું. અથવા એવીજ કંઈ રગ બિરફ વાન કીધી તો દાંડ ભરી આપવો પડશે. એવીજ રીતે જે ચીજ માંગી લાવી અને એવી ખોટી નીયત કીધી કે પાછી દઇશ નહીં પણ પચાવી પડીશ, ત્યારે પણ ભરી આપવી પડશે.

(૩) મસઅલો. એક બે દીવસને વાસ્તે કોઇ ચીજ મંગાવી તો હવે એક કે બે દહાડા પછી

પાછી જરૂર દષ્ટ દેવી જોઈએ. જેટલા દિવસને વાસ્તે કહીને લાવે તેટલા દિવસ પછી જો નહીં ફેરવશે તો જતી રહેવાથી ભરી આપવી પડશે.

૪ મસઅલો. જો ચીજ એવી ઉછીની લાભ્યા હોય તે વખતે જોવું જોઈએ કે માલિકે જો પોતાને મોઢે કહી દીધું હોય કે ગમે તો તમે વાપરજો અથવા કોઈ બીજાને વાપરવા દેજો ત્યારે માંગી લાવનારને દુરસ્ત છે કે બીજાને પણ વાપરવા દીએ. એવીજ રીતે જો તેને સાફ રજા દીધી નહીં પણ તેની સાથે એવી ઝાળખાણ અને દોસ્તી છે, કે માંગી લાવનારને ખાતરી છે કે દરેક રીતે તેની રજા છે, ત્યારે પણ એજ હુકમ છે. અને જો માલિકે ચોખ્ખા ના કહી કે જોજો તમે પોતે વાપરજો પણ કોઈ બીજાને આપશો નહીં. તો એવી હાલતમાં કોઈ બીજાને આપવી કોઈ પણ રીતે જાયઝ નથી.

અને જો મંગાવનારે એમ કહીને મંગાવી કે હું પોતેજ એને વાપરીશ, અને (તે ચીજના) માલિકે બીજાના વાપરવાની નહીં મના કીધી અને નહીં ખુલ્લી રીતે રજા દીધી, ત્યારે તે ચીજને જુઓ, કે કેવી છે, જો તે એવી ચીજ હોય કે સૌ વાપરનારા તેને એક સરખી રીતેજ વાપરતા હોય, અને કોઈ પણ જુદી રીતે વાપરી શકતા ન હોય, તો પોતે વાપરવી અને (માલિકની રજા વગર) બીજાને વાપરવા દેવી જાયઝ છે. અને જો તે ચીજ એવી હોય કે સૌ વાપરનારા તેને એક સરખી રીતે વાપરતા નથી, પણ કોઈ તો સંભાળથી વાપરે છે અને કોઈ એદરકારીથી વાપરે છે, ત્યારે એવી ચીજ તમે કોઈ બીજાને [માલિકની રજા લીધા વગર] વાપરવાને દઈ શકતા નથી. અને એમ કહીને મંગાવી હોય કે અમારું ફલાણું સઘું કે દોસ્ત વાપરશે અને [તે ચીજના] માલિકે તમે વાપરશો કે નહીં તેની કંઈ વાતચીત કીધી નહીં તો એવી હાલતમાં પહેલી તરેહની [કે જો સૌ એક સરખી રીતે વાપરે છે તે] ચીજને તમે પણ વાપરી શકો છો. અને બીજી તરે-

હની (ઉપર બયાન થયેલી કે જો સૌ લોકો એક સરખી રીતે વાપરતા નથી તે) ચીજને તમે વાપરી શકશો નહીં. ફક્ત તેજ માણસ વાપરી શકશે કે જેના નામથી મંગાવી છે.

અને જો તમે એમજ મંગાવી લીધી. નહીં પોતે વાપરવાનું કહેવડાવ્યું. અને નહીં બીજાનું, અને માલિકે પણ કંઈ કહ્યું નહીં ત્યારે તેના હુકમ એ છે કે પહેલી તરેહની (સરખી રીતે વપરાતી) ચીજને તમે વાપરી શકો છો, અને બીજાને પણ વાપરવા દઈ શકો છો. અને બીજી તરેહની (સૌમાં સરખી રીતે નહીં વપરાતી) ચીજને વાસ્તે એ હુકમ છે, કે જો તમે વાપરવી શરૂ કરી દીધી ત્યારે તો બીજાને વાપરવા દઈ શકતા નથી. અને જો બીજાને વાપરવા દઈ દીધી અને તેણે વાપરી ત્યારે તમે તેને વાપરી શકતા નથી, (એ મસઅલા-એને) સારી પેઠે સમજી લેશો.

૫ મસઅલો. માખાપ વિગેરે કાઢને નાખા-લિગ બચ્ચાની માલિકની ચીજને વાપરવા વાસ્તે કાઢને દેવું જાયઝ નથી. જો તે ચીજ જતી રહેશે તો ભરી આપવી પડશે. એવીજ રીતે જો નાખાલિગ પોતે કોઈ ચીજ પોતાની માલિકીની વાપરવા દીએ તો તે ચીજ લેવી પણ જાયઝ નથી.

૬ મસઅલો. કાઢની પાસેથી કોઈ ચીજ વાપરવા વાસ્તે માંગી લાભ્યા પછી તે ચીજનો માલિકે ભરી ગયો. ત્યારે હવે મરવા પછી તે માંગી લાવેલી ચીજ રહી નહીં. હવે તેને વાપરવી જાયઝ નથી. એવીજ રીતે જો લાવનાર માણસ પોતે ગુજરી ગયું તો તેના વારસોને તે ચીજ વાપરી ફાયદો હાસિલ કરવો જાયઝ નથી.

હિખા એટલે (લેટ) દેવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. તમે કાઢને કંઈ ચીજ દીધી અને તેને કબુલ રાખી, અથવા મોઢેથી. કંઈ કહ્યું નહીં, પણ તમે તેના હાથપર તે ચીજ મુકી દીધી, અને તેણે લઈ લીધી ત્યારે હવે

તે ચીજ તેનીજ થઇ ગઈ. હવે તમારા માલકી-પણાની રહી નહીં. પણ તેજ માણસ તેનું માલેક છે. (એવી રીતે આપવા)ને શરેઅ શરીફમાં હિબ્ત કહે છે. પણ તેની કેટલીએક શરતો છે. (૧) તેને આપી દેવું અને તે માણસે તેનો કબજો કરી લેવો. જો તમે કહ્યું કે એ ચીજ અમે તમને દઈ દીધી, અને તેણે કહ્યું કે અમે લઇ લીધી. પણ હજી તમે તેને સોંપી નથી. તો એ દેવું સહીહ થયું નથી. હજી તે ચીજ તમારા માલકીપણામાં છે. અલબત્ત જો તેણે તે ચીજ ઉપર પોતાનો કબજો કરી લીધો. ત્યારે હવે કબજો કીધા પછી તે માણસ તે ચીજનો માલેક છે.

૨ મસઅલો. તમે તે દીધેલી ચીજ તેની ફરજ એવી રીતે મુકી કે જો તે ઉઠાવી લેવા ચાહે તો લઇ શકે છે. અને કહ્યું કે લીઝો, એને લઇ લીઝો, ત્યારે એવી રીતે પાસે મુકી દેવાથી પણ તે માલેક બની જાય છે. એમ સમજશું કે તેણે ઉઠાવી કબજો કરી લીધો.

૩ મસઅલો. બંધ (મુકેલા) પેટીમાં કેટલાંક લુગડાં દઇ દીધાં, પણ પેટીની કુચી દીધી નહીં. ત્યારે એ કબજો થયો નહીં જ્યારે કુચી દેશે ત્યારે કબજો ગણાશે અને તેજ વખતે તે માલેક બનશે.

૪ મસઅલો. કોઈ શીશીમાં તેલ મુકેલું છે. અથવા બીજું કંઈ છે. તમે તે શીશી કાઢને દઇ દીધી, પણ તેલ દીધું નથી. ત્યારે એવી રીતે દેવું નાદુરસ્ત છે. જો તે કબજો કરી લેશે ત્યારે પણ તે શીશીનો માલેક થઇ શકશે નહીં. જ્યારે તેલ ખાલી કરીને દેશો ત્યારેજ તે માલેક થશે. અને જો તેલ કાઢને દીધું પણ શીશી દીધી નહીં અને તેણે ખોતેલ સાથે લઇ લીધું કે અમે તેલ કાઢી લઇને ખોતેલ પાછી દેશું, ત્યારે એવી રીતે તેલ આપવું દુરસ્ત છે, તેના પર કબજો કીધા પછી માલેક બની જશે. મતલબ એ કે જ્યારે વાસણુ વિગેરે કાઢ ચીજ

દીઓ તો (તેમાં જે કંઈ હોય તેને) કાઢી લઇને દેવું શરત છે. કાઢી લીધા વગર બેટ આપવી દુરસ્ત નથી એવીજ રીતે કાઢએ મકાન (બેટ) આપ્યું ત્યારે પોતાનો સૌ માલ કાઢી લઇ પોતે પણ તે ઘર છોડી દઇને આપવું જોઇએ.

૫ મસઅલો. જો કાઢને અર્ધો કે ત્રીજો ભાગ કે પા ભાગ કાઢ ચીજનો આપો અને પૂરેપૂરી ચીજ નહીં દીઓ, તો તેનો હુકમ એ છે કે જુઓ કે તે કંઈ તરેહની ચીજ છે. અર્ધો બહેચી દેવા પછી પણ ઉપયોગની રહેશે કે નહીં રહેશે. જો બહેચી દેવા બાદ ઉપયોગમાં આવે તેવી નહીં રહે જેમકે ઘંટી કે જો તેને વચ્ચેથી અર્ધો તોડીને આપશો તો દળવાના કામની રહેશે નહીં, અને જેમકે પાટલો, પલંગ, પતેલી, લોટો, પવાલું, પેટી, જનાવર વિગેરે. એવી ચીજોને બહેચ્યા વગર પણ અર્ધો કે ત્રીજો ભાગ જેટલી આપવાની મરજી હોય દેવી જાયઝ છે. અગર તે કબજો કરી લીએ તો જેટલો ભાગ તમે દીધો હોય તેટલાનો તે માલેક બની ગયો અને તે વસ્તુ ભાગીયાઓમાં બહેચાઇ ગઇ (એમ સમજાશે).

અને જો તે ચીજ એવી છે કે બહેચ્યા પછી પણ ઉપયોગ (કામ)માં લઈ શકાય જેમકે જમીન, ઘર, લુગડાનો તાકો, બાવળનાં લાકડાં, અનાજ દૂધ, દહીં વિગેરે. તો તેને બહેચી દીધા વગર (બેટ) આપવું જાયઝ નથી. જો તમે કાઢને કહ્યું કે અમે આ વાસણુમાંનું અર્ધું ઘી તમને દઇ દીધું. અને તે કહેકે મેં લઇ લીધું, તો એવી રીતે દેવું નાદુરસ્ત છે. એટલુંજ નહિ પણ તે માણસ તે વાસણુ પર કબજો પણ કરી લીએ તો પણ તેનો માલેક બની શકતો નથી. હજી તમામ ઘી તમારુંજ છે હા, એ પછી જો તેમાંથી અર્ધું ઘી કાઢીને તેને દેવામાં આવે તો હવે અલબત્ત તે માણસ તેનો માલેક થઇ જશે.

૬ મસઅલો. એક તાકો અથવા એક મકાન કે ખગીઓ વિગેરે બે જણાઓએ મળી અર્ધો

અર્ધો ખરીદ કાઢો. ત્યારે ન્યાં સુધી બહેચી નહીં લીઓ ત્યાં સુધી પોતાનો અર્ધો ભાગ કાઢને દેવું દુરસ્ત નથી.

૭ મસઅલો. આઠ આના કે બાર આનાના પૈસા એ માણસોને દીધા કે તમે અર્ધા અર્ધા બહેચી લીઓ એ દુરસ્ત નથી. પણ અર્ધા અર્ધા બહેચીને દેવા બેઠાં. પણ બે એક રૂપિયા અથવા એક પૈસા એ માણસોને (બહેચી લેવાને) દીધો તો એ દુરસ્ત છે.

૮ મસઅલો. બકરી કે ગાયના પેટમાં બચ્યું છે. ત્યારે તે અવતરે તે પેહલાંજ તેને દઈ દેવું જયઝ નથી. એટલુંજ નહીં પણ (એમ આખી દીધા પછી) તે બચ્યું પેદાં થયા બાદ, તે માણસ બે તેના પર કબજો કરશે, ત્યારે પણ તે માલેક થશે નહીં. બે દેવું હોય તો પેદાં થયા પછી દીએ.

૯ મસઅલો. કાઠએ બકરી દીધી અને કહ્યું કે એના પેટમાં જે બચ્યું છે તેને અમે દેતા નથી. તે અમારુંજ છે. ત્યારે તે બકરી અને બચ્યું તે (લેનારનાજ) થઈ ગયાં. પેદાં થયા પછી (આપનારને) બચ્યું લઈ લેવાનો અપત્યાર નથી.

૧૦. મસઅલો. તમારી કાઠ ચીજ કાઢને પાસે અનામત મુકેલી છે. તમે તેનેજ (તે ચીજ) દઈ દીધી. તો એવી હાલતમાં ફક્ત એટલુંજ કહી દેવાથી, કે મેં લઈ લીધી, તે માલેક બની જશે. હવે જાહેર બીજી વાર તેને પોતાના કબજામાં લેવી શરત નથી, કેમકે તે ચીજ તો તે (લેનારની) પાસેજ છે.

૧૧ મસઅલો. નાખાલિગ છોડશે કે છોકરી પોતાની ચીજ કાઢને દઈ દીએ તો તેનું દેવું માતબર નથી. અને તેની ચીજ લેવી પણ નાદુરસ્ત છે. એ મસઅલાને સારી પેઠે યાદ રાખવો, એમાં બહુ લોકો ફસેલા છે.

અચ્ચાંઓને (ઈનામ કે ભેટ) દેવાનું બચાન.

૧ ખતના વિગેરે કાઠ ટાકણામાં નાના અચ્ચાંઓને જે કંઈ દેવામાં આવે છે, તેથી

ખાસ તેજ અચ્ચાને દેવાનો (લેનારનો) ધરાદો હોતો નથી, પણ માઆપને દેવાનો ધરાદો હોય છે. તેથી તે જે કંઈ મળે તેનું બચ્યું માલેક નથી, પણ માઆપ માલેક છે. બે બચ્યું હેંશીયાર (મોટી ઉમરનું) હોય, તો તેનો કબજો કરી શેવો બસ છે. જ્યારે (તેને તે ચીજનો) કબજો કરી લીધો, ત્યારે પેલી ચીજનો માલેક થઈ ગયો. બે બચ્યું કબજો નહીં કરે અથવા કબજો કરે તેટલી મોટી ઉમરનો નહીં હોય તો આપ હોય તો તેના કબજા કરવાથી અને બે આપ નહીં હોય દાદો હોય તો તેના કબજા કરવાથી બચ્યું માલેક થઈ જશે. બે આપ કે દાદો નહીં હોય તો જે તેનું બરણ પોશણ કરતું હોય, તેને કબજો કરવો બેઠાં. અને આપ કે દાદા હોય તેમ છતાં મા, નાની કે દાદા વિગેરે કાઠ બીજાનો કબજો માતબર નથી.

૨ મસઅલો. બે આપ, અને તે નહીં હોય તે વખતે દાદો, પોતાના દીકરા કે પૌત્રીને કાઠ ચીજ દેવા ચાહે ત્યારે ફક્ત એટલું કહી દીએ તો હિઆ દુરસ્ત થઈ જશે, કે મેં એને આ ચીજ દઈ દીધી. અને બે આપ કે દાદો નહીં હોય તે વખતે મા, બાઈ વિગેરે પણ બે તેને કંઈ દેવા ચાહેશે તો અને તે બચ્યું પણ તેઓની સંભાળમાં હોય તો તેઓના એમ કહવાથી પણ તે બચ્યું માલેક થઈ જશે. કાઠના કબજા કરવાની જરૂર નથી.

૩ મસઅલો. જે ચીજ હોય તે પોતાની ઓલાને સરખી રીતે બહેચી દીએ છોડરા અને છોકરી સૌને બરાબર દીએ. બે કદી કાઢને કંઈ વધારે દીધું તો તેમાં પણ કંઈ હરકત નથી. જો એણે દીધું હોય તેને નુકસાન દેવાની મરજ નહીં હોવી બેઠાં. નહીં તો એણે દેવું દુરસ્ત નથી.

૪ મસઅલો. જે ચીજ નાખાલિગના માલ-કીપણાની હોય તેનો હુકમ એ છે કે તેજ અચ્ચાના કામમાં લાગાડવી બેઠાં. કાઢને પણ પોતાના કામમાં લેવું જયઝ નથી. પોતે માઆપ

પણ પોતાના કામમાં લીએ નહીં, અને બીજા અચ્ચા બાઈ, બેનના કામમાં પણ લગાડે નહીં.

૫ મસઅલો. જો બેહરમાં અચ્ચાને દીધું પણ સારી પેઠે ખબર છે કે (તે દેનારની) મરજી તો માઆપનેજ દેવાની છે. પણ તે ચીજને નજીવી સમજીને અચ્ચાનાજ નામથી દઈ દીધી. તો તે માઆપની છે તેમજ જે ચાહે તે કરે. ફરી તેમાં પણ જોઈ લીએ કે જે માના તરફવાળાઓએ દીધી હોય તો માની છે, અને જે આપના તરફવાળાઓએ દીધી હોય તો આપની છે.

૬ મસઅલો પોતાના નાઆલિગ અચ્ચાને વાસ્તે લુગડાં બનાવ્યાં તો તે છોકરું (તે લુગડાનું) માલેક બની ગયું. નાઆલિગ છોકરીને વાસ્તે ધરણું બનાવ્યું તો તે છોકરી તેની માલેક બની ગઈ. હવે તે લુગડાં કે તે ધરણુને કોઈ બીજા અચ્ચાને પેહરાવવાં જાયઝ નથી. જેને વાતે બનાવ્યાં છે તેનેજ પેહરાવવા. અલબત્ત જે બનાવતી વખતજ સાફ કહી દીધું હોય કે એ મારી ચીજ છે. પેહરાવાને વાસ્તે હું ઉછીનું દઈ છું ત્યારે તે બનાવનારનીજ રહેશે. ધણો ખરો રિવાજ છે કે મોટા ભાઈ બેનનો જરરને વખતે નાઆલિગ, નાના ભાઈ કે બેનોથી અથવા પોતે માઆપ પોતાના છોકરાથી રમાલ કે દુપટા વિગેરે કંઈ માંગી લે છે. તો તે ચીજોને થોડી વાર સાફ પણ ઉછીનું લેવું દુરસ્ત નથી.

૭ મસઅલો. જેવી રીતે પોને અચ્ચું પોતાની ચીજ કોઈને દઈ શકતું નથી તેમ આપને પણ પોતાની નાઆલિગ એલાદની કોઈ ચીજને દેવાનો અખત્યાર નથી. જો માઆપ તેની ચીજ કોઈને તદ્દન દઈ દેશે, અથવા થોડી વારને સાફ અથવા કેટલાક દહાડાને માટે વાપરવા ઉછીની દીએ, તો તે ચીજનું લેવું (લેનારને) દુરસ્ત નથી. અલબત્ત જો માઆપને તે ચીજ નહીં હોવાને લીધે ઘણીજ જરર છે, અને તે ચીજ બીજે કોઈ ઠેકાણેથી મળી શકતી પણ નહીં હોય, તો લાચારીને લીધે તે વખતે પોતાની એલાદની તે ચીજ બીજી જાયઝ છે.

૮ મસઅલો. માઆપ વિગેરેને અચ્ચાને માલ કોઈને કરજ દેવું પણ નાદુરસ્ત છે. એટલુંજ નહીં પણ પોતે કરજ લેવું પણ નાજાયઝ છે. ખૂબ યાદ રાખો.

દઈને પાછા લેવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કંઈ દઈને પાછું લેવું મોટો ગુનો છે. પણ જો પોતાની રાજી ખુશીથી દઈ દીએ તો હવે તે (પાછું લેનાર) માલેક બની જશે. પણ કેટલીક વાતો એવી છે કે જ્યાં પાછું લઈ લેવાનો અખત્યાર તદ્દન રહેતો નથી. જેમકે તમે કોઈને બકરી દીધી. તેણે ખવાડીને ખુબ જાડી તંયાર બનાવી, તો હવે પાછી લઈ લેવાનો અખત્યાર નથી. અથવા કોઈને જમીન દીધી અને તેમાં તેણે ઘર બનાવી દીધું, અથવા બગીચો કાપ્યો, તો હવે તે પાછી લેવાનો અખત્યાર નથી. અથવા દીધા પછી તેણે લુગડાને સીવી લીધું, અથવા રંગી કાઢ્યું, અથવા ધોવાડ્યું, તો હવે પાછા લેવાનો અખત્યાર નથી.

૨ મસઅલો. તમે કોઈને બકરી દીધી અને તેને બેએક અચ્ચાં થયાં તો પાછી લેવાનો અખત્યાર બાકી છે. પણ જો પાછી લીએ તો ફક્ત બકરી લીએ તેનાં અચ્ચાં લઈ શકતા નથી.

૩ મસઅલો. દીધા પછી જો લેનાર કે દેનાર મરી જાય ત્યારે પણ પાછી લેવાનો અખત્યાર રહેતો નથી.

૪ મસઅલો. તમને કોઈએ કોઈ ચીજ દીધી, ફરી તેના બદલામાં તમે પણ કોઈ ચીજ તેને દીધી. અને કહી દીધું કે લીએ બાઈ! તેના બદલામાં તમે આ લઈ લીએ. ત્યારે બદલો વાળ્યા પછી હવે તેને પાછી લેવાનો અખત્યાર નથી. અલબત્ત જો તમે એમ નહીં કહ્યું કે તેના બદલામાં અમે એ ચીજ દઈએ છીએ. તો તે પોતાની ચીજ અને તમે પોતાની ચીજ (એક બીજા પાસેથી) પાછી લઈ શકો છો.

૫ મસઅલો. ધણીએ ધણીઆણીને અથવા ધણીઆણીએ પોતાના ધણીને કંઈ દીધું તો તે ચીજ પાછી લેવાનો (કાઠને) અખત્યાર નથી. તેમજ જો કાઠએ એવા પોતાના સગાને કંઈ દીધું, કે જે સગાની સાથે નિકાહ હોય તેને માટે હરામ છે. અને તે સગપણુ લોહીનું છે. જેમકે ભાઈ, બેન, ભત્રીજો, ભાણેજ વિગેરે. તો તેની પાસેથી પાછી લેવાનો અખત્યાર નથી. અને સગપણુ તો છે, પણ નિકાહ હરામ હોય તેવું સગપણુ નથી, જેમકે કાકાભાઈ, ફાઈબેન વિગેરે. અથવા નિકાહતો હરામ છે, પણ વંશ (નસબ) ને લીધેનું સગપણુ નથી. જેમકે દૂધભાઈ, દુધબેન વિગેરે. અથવા જમાઈ, સાસુ, સસરા વિગેરે, તો એ સૌથી પાછી લઈ લેવાનો અખત્યાર છે.

૬ મસઅલો. જેટલી હાલતમાં પાછી લઈ લેવાનો અખત્યાર છે, તેની મતલબ એ છે કે (એ તેજ વખતે જયઝ છે કે જ્યારે) તે પોતે પાછી દેવા રાજ પણુ હોય, તો તે વખતે અખત્યાર છે. જેમકે ઉપર બયાન થઈ ગયું. પણ યુતો તો એમાં પણુ છે. અને જો તે રાજ નહીં હોય, અને પાછી નહીં દીએ, તો જોર-જુલમથી પાછી લેવી તો તદન જયઝ નથી, અને હરામ છે.

૭ મસઅલો. હિયા કરવાના જેટલા બયાન થયા છે, તેવાજ બધા ખરા મસઅલા ખોદાપાકને વાસ્તે ખેરાત કરવાના છે. જેમકે ફકીર (મિશ્ક) જ્યાં સુધી કબજો નહીં કરે ત્યાં સુધી તે કાઠ ચીજનો માલિક બની શકતો નથી. અને જે ચીજને હેંચીને આપવી થઈ છે, તે ચીજને અહીં (ખેરાત કરવામાં) પણ હેંચીને આપવી શરત છે. જે ચીજ ખાલી કરીને દેવી જરૂરી છે, તેને એ (ખેરાત)માં પણ ખાલી કરીને દેવી જરૂરી છે, અલબત્ત બે વાતોનો ફરક છે (૧) હિયામાં રાજ ખુશીથી પાછી લેવાનો અખત્યાર રહે છે અને અહીં (ખેરાતમાં) પાછી લેવાનો અખત્યાર નથી. (૨) આઠ દસ આનાના પૈસા

અથવા આઠ દસ રૂપિયા જો મે ફકીરને દીએ. કે તમે બને હેંચી લેશો. તો જયઝ છે, પણ હિયામાં લેમ કરવું ફરસ્ત નથી.

૮ મસઅલો. કોઈ ફકીરને પૈસો દેવા ગયા અને બુલ્લથી આઠ આતી દેવાઈ ગયું, તો તે પાછી લઈ લેવાને તમને અખત્યાર નથી.

ભાડે લેવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જ્યારે એક મહિનાને વાસ્તે તમે ઘર ભાડે રાખ્યું. અને પોતાના કબજામાં લઈ લીધું તો મહિના પછી કિરાયું દેવું પડશે. પછી ગમે તો તેમાં તમે રહ્યા હોય અથવા ખાલી પડી રહેલું હોય દરેક ફાલતમાં (કિરાયું દેવું) વાજેબ છે.

૨ મસઅલો. દરજી લુગડું સીવીને કે રંગારો રંગીને, અથવા ઘોળી ઘોળને લાવ્યો, તો તેને અખત્યાર છે કે જ્યાં સુધી તમારાથી પોતાની મજૂરી નહીં લીએ ત્યાં સુધી તમને લુગડું દીએ નહીં. તેની મજૂરી ચુકવ્યા વગર, તેની પાસેથી જોરજુલમથી લેવું ફરસ્ત નથી. અને જો કાઠ મજૂર પાસે એક આનો મજૂરી ઠેરવીને એક ગુણી અનાજની ઉઠાવાવી, ત્યારે તે પોતાની મજૂરી લેવા વાસ્તે તમારી અનાજની ગુણી રોકી શકતો નથી. કેમકે ત્યાંથી ઉઠાવી લાવવાથી અનાજમાં કાઠ નવી ચીજ પેદા થઈ નહીં. અને ઉપરના (એજ) મસઅલામાં લુગડામાં એક નવી વાત પેદા થઈ ગઈ હતી.

૩ મસઅલો. જો કાઠએ શરત કીધી કે માફ લુગડું તમેજ સીવજો, અથવા તમેજ રંગજો, અથવા તમેજ ધોળજો, તો તેને ખીજતી પાસે ધોવડાવું જયઝ નથી. અને જો એવી શરત કીધી નથી તો ખીજતી પાસે પણ તે સીવડાવી, રંગાવી કે ધોવડાવી શકે છે.

ફાસિદ ફળદારાનું બયાન.

(ફળદારો એ શબ્દ ફિક્કમાં ભાડે દેવું અને મજૂરીએ રાખવું બંને અર્થમાં વપરાય છે.)

૧ મસઅલો. જો ઘર ફિક્કમાં અને તે વખતે કંઈ મુદત સુધાર નહીં કીધી કે ફેફસા

દિવસને વાસ્તે એક રૂપીયા દેવાનો છે, અથવા ભાડું ઠેરવ્યુંજ નહીં, અને એમજ લઈ લીધું, અથવા એવી શરત કીધી કે એમાં જે કંઈ પડી ભાંગી જશે તે અમે પોતાની પાસેથી (કિરાયા ઉત્રાંત) બનાવી દેશું. અથવા કોઈને ધર એવા વાયદા પર કિરાયે દીધું કે એને મરામત કરાવ્યા કરે અને કિરાયું કંઈ દીએ નહિ એ સૌ ફાસિદ ઇજારો છે.

૨ મસઅલો. કોઈએ એમ કહીને ધર કિરાયે રાખ્યું કે રૂપીયા દર મહિને આપ્યા કરશું, તો એકજ મહિનાં સાર ઇજારો દુરસ્ત થશે. મહિના પછી ધરના માલેકને તેને તેમાંથી કાઢવાનો અપત્ત્યાર છે. ફરી જ્યારે બીજા મહિનામાં પણ તમે તેમાં રહી પડ્યા, તો એક મહિનાનો બીજો ઇજારો હવે જાયઝ-ચક જશે. એવીજ રીતે દર મહિને નવો ઇજારો થતો રહેશે. અલબત્ત જે એમ પણ કહી દીધું કે ચાર મહિના કે છ મહિના રહીશ તો જેટલી મુદત બતલાવી હોય તેટલી મુદત સુધીનો ઇજારો દુરસ્ત થયો, એ મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં ધરનો માલેક તમને કાઢી શકશે નહિ.

૩ મસઅલો. દળવાને વાસ્તે કોઈને ઘઉં દીધા, અને કહ્યું કે એમાંથીજ પાસેર લોટ (આટો) દળામણુ લઈ લેજો. અથવા ખેતરની કપામણી થઈ અને કહ્યું કે એમાંથી એટલું અનાજ લઈ લેજો. એ સૌ ફાસિદ (ખાતેલ) છે.

૪ મસઅલો. ફાસિદ ઇજારાનો હુકમ એ છે કે જે કંઈ કાલકરાર થયો હશે તે અપાવવામાં આવશે નહીં. પણ એટલા કામ સાર જેટલી મજૂરી અપાવવાનો દસ્તુર હશે, અથવા એવા ધરને વાસ્તે જેટલું ભાડું આપવાનો રિવાજ હશે તે અપાવવામાં આવશે. પણ જે દસ્તુર વધારે હોય અને ઠેરવેલી રકમ તે કરતાં ઓછી હશે; તો દસ્તુર અને રિવાજ મુજબ અપાવવામાં આવશે નહીં પણ તેને તેટલુંજ મળશે કે જેટલું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું.

મતલબ એ કે (ઠેરવેલી રકમ અને દસ્તુર કે રિવાજમાં) જે ઓછી રકમ હશે તે દેવાડવામાં આવશે.

૫ મસઅલો. ગાવું, વગાડવું, નાચવું, વાંદરાનો ખેલ કરવો વિગેરે જેટલા ગુનાના ખરાબ કામો છે, તેઓનો ઇજારો તદ્દન નાજયઝ અને ખાતેલ છે, તેથી કરીને તેઓને કંઈ અપાવવામાં આવશે નહીં.

૬ મસઅલો. કોઈ હાફેઝને મુકરર કીધો કે એટલા દહાડા ફલાણ્યાની કબર પર કુરઆને શરીફ પઢા કરજો, અને તેનો સવાખ મોકલતા રહો, એ નાજયઝ છે, અને તદ્દન ખાતેલ છે. નહીં પઢનારને સવાખ મળશે, અને નહીં એ મુકદ્દાને અને તેને કંઈ પગાર (એ વિશે) દઈ શકશે નહીં.

૭ મસઅલો. પઢવા વાસ્તે કોઈ કિતાબ બાંડે લેવી નાજયઝ છે.

૮ મસઅલો. એ જે દસ્તુર છે કે બકરી, ગાય, ભેંસ વિગેરેને ગર્ભવાળી કરવામાં જે માણસનો બકરો, બળદ કે પોડો હોય છે. તે કંઈ મજૂરી એ આપત લે છે, એ તદ્દન હરામ છે.

૯ મસઅલો. બકરી કે ગાય અથવા ભેંસને બાંડેથી દુધ પીવા વાસ્તે રાખવી દુરસ્ત નથી.

૧૦ મસઅલો. જનાવરોને અડધા ભાગ પર દેવું દુરસ્ત નથી. એટલે એમ કેહવું કે આ મરધી અને બકરીઓ લઈ જાઓ, અને સારી રીતે પાળીને જેટલાં બચ્ચાં તેઓનાં થાય, તેમાંથી અર્ધાં તમે લેજો અને અર્ધાં અમને દેજો. (એને ઉર્દુમાં અધ્યાન કહે છે.)

૧૧ મસઅલો. ધરને શણગારવા વાસ્તે ઝુમ્મર, ફાનુસો વિગેરે બાંડે લેવા દુરસ્ત નથી. જે લાવશે તો દેનારને કીરાયું લેવાનો હક નથી. અલબત્ત જે ઝુમ્મર, ફાનુસ હાંડી, ગલાસ વિગેરેને (ધરને શણગારવાને નહીં પણ) ધરમાં ખાળવા વાસ્તે (બાંડે) લીધાં તો જાયઝ છે.

૧૨ મસઅલો. કોઇ ગાડી કીરાએ રાખી, તો રિવાજ અને કાયદા કરતાં વધારે માણસોએ તેમાં ધસી પડવું દુરસ્ત નથી. તેમજ પાલખીમાં મળુરો (કહારો) જે ઉઠાવનારા હોય, તેઓની રળ લીધા વગર વધારે માણસોનું બેસવું જાયઝ નથી.

૧૩ મસઅલો. કોઇ ચીજ ખોવાઇ ગઇ. (જેની ચીજ છે) તેણે કહ્યું જે અમારી ચીજનો પત્તો દેખાડશે કે ક્યાં છે તો અમે તેને એક પૈસો દેશું. ત્યારે જો કોઇ ખતલાવે, તોપણ તેનો હક નથી કે તે પૈસો લઇ શકે કેમકે એ ખાજરો દુરસ્ત નથી. અને કોઈ ખાસ માણસને કહ્યું હોય કે જો તમે ખતલાવશો તો પૈસા તમને દેવામાં આવશે, ત્યારે જો તેણે પોતાની જગ્યાએ બેઠાં બેઠાં અથવા ઉભા ઉભા ખતલાવી તો તેને કંઈ પણ મળશે નહીં. અને જો કેટલુંક ચાદરા પછી ખતલાવી હોય તો પૈસો કે પૈ, જોટલાનો વાયદો કીધો હોય તેટલું તેને મળશે.

નુકસાની ભરી લેવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. રંગારો, ધોભી, દરજી, વિગેરેથી કંઈ કામ કરાવ્યું, ત્યારે જો ચીજ કે તેને દીધી હોય તે તેની પાસે અનામત છે. ચોરાઇ જાય, અથવા નાચારી અને અજાણતાથી ખીજી કોઇપણ રીતે નુકસાન થઇ જાય તો તેઓથી તેની નુકસાની ભરી લેવી જાયઝ નથી. અજાણત જો તેણે એવી રીતે કુંદી કીધી કે હુંગડું ફાટી ગયું, અથવા સારું હુંગડું બઠ્ઠીમાં મુકી દીધું, અને તેથી તે ખરાબ થઇ ગયું, તો તેની નુકસાની ભરી લેવી જાયઝ છે. અને જો કપડાં ખોવાઇ ગયાં, અને તે કહે છે કે અમને ખાતર નથી કે કેવી રીતે ખોવાયાં અને શું થયું. તો તેની નુકસાની ભરી લેવી પણ દુરસ્ત છે. અને જો તે કહે કે મારે ત્યાં ચોરી થઇ ગઇ, અને તેમાં તે પણ ચોરાઇ ગયાં (અને

તપાસ કરતાં તેની વાત ખરી માલમ પડી) તો નુકસાની ભરી લેવી જાયઝ નથી.

૨ મસઅલો. કોઈ મળુરને ધી તેલ વિગેરે ધર પહેંચાડવા સારી દીધું. તેણે રસ્તામાં ઢોળી કાઢ્યું. તો તે ભરી લેવું જાયઝ છે.

૩ મસઅલો. અને જે માણસ એવો ધંધો કરતો નથી, પણ તમારે ત્યાંજ કામ કરવા સારું રાખેલો છે, જેમકે નોકર, ચાકર, તેમજ તે મળુર કે જેને તમે એક દહાડો કે એચાર દહાડાને વાસ્તે મળુરીએ રાખેલો છે, તેના હાથે જો કંઈ જતું રહે તો તે ભરી લેવું જાયઝ નથી. અજાણત જો તે માણી જોઇને કંઈ નુકસાન કરે તો તે નુકસાની ભરી લેવી જાયઝ છે.

૪ મસઅલો. બચ્ચાને રમાડવા પર જે નોકર હોય છે, તેની ગફલતથી બચ્ચાનું ધરેણું અથવા ખીજું કંઈ જતું રહ્યું, તો તેની નુકસાની ભરી લેવી નાદુરસ્ત છે.

ઇજારો તોડી નાખવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. કોઇ ધર ભાડે રાખ્યું તેમાં પાણી બહુ ગળતું હોય, અથવા તેના કેટલોક ભાગ પડી ગયો, અથવા એવીજ કોઈ બીજી એવું તેમાં નીકળી આવી જેથી હવે તેમાં રહેવું મુશ્કેલ છે. ત્યારે ઇજારાને તોડી નાખવું જાયઝ છે. અને જો તે ધર તદ્દન ભાંગી પડ્યું તો ઇજારા પોતેજ ટૂટી ગયો. તમારા તોડવાની અને ધરના માલિકને તે ખાખત રાજ થવાની કંઈ જરૂર રહી નહીં.

૨ મસઅલો. બ્યારે ભાડે રાખનાર અને ભાડે દેનારમાંથી કોઇ મરી જાય તો ઇજારો ટૂટી જાય છે.

૩ મસઅલો. કોઇ એવો ઉજર પેદા થાય કે જેથી ઇજારો તોડવો પડે, તો લાચારીને

*તપાસ કરવી એટલાજ સારું જરૂરી છે નહિ તો આજમાલના ધોભીઓને જો એ મસઅલો માલમ પડી જાય તો એવા સંકો કપડા હનમ કરી જાય.

વખતે તોડવું દુસ્ત છે, જેમકે કેથે જવા વાસ્તે ગાડી કિરાયે મંગાવી પશુ પછી વિચાર બદલાઈ ગયો, અને હવે જવાનો ધરણો નથી, ત્યારે હવે તોડી નાંખવો દુસ્ત છે.

૪ મસઅલો. કોઈ ચીજ (ગાડી વિગેરે) ભાડે રાખીને તેનું ખર્ચું દેવાનો આપણે ત્યાં રિવાજ છે. જો જવું થયું તો પછી તેને પૂર્વે ભાડું આપવામાં આવે છે. અને તે આપણું ખર્ચું તેમાં કાપી લેવામાં આવે છે. અને જો જવું નહિ થયું તો તે (ભાડું લેનાર) ખાનાને પાછો દેતો નથી. એમ દુસ્ત નથી તેને જોઈએ કે ખર્ચું પાછું દઈ દીએ.

વગર રજાએ કોઈની ચીજ લઈ લેવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. કોઈની ચીજ વગર રજાએ લઈ લેવી, અથવા તે હાજર નહીં હોય ત્યારે લઈ લેવી, મોટા ગુનો છે. કેટલીક આરતો પોતાના ઘણીની અથવા કોઈ ખીજ સગા વહાણીની ચીજ વગર રજાએ લઈ લે છે, એ પશુ દુસ્ત નથી. જે ચીજ વગર રજાએ લીધી, ત્યારે જો તે ચીજ હમણાં હાજર હોય, તો તેજ ચીજ તેવીજ પાછી આપી દીએ. અને જો વપરાઈ ગઈ હોય, તો તેના કુકમ એ છે કે જો તે એવી ચીજ હોય કે તેવીજ ચીજ બજારમાં મળી શકતી હોય, જેમકે અનાજ, ચી, તેલ, રૂપિયા અને પૈસા, તો જે ચીજ લીધી હોય તેવીજ ચીજ મંગાવી દેવી વાજેખ છે. અને જો એવી કોઈ ચીજ લઈને નુકશાન કરી નાંખી કે તેના જેવીજ ચીજ મળવી મુશ્કેલ છે. તો તેની કિંમત દેવી પડશે, જેવી કે મરઘી, બકરી, જમરખ, નારંગી, સફરજલ વિગેરે.

૨ મસઅલો. પલંગનો એક પાયો ટુટી ગયો, અથવા એવીજ કોઈ ચીજ તેમાં ભાંગી ગઈ, અથવા ખીજ કોઈ ચીજ લીધી હતી તે બગડી ગઈ, તો એમ થવાથી માલિકનું જે નુકશાન થયું હશે તે દેવું પડશે.

૩ મસઅલો. પારકા રૂપિયાઓથી માલિકની રજા વગર વેપાર કાધો. ત્યારે તેમાં જેટલો નફો થાય તે લેવો દુસ્ત નથી. પશુ અસલ મુદી માલિકને પાછી દીએ. અને જેટલો નફો થયો હોય તેને એવા લોકોમાં ખેરાત કરી દીએ કે જેઓ ધણાજ મોહતાજ હોય.

૪ મસઅલો. કોઈનું લુગડું ફાડી નાંખ્યું ત્યારે જો થોડું ફાડી ગયું હોય, તો જેટલું નુકશાન થયું હોય તેટલું ભરી અપાવશું. અને જો એટલું ફાડી નાંખ્યું કે હવે તે કામમાં આવે તેવું નથી. જેમકે દુપટો એવો ફાડી નાંખ્યો કે હવે તે દુપટાને લાયક રહ્યો નહીં. અસમત તેની નાની બંડીઓ બની શકે છે. ત્યારે એ સૌ લુગડું તેજ ફાડનારને દઈ દીએ અને તેની પૂરી કિંમત ભરી લીએ.

૫ મસઅલો. કોઈનું નંગ લઈને વીંટીમાં જડાવી લીધું. ત્યારે તેની કિંમત દેવી પડશે. વીંટીને તોડાવી નંગ કઢાવી દેવો વાજેખ નથી.

૬ મસઅલો. કોઈનું લુગડું લઈને રંગાવી લીધું, તો તેને અપત્યાર છે કે જોઈએ તો તે રંગેજીજ લુગડું લઈ લીએ, અને રંગવાનો જે ખર્ચો થયો હોય તે દઈ દીએ. અને ગમે તો પોતાના લુગડાની કિંમત લઈ લીએ. અને લુગડું તેનેજ દઈ દીએ.

૭ મસઅલો. નુકસાની ભરી આપ્યા પછી જો તે ચીજ મળી આવે, તો જોઈએ કે નુકસાની જો માલિકના કેહવા મુજબ દીધી હોય, તો હવે તે ચીજ પાછી આપવી વાજેખ નથી. હવે તેજ તેના માથેક છે. અને જો તેના ખતલાવ્યા કરતાં ઓછી દીધી હોય, તો તેની ભરી આપેલી નુકસાની પાછી દઈને પોતાની ચીજ પાછી લઈ શકે છે.

૮ મસઅલો. ખીજની ગાય કે બકરી ઘરમાં ચાક્કી આવી, ત્યારે તેનું દુધ દોહી લેવું હરામ છે. જેટલું દુધ લેશે તેની કિંમત દેવી પડશે.

૯ મસઅલો. સોઈ, ધાગો, તમાકુ, કાષો, સોપારી, કોઈ પશુ ચીજ વગર રજાએ લેવી

જયઝ નથી. જે લીધી હોય તો તેની કીંમત ફેવી વાળેજ છે. અથવા તેને કહીને માફ કરાવી લીએ. નહીં તો કેયાંમતને દહાડે ફેવી પડશે

૧૦ મસઅલો. ધણી પોતાને વાસ્તે કંઈ હુગડું લાવ્યો. ઝારતે વેતરતી વખતે તેમાંથી કંઈક ચોરીને રાખ્યું અને ધણીને કહ્યું નહીં, તો એ નાદુરસ્ત છે. જે કંઈ લેવું હોય તે કહીને લીએ. અને જે તે રજા નહીં દીએ તો નહીં લીએ.

ભાગીયા હોવાનું બયાન

૧ મસઅલો. એક માણસ મરી ગયું અને તેણે કંઈક માલ છોડ્યો, ત્યારે તેના જેટલા વારસો હોય તે સૌનો તેમાં ભાગ છે. જ્યાં સુધી સૌથી રજા નહીં લીએ ત્યાં સુધી તે માલને પોતાના કામમાં કોઈ લઈ શકશે નહીં. જે લેશે અને પોતે ફાયદો ઉઠાવશે તો ગુનો થશે.

૨ મસઅલો. જે ઝારતોએ મળીને કેટલાક વાસણુ ખરીદ કીધા તો તે વાસણો બંનેના ભાગમાં ગણાશે. બીજીની રજા લીધા વગર તેઓમાંની એક ઝારતને તે સૌને પોતેજ વાપરવા અથવા વેચી નાંખવા જયઝ નથી.

૩ મસઅલો. જે ઝારતોએ પોતપોતાના પૈસા મેળવીને ભાગમાં જમરખ, નારંગી, ખેર, ફેરીઓ, જાંબુ, ટાકડી, ચીલડાં, ખરબુચો વિગેરે કોઈ ચીજ વેચાતી મંગાવી. અને જ્યારે તે ચીજ બજારથી આવી ત્યારે તે બંનેમાંની એક ઝારત તો છે, અને બીજી કેથે ગઈ છે. ત્યારે એમ નહીં કરશો કે અર્ધો ભાગ પોતે લઈ લીએ અને અર્ધો ભાગ તેના જુદો કરી દીએ. કે જ્યારે આવશે ત્યારે પોતાનો ભાગ લઈ લેશે. જ્યાં સુધી બંને ભાગીદારો હાજર નહીં હોય ત્યાં સુધી ભાગ વહેંચી લેવો જયઝ નથી. જે તેણીના આવ્યા વગર પોતાનો ભાગ જુદો કરીને ખાઈ ગઈ તો બહુ મોટો ગુનો થયો. અલબત્ત જે ઘડિ કે બીજું કોઈ અનાજ ભાગમાં મંગાવ્યું, અને પોતાનો ભાગ વહેંચીને લઈ લીધો, અને બીજીનો ભાગ તેણી આવી

તે વખતે દષ્ટ દીધો તો જયઝ છે. પણ એવી હાલતમાં જે બીજીના ભાગમાંથી તેણીને આપવા પહેલાં કંઈ ચોરાઈ ગયું તો તે નુકસાન બંનેની ગણાશે અને તે (બીજી) પહેલીના ભાગમાંથી ભાગ લેશે.

૪ મસઅલો. સો સો રૂપિયા મેળવીને જે જણાએ કોઈ વેપાર કીધો. અને એવો કાલ કરાર કીધો કે જે કંઈ નફો થાય તેમાં અર્ધો ભાગ તમારો અને અર્ધો અમારો, તો એ દુરસ્ત છે. અને જે કહે કે એક ભાગ તમારો અને બે ભાગ અમારો તો પણ જયઝ છે. પછી ગમે તો બંનેએ સરખી રકમ વેપારમાં રોકી હોય, અથવા વધારે કે ઓછી, સૌ જયઝ છે.

૫ મસઅલો. હજી કંઈ માલ ખરીદવામાં નહીં આવ્યો અને તે પહેલાં સૌ રૂપિયા ચોરાઈ ગયા. અથવા બંનેના રૂપિયા હજી જુદા જુદા મુકેલા હતા અને બંનેમાંથી એકના રૂપિયા ચોરાઈ ગયા. તો ભાગીયાપણું જતું રહ્યું. ફરીથી ભાગીયા થાય અને પછી વેપાર કરે.

૬ મસઅલો. જે જણાએ ભાગ કીધો અને કહ્યું કે સો રૂપિયા અમારા અને સો રૂપિયા તમારા મેળવીને તમે કાપડનો વેપાર કરો અને નફો આપણે અડધો અડધ વહેંચી લેશું. પછી બંનેમાંથી એકે કેટલુંક કાપડ ખરીદી લીધું પછી બીજીના સો રૂપિયા ચોરી થઈ ગયા. ત્યારે જેટલો માલ ખરીદ કીધો હશે તે બંનેના ભાગમાંજ ગણાશે. તેથી કરીને અડધી કીંમત તેનાથી (કે જેના સો રૂપિયા ચોરાઈ ગયા છે) લઈ શકે છે.

૭ મસઅલો. વેપારમાં જે એવી સ્થિતિ કીધી કે દસ કે પંદર રૂપિયા નફામાંથી અમે લેશું બાકી જે કંઈ નફો થાય તે સૌ તમારો છે એ દુરસ્ત નથી.

૮ મસઅલો. વેપારના માલમાં કંઈ ચોરાઈ ગયું તો બંનેનું નુકસાન ગણાશે. એમ નહીં સમજવું કે જે નુકસાન થયું તે એકનેજ માણે છે. જે એવો કાલ કરાર થયો કે જે નુકસાન

થશે તો તે સૌ અમારે (એકને) માથે છે. અને જે નફા થાય તો તે અડધો અડધ વહેંચી લેશું તો એ પણ જન્યક નથી.

૯ મસઅલો. જ્યારે ભાગીયાપણું નાન્યક થઈ ગયું તો હવે નફા વહેંચવામાં કાલ કરાર કંઈ માતબર રહ્યો નહીં. પણ જે બંનેના રૂપીયા બરાબર હોય તો નફા પણ સરખે ભાગે મળશે. અને જે ભાગ સરખો નહીં હોય તો જેના રૂપીયા વધારે હશે તેને નફા પણ તેલોજ વધારે મળશે. પછી ગમે તે કાલ કરાર થયો હોય. કાલ કરાર તેજ વખતે માતબર છે કે જ્યારે ભાગીયાપણું દુરસ્ત રીતે થયો હોય, અને નાન્યક થવા પામે નહીં.

૧૦ મસઅલો. બે ઝોરતોએ મળી એવું નક્કી કીધું કે આમતેમથી જે કંઈ સીવવાનું કામ મળે તે આપણે બંને સીવશું, અને જે કંઈ મજૂરી આવશે તે અડધો અડધ વહેંચી લેશું. ત્યારે એમ ભાગમાં કામ કરવું દુરસ્ત છે. જે એવો કાલ કરાર કીધો કે બંને મળીને સીવીશું, પણ નફામાં બે ભાગ મારા અને એક ભાગ તારો તે પણ દુરસ્ત છે. અને જે એવી રીતે નક્કી કીધું કે ચાર આના કે આઠ આના અમારા અને બાકીની સૌ મજૂરી તમારી. તો એ દુરસ્ત નથી.

૧૧ મસઅલો. મચકૂર બંને ઝોરતોમાંથી એક ઝોરતે એક લુગડું સીવવા વાસ્તે લઈ લીધું, ત્યારે બીજાને એમ કેહવાનો હક નથી કે આ લુગડું તમે કેમ લીધું? તમે લીધું તો હવે તમેજ સીવો. પણ હવે બંનેને માથે તેનું લેવું વાજેજ થઈ ગયું. જે એક નહીં સીવી શકે તો બીજાને સીવવુંજ જોઈએ અથવા બંને મળીને સીવે. મતલબ એ કે સીવવાથી તેણી ધનકાર કરી શકતી નથી.

૧૨ મસઅલો. જેનું લુગડું હતું તેણી લેવા આવી. અને જે ઝોરતે તેણીની પાસેથી તે લુગડું લીધું હતું તે હાજર નથી, પણ

બીજા હાજર છે. ત્યારે આ બીજા ઝોરત પાસે પણ તેણી માંગી શકે છે. તે ઝોરત એમ કહી શકતી નથી કે મારી સાથે તમારે શું લેવું દેવું છે? જેને તમે લુગડું દીધું હોય તેણીથી માંગો.

૧૩ મસઅલો. એવીજ રીતે (તે બંનેમાંની) દરેક ઝોરત તે (સીવડાવેલા) લુગડાની મજૂરી અને સીવડામણ માંગી શકે છે. જેણે લુગડું સીવવા વાસ્તે દીધું હતું તે એમ કહી શકતી નથી, કે હું તમને મજૂરી દઈશ નહીં. પણ જેણીને લુગડું દીધું હતું, તેણીનેજ મજૂરી દઈશ. જ્યારે બે ઝોરતો ભાગમાં સીવવાનું કામ કરતી હોય ત્યારે તેમાંની દરેકને મજૂરીના તકદા કરવાનો હક છે. તે બંનેમાંથી જેણીને (સીવડાનાર) સીવડામણ દઈ દેશે તો તેને માથેથી ઉતરી જશે.

૧૪ મસઅલો. બે ઝોરતોએ ભાગ કીધો કે ચાલો જંગલમાંથી લાકડાં વણી લાવીએ. અથવા અડીયાં ચુરી લાવીએ. તો એ ભાગ જન્યક નથી. જેને જે કંઈ તેણીના હાથમાં આવી જાય તે તેની માલેક છે. એમાં ભાગ થઈ શકતો નથી.*

૧૫ મસઅલો. એકે બીજાને કહ્યું કે અમારી મરઘીનાં ઈંડાં તમારી મરઘી નીચે મૂકી દીઓ જે બચ્યાં નીકળે તે આપણે સરખે ભાગે વહેંચી લેશું. એ જન્યક નથી.

ભાગમાં વહેંચવાની ચીજ વહેંચી લેવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. બે માણસોએ બગરથી ઘઉં મંગાવ્યા. ત્યારે હવે વહેંચતી વખતે બંનેનું ત્યાં હાજર હોવું જરૂરી નથી. ભાગીદાર હાજર નહોય, ત્યારે પણ મારી રીતે વજન કરીને

* સુરત જિલ્લામાં રેલના પાણી ચઢે છે ત્યારે લોકો વહાણમાં જઈ ભાગમાં લાકડાં પકડે છે, અને પછી ભાગ પાડે છે, એ પણ નાન્યક છે. જે કોઈ જે પકડે તે તેનુંજ છે. તેમાં કોઈનો ભાગ રાખવો જન્યક નથી.

તેનો હિસો જુદો કરીને પોતાનો હિસો જુદો કરી લેવો દુરસ્ત છે. જ્યારે પોતાનો ભાગ જુદો કરી લીધો ત્યારે પોતે ખાય, પીએ, અથવા કોઈને તે ભાગ દઈ દીએ, જે ચાહે તે કરે. સૌ જાયઝ છે. એવી જ રીતે તેણે ઇંડાં વિગેરેનો પણ હુકમ છે. મતલબ એ કે જે ચીજ એવી હોય કે તેમાં એક બીજામાં કોઈ તરેહનો ફરક નહીં હોય, જેમકે ઇંડાં, કે જે સૌ સરખાં હોય છે. અથવા ઘઉંના બે ભાગ કાષા ત્યારે જેવો એક ભાગ તેવોજ બીજો પણ. એવી તમામ ચીજોનો હુકમ એજ છે, કે બેમાંથી એક ભાગીદાર નહીં હોય તો બીજાને તે સરખે ભાગે વહેચી લેવી દુરસ્ત છે. પણ જો બીજા ભાગીદારે હજી પોતાનો ભાગ લીધો નહીં હોય, અને એટલામાં કોઈ તરેહથી તે જતો રહ્યો, ત્યારે તે નુકશાની બંનેને ભોગવવી પડશે. જેવી રીતે કે ભાગીયાપણાના બચાનામાં એ વાત આવી ગઈ. અને જે ચીજોમાં ફરક હોય છે, જેમકે જમરૂખ, નોરંગી વિગેરે તેઓનો હુકમ એ છે કે જ્યાં સુધી બંને ભાગીયા હાજર નહીં હોય ત્યાં સુધી ભાગ વહેચી લેવો દુરસ્ત નથી.

૨ મસઅલો. બે છોકરીઓએ મળી ફરી જમરૂખ વિગેરે કંઈ મંગાવ્યા, અને તેમાંની એક કેથે ચાલી ગઈ, ત્યારે હવે તેમાંથી ખાવું જાયઝ નથી.

જ્યારે તેણી આવે ત્યારે તેણીની રૂબરૂમાં પોતાનો ભાગ જુદો કરે ત્યારે ખાય, નહીં તો ધણો મોટો યુનો થશે.

૩ મસઅલો. બે જણીઓએ મળી ચણા ભુંજાવ્યા ત્યારે ફક્ત અટકળથી આસરે વહેચી લેવા દુરસ્ત નથી. પણ સારી રીતે તોલીને અડધો અડધ કરી લેવા નેપએ જો કોઈ તરફ વધવટ થઈ જશે તો બ્યાજ ગણાશે.

ગીરવી મુકવાનું બચાન.

૧ મસઅલો. તમે માંની પાસેથી દસ રૂપિયા ઉઝીના લીધા અને બરોસાને વાસ્તે

પોતાની કોઈ ચીજ તેની પાસે મુકી કે તને જો મારાપર બરોસો નહીં હોય તો મારી આ ચીજ પોતાની પાસે રાખ. જ્યારે હું રૂપિયા ચૂકવીશ ત્યારે પોતાની ચીજ હું લઈ લઈશ. એ જાયઝ છે. અને એનેજ ગીરવી મુકવું કહે છે. પણ બ્યાજ આપવું કોઈ પણ રીતે જાયઝ નથી. જેવી રીતે કે આજ કાલ સાહુકારો બ્યાજ લઈને ગીરવી રાખે છે, એ દુરસ્ત નથી. બ્યાજ લેવું અને દેવું એ બંને હરામ છે.

૨ મસઅલો. જ્યારે તમે કોઈ ચીજ ગીરવી મુકી ત્યારે જ્યાં સુધી તમે તે કરજ નહીં ભરી દીઓ ત્યાં સુધી તે પોતાની ચીજ માંગવાનો અને લઈ લેવાનો તમને કોઈ પણ રીતે હક નથી.

૩ મસઅલો. જે ચીજ તમારી પાસે કોઈએ ગીરવી મુકી, ત્યારે હવે તે ચીજને વાપરવી, તેનાથી કોઈ તરેહનો ફાયદો હાંસિલ કરવો, (જો બગીચો હોય તો) એવા બગીચાના ફળ વિગેરે ખાવા, એવી જમીનમાં પાકેલું અનાજ અથવા (તેની આમદનીના) રૂપિયા ખાવા, એવા ઘરમાં રહેવું, કંઈ પણ દુરસ્ત નથી.

૪ મસઅલો. જો બકરી, ગાય વિગેરે ગીરવી હોય તો તેનું દૂધ બચ્ચું વિગેરે જે કંઈ હોય તે પણ ગીરવી મુકનારનુંજ છે. જેને ત્યાં ગીરવી મુકેલી છે તેને લેવું જાયઝ નથી. દૂધ વેચીને તેની કીમતને પણ ગીરવી ચીજની સાથે મુકે. જ્યારે તે પોતાનું કરજ ચૂકવી દીએ, ત્યારે ગીરવી રાખેલી ચીજ અને દૂધની કીમતના પૈસા સૌ તેને દીએ, અને ખવાડવાનો જેટલો ખર્ચ થયો હોય તે કાપી લીએ.

૫ મસઅલો. જો તમે તમારાપર હેણી કેટલાક રૂપિયા દીધા ત્યારે પણ ગીરવી મુકેલી ચીજ તમે લઈ શકતા નથી. જ્યારે સૌ રૂપિયા ચૂકવી દેશો ત્યારે તે ચીજ મગશે.

૬ મસઅલો. જો તમે દસ રૂપિયા જીછી-લીધા, અને દસ રૂપિયાનીજ ચીજ, અથવા

પંદર કે વીસ રૂપિયાની ચીજ ગીરવી મુકી, અને તે ચીજ તેની પાસેથી જતી રહી, તો હવે તે માણસ તમારી પાસેથી નહીં પોતાના દહેણા રૂપિયા લઇ શકે છે, અને તેમજ નહિ તમે તેની પાસેથી પોતાની ગીરવી મુકેલી ચીજની કીમત લઇ શકો છો. તમારી ચીજ ગઇ અને તેના રૂપિયા ગયા. અને જો (દસ રૂપિયા લઇને) પાંચ રૂપિયાની ચીજ ગીરવી મુકી અને તે જતી રહી તો પાંચ રૂપિયા તમારા વસૂલ થઇ ગયા. અને હવે તમને પાંચ રૂપિયા તેને દેવા પડશે.

વસીયતનું બ્યાન.

એમ કેહવું કે મારા મરણ પછી મારો માલ એટલો ફલાણા માણસને અથવા ફલાણા કામમાં દઇ દેજો, અને વસીયત કહે છે. પછી ગમેતો તદોરસ્તીની હાલતમાં એમ કહે અને આહેતો ખીમારીની હાલતમાં કહે. પછી ગમેતો (જે ખીમારીમાં એમ કહ્યું હોય) તેજ ખીમારીમાં મરી જાય અથવા તેનાથી સારો થઇ જાય અને જો પોતે પોતાને હાથે કોઇ ઠેકાણે દઇ દીએ, અથવા કોઇના પર દહેણા રૂપિયા માફ કરી દીએ, તો તેનો હુકમ એ છે કે તદોરસ્તીની હાલતમાં દરેક રીતે જાયજ છે. અને એવીજ રીતે જે ખીમારીથી તંદુરસ્ત થઇ જાય તેમાં પણ દુરસ્ત છે, અને જે ખીમારીમાં મરી જાય તે વસીયત છે. તેનો મસઅલો આગળ બ્યાન કરવામાં આવશે.

૧ મસઅલો. જો કોઇને માથે નમાઝો કે રોઝા અથવા ઝકાત કે કસમ તોડવાના કે રોઝો તોડવાના કફારાના રોઝા બાકી રહી ગયા હોય, અને એટલો માલ પણ હોય, ત્યારે મરતી વખતે તેને વારસે વસીયત કરી જવી જરૂરી અને વાજબી છે. નહીં કરશે તો ગુનેહગાર થશે. અને જો કેટલાક ગરીબ સગા બહાલા હોય, કે જેઓને શરીર અતના હુકમ મૂજબ કંઈ પણ વારસો પોંદ્યો શકતો નહોય, અને એની પાસે ધણી

માત્ર છે, તો તેઓને કંઈ દેવું અથવા દેવા વારસે વસીયત કરી જવી મુસ્તહબ છે. અને તેઓ સિવાય બીજાઓને વારસે વસીયત કરવી અથવા નહીં કરવી એ વાતનો તેને અખત્યાર છે.

૨ મસઅલો. મરવા પછી મરનારના માલ-માંથી પેહલાંતો તેને કફર દફન કરવાનો બદોબસ્ત કરે. પછી જે કંઈ વધે તેમાંથી મરનારને માથે જે કંઈ કરજ હોય તે દઇ દેવો જોઇએ. જો મરનારના તમામ પૈસા કરજમાં દઈ દેવાય તો તમામ પૈસા દઇ દેશું વારસોને કંઈ પણ દેવામાં આવશે નહીં. તેથી કરીને દરેક હાલતમાં કરજ ચુકવી દેવાની વસીયત પર ચાલવુંજ પડશે. જો તમામ માલ એ વસીયત પૂરી કરવાને ખરચાય તો કંઈ પરવા નથી. એટલુંજ નહીં પણ જો કરજ દઇ દેવાની વસીયત નહીં કરી જાય, તો પણ કરજ સાથે પેહલાં ચુકવશું અને કરજ શિવાય બીજી ચીજોની વસીયતનો અખત્યાર ફક્ત (ફક્ત) માલના ત્રીજા ભાગમાં જરૂરી થઈ (ચાલી) શકે છે. એટલે જેટલો માત્ર મરનાર પોતાની પછાડી છોડી જાય તેના ત્રીજા ભાગ-માંથી જો વસીયત પૂરી થઇ જાય, જેમકે કફર દફન અને કરજમાં ખરચાઇ ગયેલો રૂપિયા વધ્યા, ત્યારે સો રૂપિયામાં તેની સો વસીયતો પૂરી થઇ જતી હશે ત્યારે તો તમામ વસીયતો પૂરી કરવામાં આવશે. અને ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે (વસીયતમાં) ખરચવું વારસો પર વાજબી નથી. ત્રીજા ભાગમાં જેટલી વસીયતો પૂરી થઇ શકતી હોય તેઓને પૂરી કરે અને બાકી ને છોડી દીએ. અજાયબત જો તમામ વારસો ખુશીથી રાજ થઇ જાય, કે અમે અમારો વારસો લેશું નહિ. તમે મરનારની વસીયતો પ્રમાણે ખરચી નાંખો, ત્યારે તો અજાયબત ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે પણ વસીયત પ્રમાણે ખરચવું જાયજ છે. પણ નાખાલીગ (વારસો હોય તો તેઓની) પરવાનગીનો (એ બાબતમાં) કંઈ ભરોસો નથી. જો તેઓ રજા દીએ ત્યારે પણ તેઓનો ભાગ ખરચવો જાયજ નથી.

૩ મસઅલો. જે માણસને વારસામાં માલ મળવાનો હોય જેમકે આપ, મા, ધણી અને દીકરા વિગેરે તેઓને વારસે વસીયત કરવી નાદુરસ્ત છે. અને જે સગાનો એના માલમાં કંઈ વારસો પહોંચતો નહીં હોય, અથવા તે સચું નહીં હોય, પણ કોઈ પારકું હોય, તેને વારસે વસીયત કરવી દુરસ્ત છે. પણ તેજ ત્રીજા ભાગ કરતાં વધુમાં વસીયત કરી અપાવવાનો તે (મરનાર)ને અપત્યાર નથી. જે કોઈએ પોતાના વારસને વસીયત કીધી, કે મારા પછી તેને ફલાણી ચીજ દઈ દેને, અથવા એટલો માલ દઈ દેશો, ત્યારે આ વસીયતથી તેને તે માલ કે ચીજ લેવાનો કંઈ હક નથી. અક્ષયત જે બીજા તમામ વારસો રાજી થઈ જાય તો દઈ દેવું જાયઝ છે. એવીજ રીતે જે કોઈને ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે માલ દેવાની વસીયત કરી જાય, તેનો પણ એજ હુકમ છે, કે જે તમામ વારસો રાજી ખુશીથી મંજૂર કરી લીએ, તો ત્રીજા ભાગ કરતાં વધુ પણ મળશે. નહીં તો ફક્ત ત્રીજો ભાગ (માલનો જરૂર) મળશેજ. અને નાખાલેફો (હજી જીવાન નહીં થયા હોય તેવા વારસો)ની મંજૂરી કોઈ પણ રીતે માતખર નથી. દરેક ઠેકાણે એ વાતનું ધ્યાન રાખો. અમે વારે ઘડીએ ક્યાં સુધી ચેતવણી આપ્યા કરીએ.

૪ મસઅલો. માલના ત્રીજા ભાગની વસીયત કરી જવાનો અગર જે અપત્યાર છે, છતાં વધારે સાફ એજ છે, કે પૂરા ત્રીજા ભાગની વસીયત કરે નહીં. તેના કરતાં ઓછા ભાગની વસીયત કરે. એટલુંજ નહીં પણ જે એવા ઘણા માલદાર નહીં હોય તો વસીયત કરેજ નહીં, વારસોને વારસે છોડી જાય કે જેથી તેઓનું સારી પેઠે યુજરાન ચાલી શકે. કેમકે પોતાના વારસોને પૈસા ખાતર સારી હાલતમાં છોડવું એમાં પણ સવાય મળે છે. અક્ષયત જે એવી વજેખ વસીયત હોય, જેવી

કે નમાઝ, રાઝા વિગેરેનો ફિદ્યો, તો તેની વસીયત દરેક હાલતમાં કરી જવી જોઈએ, નહીં તો યુનેગાર થશે.

૫ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે મારા પછી મારા માલમાંથી સો રૂપિયા ખેરાત કરી દેને ત્યારે જીઓ કે કફન ફકન કીધા પછી કેટલો માલ બાકી રહે છે. જે ત્રણ સો અથવા તેના કરતાં વધુ બાકી રહે તો પૂરા સો રૂપિયા દેવા જોઈએ. અને જે એના કરતાં ઓછા બાકી રહેતા હોય તો (વધેલા રૂપિયાનો) ફક્ત ત્રીજો ભાગ દેવા વાજેખ છે હમક્ષયત જે તમામ વારસો કોઈ પણ દયાણુ અને (રિવાજની) ખીક વગર મંજૂર રાખે તો જીદી વાત છે. (જાયઝ છે).

૬ મસઅલો. જે કોઈનો કોઈ વારસ ન હોય તો તેને, પૂરેપૂરા માલને (ખેરાત કે વકફ કરી દેવા) વારસે વસીયત કરી જવી પણ દુરસ્ત છે. અને જે ફક્ત તેની ધણીયાણી હોય તો ચોથા ભાગનો ત્રીજો ભાગ દેવાની વસીયત કરવી દુરસ્ત છે. એવીજ રીતે જે કોઈ આરતનો ફક્ત ધણીજ (વારસ) છે, તો અર્ધા માલની વસીયત કરવી જાયઝ છે.

૭ મસઅલો. નાખાલેજો (જીવાન નહીં થયેલા માણસ) પોતાના માલને ખેરાત કે વકફ વિગેરે કરવાની વસીયત કરવી દુરસ્ત નથી,

૮ મસઅલો. એવી વસીયત કીધી કે મારા જનાઝાની નમાઝ ફલાણો માણસ પઢે. ફલાણા શરૂરમાં, અથવા ફલાણા કબરસ્તાનમાં, અથવા ફલાણાની કબર પાસે મને-ફકન કરને, અથવા ફલાણા લુગડાનું મને કફન પેહરાવને, અથવા મારી કબર પાડી અણાવને, અથવા મારી કબર પર કુખો (યુખદ) બંધાવને, અથવા કબર પર (એટલા દહાડા) કોઈ હાફેઝ બેસાડને, કે તે (કુરઆન) પઢીને (મારી ફકને) બક્ષા કરે, તો એવી વસીયતો પૂરી કરવી જરૂરી અને વાજેખ નથી. એટલુંજ નહીં પણ છેલ્લી ત્રણ વસીયતોને તો પૂરી કરવી તદ્દન

નામયત છે. જે તે વસીયતો પૂરી કરશે તો કુનેગાર થશે.

૯ મસઅલો. જે કોઇ વસીયત કરીને પછી પોતાની વસીયતથી ફરી જાય. એટલે કહી દીએ કે મને હવે એમ કરવું મંજૂર નથી, તે વસીયતપર તમે ચાલશે નહીં. તો તે વસીયત ખાતેજ થઇ (ડુટી) ગઇ.

૧૦ મસઅલો. જેવી રીતે ત્રીજા ભાગથી વધારેની વસીયત કરી જવી દુરસ્ત નથી, તેમજ બીમારીની હાલતમાં પોતાના માલના ત્રીજા ભાગથી વધારે પોતાના ખાવા, પીવા, ઠવાદાર વિગેરે, જરૂરી કામો સિવાય બીજા કામમાં ખરચવું પણ જાયઝ નથી. જે ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે દઇ દીધો તો વારસોની પરવાનગી વગર દેવું દુરસ્ત નથી. ત્રીજા ભાગ કરતાં જેટલો વધારે છે તેટલા માલને કઇ ભેવોનો વારસોને અખત્યાર છે. અને નાખાલેગ વારસો જે રજા દીએ તો તે માતખર નથી. અને તમામ વારસોની રજા લીધા વગર વારસોને ત્રીજા ભાગની અંદર પણ દેવું દુરસ્ત નથી. અને એ હુકમ ત્યારે છે કે જ્યારે પોતાની જાંઘીમાં દબને કબજે પણ કરાવી દીધો હોય. અને જે દઈ તો દીધો પણ હજી કબજે તેઓનો થયો નથી. તો મરી ગયા પછી તે દેવું બિલકુલજ ખાતેજ છે. તેને કંઇ પણ મળશે નહીં તે સૌ માલ વારસોનો હક છે અને એજ હુકમ બીમારીની હાલતમાં ખેરાત કરવાનો અને કોઇ સવાખના કામમાં ખરચ કરવાનો છે. મતલબ એ કે ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખરચવું કોઇ પણ રીતે જાયઝ નથી.

૧૧ મસઅલો. બીમારની પાસે રસમ પ્રમાણે મળવા વાસ્તે કેટલાક લોકો આગ્યા અને કેટલાક ફઠાડા તેને ત્યાંજ એવી રીતે ગાળ્યા, કે ત્યાંજ રહેતા હતા અને તેનાજ માલમાંથી ખાતા હતા, ત્યારે જે તે માંદા માણસની કેખરેખ કરવા વાસ્તે તેઓની જરૂર

રજ હતી, ત્યારે તો કંઇ હરજત નથી. અને જો જરૂર નહોતી ત્યારે તો તેઓની પરાજી ચાકરી, ખવાડવું, પીવાડવું વિગેરેમાં ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખરચવું જાયઝ નહીં હતું અને જે જરૂર પણ નહીં હોય અને તેઓ (પરાજી) વારસો હોય તો ત્રીજા ભાગમાં પણ ખાવું દુરસ્ત નથી. એટલે તેઓને તેના માલમાંથી ખાવુંજ જાયઝ નથી. અત્યાર જે તમામ વારસો ખુશીથી રજા દીએ ત્યારે તો જાયઝ છે.

૧૨ મસઅલો. એવી બીમારીમાં કે જેમાં તે માંદો માણસ મરી જાય તેને પોતાનું દહેણું દેવાદારને માફ કરવાનો પણ અખત્યાર નથી. જે કોઇ વારસપર તેના રૂપીયા દહેણા હતા અને તેને તેણે માફ કરી દીધા તો માફ થયા નહીં. જે તમામ વારસો એ માફ કરવાને કબજા રાખે અને તે સૌ વારસો ખાલેગ હોય તો માફ થશે. અને (વારસો સિવાય) કોઇ બીજાને માફ કરશે તો તેના પોતાના માલના ત્રીજા ભાગ કરતાં જેટલું વધારે હશે તેટલું માફ થશે નહીં ધણું કરીને એવો રિવાજ છે કે મરતી વખતે ઓરત પોતાની મેહેર માફ કરે છે એ માફ કરવું દુરસ્ત નથી. (આ મસઅલોને ગુજરાતના રેહુનારાઓએ બહુ સમજવું જોઇએ)

૧૩ મસઅલો. ગર્ભ (હમલ)ની હાલતમાં (જણવાનું) દરદ શરૂ થઇ ગયા પછી જે કોઇને કંઈ દીએ, અથવા મેહેર વિગેરે કંઈ માફ કરે, તો એનો પણ તેજ હુકમ છે કે જે મરતી વખતે લેવા દેવાનો હુકમ છે. એટલે જે ખુદ પાક નહીં કરે અને તેણી તેમાં મરી જાય, ત્યારે તો એ વસીયત છે કે વારસને તેમાં કોઈ વાતપર અમલ કરવું જાયઝ નથી. અને પરાયાને ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે દેવાનો અથવા માફ કરવાનો, તેણીને અખત્યાર નથી. અલગત જે સહી સલામતીની સાથે છોડે પેદા થઇ ગયું ત્યારે તે દેવું કે લેવું અથવા માફ કરવું દુરસ્ત છે.

અથવા નહીં કાઢી હે. હાલતમાં સૌથી પેઢલી જરૂરની વાત છે. ઝોર-તની મેહેર પણ કરજમાં ગણાય છે. જે કરજ નહીં હોય અથવા કરજે ચુકવતાં કંઈ વધે ત્યારે જેવું કે કંઈ વસીયત તો કાઢેલી નથી. જે કાઢેલી હોય તો (તે વધેલા માલના) ત્રીજા ભાગમાંથી તેમાં ખરચવામાં આવશે. અને જે કંઈ વસીયત કાઢેલી નથી, (ત્યારે જે કંઈ બચી રહેલો માલ હોય તે) અથવા વસીયત પૂરી કાઢા પછી જે માલ બચેલો છે તે સૌ વારસોના હક છે. શરીઅત પ્રમાણે જે જે માણસોના (જેટલો) ભાગ હોય કોઈ સારા આલેમથી પુછીને (તેટલો તેટલો ભાગ) દઈ દેવો જોઈએ. જેના હાથમાં જે આવ્યું તે લઈ નાંઠો, એવો જે રિવાજ છે, એ બહુ મોટો ગુનો છે. અહીં (હક મુજબ ખરાખર) નહીં દેશો તો કેયામતમાં તો દેવુંજ પડશે (અને ત્યાં રૂપીયા ક્યાંથી લાવશો) ત્યાં તો રૂપીયાના બદલામાં નેકીયો દેવી પડશે, એવીજ રીતે દીકરીયોના ભાગ પણ જરૂર દેવો જોઈએ. શરીઅતથી તેણીઓ પણ હકદાર છે.*

૧૫ મસઅલો. મુડાના માલમાંથી લોકોની પરાણા ચાકરી (મિહમાનદારી) ઝોરતો આવે તેઓની પાન, સોપારી હુકકો વિગેરેથી ખાતર કરવી, સદકો, ખેરાત (ઝીયારતનું ખાણું, ખરમો, ચાલીસો, છમાહી, વરસી વિગેરે) કંઈ પણ કરવું જાયઝ નથી. એવીજ રીતે મરવા

અટલુંજ નહીં પણ મરનારને સવાખ પહેાંચે છે એમ સમજવું, એ પણ મોટો ગુનો છે. એ (નહીં ખરચવું અને સદકો ખેરાત ઝીયારત વિગેરેનું ખાણું નહીં કરવું વિગેરે)નું કારણ એ છે કે માણસના મરવા પછી તે મરનારનો માલ રહ્યો નહીં પણ એ સૌ માલ તે હવે વારસોનો છે. બીજાનો હક મારીને દેવું, અને પારશો માલ ચોરીને ખેરાત કરવી એક સરખુંજ છે. સૌ માલ વારસોને (પહેલાં) વહેચીને દઈ દેવું જોઈએ. તેઓને અખત્યાર છે કે પોતપોતાના હિસ્સામાંથી શરીઅત મુજબ (જે કંઈ સદકો, ખેરાત, ગરીબોને ખવાડી મરનારની રહને સવાખ મોકલવો હોય તે સૌ) કંઈ કરે અથવા નહીં કરે. અટલુંજ નહીં પણ વારસોને આ ખરચ કરવાને અને ખેરાત (સદકો, ખાણું) કરવાની (કોઈએ) રજા પણ માંગવી જોઈએ નહીં. કેમકે રજા લેવાથી તેઓ જાહેરમાં હા કહે છે. કેમકે ના રહવાથી લોકોમાં નામ ખરાબ થશે. એવી રજા કંઈ પણ માતખર નથી.

૧૬ મસઅલો. એવીજ રીતે મરનારના પેહેરવાનાં લુગડાં ખેરાત કરી દેવાનો જે રિવાજ છે, એ પણ (તમામ) વારસોની રજા વગર તદ્દન જાયઝ નથી. અને જે વારસોમાં કોઈ નાખાલેગ હોય ત્યારે તો તે જે રજા દીએ તોપણ જાયઝ નથી. પેઢલાં માલ વહેચી લીએ, પછી બાલેગ વારસો પોતાના માલમાંથી જેમ ચાહે તેમ (સદકો ખેરાતમાં) ખરચ કરે, હિસ્સા વહેચ્યા વગર (સદકો, ખેરાત વિગેરે) દેવું ખિલકુલ જાયઝ નથી.

* મેમણા વિગેરે જેઓ દીકરીઓ વિગેરેના ભાગ હેતા નથી અને હિંદુ લોકો પર ચાલે છે. તેઓને આ મસઅલો ધ્યાન દઈ વાંચવો જોઈએ. જે તેઓ ખોદાના લોને છાડી હાંડુ લોને માનશે અને કબુલ રાખશે તો એ ખુલ્લું કરે છે.

જાને કુલદિન સુવર્ણી એકે મત પસાર થયલા. . . . . યાને સાંકે અને
સહેલી ગુજરાતી ભાષામાં તરજુમો કરવામાં આવ્યો છે અને હરેક હાસના નીચે
પ્રાચીમાં તેનો ખુલાસો લખ્યો છે.

ભાગ ૧ લો એમાં ૭૩૧ હદીસો છે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ ૨ નો એમાં ૭૨૬ હદીસો છે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

ભાગ ૩ નો એમાં ૮૧૨ હદીસો છે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

માલાખુદ મિન્હ—એમાં હનફી મઝહબના લગભગ ૨૦૦૦ માતખર
મસઅલા લખવામાં આવ્યા છે. આ કિતાબની ખુબી માટે આટલું લખવું બસ
છે કે એ હરેક ઇસ્લામી મદ્રસામાં પઠાવવામાં આવે છે હરેક હનફીએ આ
કિતાબની એક કોપી ઘરમાં રાખવી જોઈએ કીંમત રૂ. ૧-૮-૦

તાલીમુલ ઇસ્લામ—ઇસ્લામી બાળકો માટે જણવાબેગ બાબતોનો સવાલ
જવાબની ઢપમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે અને હિન્દુસ્તાન તથા ગુજરાતના
ઘણા મદ્રસાઓમાં આલુ છે.

ભા. ૧ લો કીંમત ૦-૨-૦

ભા. ૨ નો કીંમત ૦-૨-૬

ભા. ૩ નો કીંમત ૦-૪-૦

મોનખખેહાત—નસીહત અને અખલાક શીખવવા માટે લા જવાબ છે.
અસલ ખૂબી ઉપરથી ગુજરાતીમાં તરજુમો કરવામાં આવ્યો છે. આ કિતાબનો
અંગ્રેજીમાં પ્રે ફ્રેસ જે. ડબલ્યુ રોકાવેલ સાહેબે તરજુમો કરેલો છે એમાં લુકમાન
હકીમ (અલે)ની એકસો નસીહતો પણ છે. બીજી આવૃત્તિ કીંમત ૦-૧૦-૦.

અમાનુલ ફિરદોસઃ—આ કિતાબ ગીબત, જુઠ, યુગલી, હાંસી, ગાળોદેવી,
જેઅઢબી, કુફર કલમા, લવાતત, ઝીના વગેરે ખુરાઇઓનું વર્ણન હદીસોથી ઘણી
સારી રીતે કરી અલ્લાહ તઆલાની બીકથી કરાવ્યા છે. કીંમત ૦-૧૦-૦

ફરાએજ—હીરસા વારસાની કિતાબ છે એથી શરએ મોહંમદીના કાચલા
મુજબ સહેલાઈથી વારસા કહાડી શકાય છે. વળી વઢીલોને પણ એની જરૂર પડે
છે. કીંમત ૦-૧૦-૦.

અબદુર્રહીમ મેનેજર કુતુબખાના સાહેબીયહ

રાંદેર જી. સુરત.

